

Grensoverschrijders

Antwerpen: start hier, raak overal!

Cathy Berx
gouverneur van de
provincie Antwerpen

PROVINCIE
ANTWERPEN

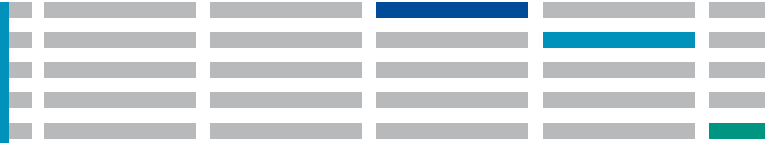
Grensoverschrijders

Antwerpen: start hier, raak overal!

3

Rede door Cathy Berx
gouverneur van de provincie
Antwerpen, 2 december 2011

0. Inleiding

A grayscale map of Europe with a red circle highlighting the region of Belgium, specifically the city of Antwerp. The map shows the outlines of major European countries and the Mediterranean Sea.

INCREASE
YOUR SUCCESS RATE
ON THE EUROPEAN MARKET
.....
A FOCUS ON ANTWERP, BELGIUM

ANTWERP
START HERE. GET EVERYWHERE
.....
www.investinantwerp.com

-
- 8 *“De Antwerpse regio is een industriële en erg welvarende regio in het noordwesten van Europa. Het is één van de tien provincies die samen het Koninkrijk België vormen. Buurlanden zijn Nederland, Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Luxemburg.*

Antwerpen heeft vele economische troeven om de hub te worden voor uw Europese markuitbreiding. Targeting Europe, you want to be right in the heart of the action. Dankzij de erg centrale ligging van Antwerpen zijn alle West-Europese (zakelijke) hoofdsteden vlakbij. Verder verzekert de Haven van Antwerpen je een snelle en kostefficiënte toegang tot de rest van Europa, het Midden en Verre Oosten en Afrika.

De combinatie van de centrale ligging, de voordelen van de haven en de aanwezigheid van enorm veel logistieke kennis verklaart waarom zovele multinationals beslist hebben om hun Europese distributiecentra in de Antwerpse regio te vestigen”.

Zo promoot de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM) onze provincie bij potentiële buitenlandse investeerders. Uiteraard is de provincie Antwerpen met haar uitgebreide petrochemische cluster, indrukwekkende verscheidenheid aan veelal zeer innovatieve bedrijven, sterk verankerde creatieve economie, hoogstaand onderwijs en onderzoek, toonaangevende kunst en cultuur in een kosmopolitische context en aangename leefomgeving veel diverser. Bovendien reikt haar ambitie veel verder dan die van louter logistieke poort of thuisbasis van (Europese) distributiecentra.

Dat Antwerpen zich tot de wereld richt is een historisch stevig verankerde beleidskeuze. Als Antwerpen vandaag internationaal meespeelt, vindt dat zonder twijfel zijn oorsprong in de 15de eeuw. Het nieuwe Museum Aan de Stroom verzinnebeeldt die historisch stevig verankerde internationale roeping van Antwerpen op briljante wijze.

I. Wat voorafging in een notendop

1.1 Gouden eeuw ¹

13

Wie vandaag door Brugge wandelt, voelt haar gouden tijden van de middeleeuwen aan den lijve. Brugge was toen hét internationale handelscentrum van de Zuidelijke Nederlanden.

De West-Vlaamse keuze voor landbouw boven ruimte voor water en de daardoor wijzigende hydrografische omstandigheden maakten de Schelde veel beter toegankelijk dan het geleidelijk verzandende Zwin. Bovendien liet Keizer Maximiliaan van Oostenrijk niet Brugge maar wel Antwerpen delen in zijn gunsten. Met graagte en gretigheid nam Antwerpen eind 15de eeuw de leidende rol van Brugge over.

¹ Dr F. de Nave, 'Met passer en kompas. Zuid-Nederlands kapitaal en kennis als 16de-eeuwse bouwstenen voor de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Inleiding tot de tentoonstelling in het Museum Plantin-Moretus; H. De Smedt, P. Stabel en I. Van Damme, "Zilt succes. Functiewerschuivingen van een stedelijke economie", in *Antwerpen. Biografie van een stad*, I. Bertels, B. De Munck en H. Van Goethem (eds), De Bezige Bij Antwerpen, 2010, 109-144, in het bijzonder 116-118.

14 In nauwelijks enkele decennia evolueerde Antwerpen tot het belangrijkste haven- en handelscentrum ten noorden van de Alpen. Het ontpopte zich tot eerste, zeer succesvol trefpunt in het internationale handelsverkeer.

Antwerpen groeide uit tot een internationale economische, industriële én financiële wereldmarkt en zo tot de commerciële hoofdstad van Noordwest Europa.

De textielindustrie specialiseerde zich o.m. in het zijdeweven en de verfijnde afwerking van ruwe Engelse stof. De algemene welvaart weerspiegelde zich in de bloei van de luxe-industrieën (diamantnijverheid, meubelkunst,...) en uiteraard de boekdrukkunst. Zo was Antwerpen in de eerste helft van de 16de eeuw geëvolueerd van een regionaal typografisch centrum tot het belangrijkste boekenproductie- en distributiecentrum van de gehele Nederlanden. De komst van Christoffel Plantin vanuit Parijs (circa 1548) zorgde zelfs voor een afzetmarkt ver buiten de grenzen van Europa, tot de Spaanse kolonies in Zuid- en Midden-Amerika, de kusten van Noord-Afrika én het Oosten.

Als contactplaats voor vorsers, geleerden, wetenschappers, cartografen en wiskundigen, was Antwerpen het Palo Alto of Silicon Valley van de 16de eeuw: kenniscentrum bij uitstek. Een stimulerende plek voor creatieve en innovatieve ideeën én de optimale uitwisseling ervan. Met maar liefst 100.000 inwoners was ze –na Parijs – bovendien de tweede grootste stad van Europa.

Waar zich nu het Museum aan de Stroom bevindt, stond tot op het einde van de 19de eeuw het Hanzenhuis. Het opende zijn deuren in 1560, toen Antwerpen het commerciële centrum van West-Europa was. In het 'huis' van vijf verdiepingen van maar liefst 62 bij 80 meter sloegen voornamelijk Duitse kooplui hun handelswaar op.

15

Onder de Antwerpse hoogconjunctuur sluimerde echter het gif van een godsdienstoorlog in de Nederlanden. De scherpe tegenstellingen tussen het protestante noorden en het katholieke zuiden bedreigden de maatschappelijke rust en bloeiende economie. De niets ontziende reactie van Filips II van Spanje op de Beeldenstorm (1566), de lange repressie door ijzeren hertog Alva, de Spaanse Furie (4 november 1576), de sluiting van de Schelde - die maar liefst tweehonderd en tien jaar zou duren - in 1585 en de val van Antwerpen die er het rechtstreeks gevolg van was, luiden het einde in van Antwerpen als internationaal handelscentrum. Haar –toenmalige - gouden eeuw was voorbij.

De schitterende metropool, die eind 1577 de feitelijke politieke hoofdstad van de Nederlanden was en als meest protestante stad ook het bolwerk van het verzet tegen de Spaanse vorst, vervelde tot Spaans en katholiek en tot voorpost van de Contrareformatie in de Nederlanden. De gevolgen waren desastreus in het bijzonder door de economische, demografische én intellectuele uittocht naar het snel opkomende Amsterdam.

² H. De Smedt, e.a., *l.c.*, 118-121.

Meteen na de heropening van de Schelde in 1794 begon Antwerpen aan een gestage economische heropbloei die mede te danken was aan een belangrijke functievoerschuiving van de stedelijke economie in Antwerpen.

De naweeën van de Franse revolutie wierpen ook hier hun vruchten af. Als de Zuidelijke Nederlanden tijdelijk bij Frankrijk worden ingelijfd, is de tolvrije Schelde opnieuw een feit.

Het fundament van haar niet te stuiten heropleving en ontwikkeling dankt de Antwerpse haven en bijgevolg de hele regio onder meer aan keizer Napoleon Bonaparte die in de strategische ligging van Antwerpen en haar haven een enorm (oorlogs)potentieel zag om aartsvijand Engeland te veroveren³. Bonaparte's passage was een zegen voor Antwerpen: de onder zijn bewind doorgevoerde verfraaiingen - de aanleg van nieuwe kaaien en dokken en de oprichting van een voornamelijk militaire scheepswerf - gaven het startschot voor een gemoderniseerde haveninfrastructuur.

³ Keizer Napoleon Bonaparte noemde Antwerpen niet voor niets: "Le pistolet braqué sur le coeur de l'Angleterre".

20 tuur avant la lettre⁴. De fiscaal erg aantrekkelijke arbeid- en belastingvoorwaarden, het stijgend aantal goedkope arbeidskrachten en de instroom van heel wat kapitaalkrachtige buitenlandse investeerders bleken de ideale randvoorwaarden voor een sterke (economische) heropleving van de haven en de stad.

In de daaropvolgende eeuwen bleef de haven haar positie verder verstevigen. Ze speelde handig in op historische gebeurtenissen en plukte gretig de vruchten van industriële

⁴ Onder zijn bewind werd het eerste, kleine dok ('le petit bassin') in 1811 aangelegd alsook het grote dok ('le grand bassin'). Pas in 1903 werd het kleine dok naar de keizer vernoemd en kreeg het de naam "Bonapartedok". Het Willemdok, naar koning Willem I der Nederlanden, kwam in 1813 in gebruik als 'le grand bassin'. Beiden vormden de zogenaamde wieg van de getijdenvrije haven van Antwerpen. In 1815 schonk de koning der Nederlanden het aan de Stad Antwerpen.

omwentelingen⁵.

Na de Tweede Wereldoorlog verdubbelde haar capaciteit dankzij een actieve industrialisatie – en expansiepolitiek. In 1951 werd het Marshalldok voor petroleumtransport in gebruik genomen. Kortom, de Antwerpse haven bouwde zich visionair uit tot een geïntegreerde haven met drie sterke pijlers: de klassieke havenactiviteit of goederenoverslag en de daaraan gekoppelde diensten, (productie) industrie én logistiek. Het overzeese goederentransport nam gradueel

⁵ M.n. de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871; de opkomst van de stoomscheepvaart vanaf 1872 en de Eerste Wereldoorlog. Bij het begin van de Grote Oorlog waren het uitgerekend de Britten en m.n. toenmalig Minister van Defensie Winston Churchill die zich scherp bewust waren van het strategisch belang van de Haven van Antwerpen. Op 4 oktober 1914 kwam Churchill persoonlijk naar Antwerpen om de verdediging van de stad en de haven van Antwerpen door Britse en Belgische troepen te leiden. Hij kon helaas niet voorkomen dat de Duitsers Antwerpen in handen kregen op 9 oktober 1914. Ook tijdens WO II speelde de (de haven van) Antwerpen een cruciale rol: de bevrijding van Antwerpen én van de haven op 4 september 1944 was immers een uitermate belangrijk kantelmoment. Dankzij de herovering van Antwerpen en haar haven werden de logistieke ketens en aanvoerlijnen een stuk korter waardoor de geallieerden Nazi-Duitsland finaal de genadeslag konden geven. Het Ardennenoffensief tijdens de barre winter van 1944 had o.m. tot doel om die aanvoerlijn én Antwerpen te vernietigen. Later profiteerde de haven ook van de mechanisering en uitbreiding van het spoorwegnet en van de Schelde-Rijnverbinding.

21

22 maar fors toe⁶.

Vanaf 1975 speelde de Antwerpse haven strategisch in op de toenemende containertrafiek. Dankzij verstandige accentverschuivingen zonder haar fundamenteën te veronachtzamen én spectaculaire groei breidden de functies van de haven verder uit⁷. Voorts doet de haven reeds sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw steeds meer óók dienst als stocage- en distributiecentrum met de daaraan gekoppelde uitgebreide waaier aan logistieke diensten⁸.

⁶ Zeer uitgebreid over de (evolutie van de) (overzeese) goederenstromen, de volumes, herkomst en bestemming van goederen, zie: R. Loyen, *Haven in de branding. De economische ontwikkeling van de Antwerpse haven vanaf 1900*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2008, 127-160.

⁷ De petrochemie, non-ferroindustrie, de scheepsbouw en -herstelling alsook de auto-industrie ontpopten zich als havensectoren bij uitstek.

⁸ Cfr. H. De Smedt, e.a., *l.c.*, p. 127: "De functie van de Antwerpse haven was in één eeuw geëvolueerd van die van een industriehaven die cargo en arbeid genereerde naar die van vooral een 'distributiehaven' en 'logistiek platform'" en R. Loyen, *o.c.*, 63 e.v.; Zie verder ook hoofdstuk 3.

I.4 Naar een nieuwe diamanten eeuw?

23

Wat Antwerpen voor haar val op het einde van de 16de eeuw zo sterk maakte, zijn nog steeds de troeven van vandaag. Gelukkig floreren we niet langer dankzij de grillige gunst van een keizer. Haar centrale ligging aan een goed ontsloten wereldhaven van formaat in een welvarende regio, haar openheid en toegankelijkheid in combinatie met de relatief hoge scholingsgraad, de grote productiviteit, competentie en een zekere eigenzinnigheid van haar inwoners dragen al eeuwen bij tot de grote aantrekkelijkheid van onze stad en provincie.

In een waanzinnig snel en ingrijpend veranderde wereld is niets voorgoed en vanzelfsprekend verworven. Dat Plantin zijn cliënteel destijds tot in Afrika kon bedienen was uitmate uitzonderlijk.

24 Nu wordt de wereld stilaan één markt⁹ en (virtuele) gemeenschap. Tijd noch ruimte beletten mensen om met mekaar in contact te komen en/of met mekaar samen te werken en kennis te delen. Nagenoeg alle informatie kan vlot en snel toegankelijk worden (gemaakt).

Kortom, steeds meer mensen uit steeds meer regio's participeren steeds meer aan een steeds sneller globaliserende wereld. Tegelijk, hoe relatiever het belang van grenzen wordt, des te groter lijkt de zoektocht naar eigenheid, authenticiteit en een uitgesproken identiteit.

Over de kansen, eventuele bedreigingen en uitdagingen van de voortschrijdende globalisering voor onze regio en provincie gaat deze rede: wat gebeurt er in de wereld? Wat betekent dat voor ons? Hoe gaan we daar als regio concreet op inspelen? Hoe gaan we er samen, ieder op zijn/

⁹ Net zo vanzelfsprekend als heel wat Antwerpse bedrijven wereldwijd diensten presteren, producten (laten) maken en verkopen (Zo maakt UA-alumnus van het jaar 2010 van de faculteit wiskunde en informatica, Dries Buytaert, furore in de VSA met Drupal, een gratis en open source webplatform dat tegenwoordig wereldwijd wordt gebruikt om websites aan te maken en collaboratief te gebruiken en onderhouden. Hij figureerde onder meer in MIT TR Young innovator 2008. http://nl.wikipedia.org/wiki/Dries_Buytaert), doen bedrijven van over de hele wereld beroep op Indische ICT-bedrijfjes/bedrijven en fabricerend investeerders daar waar de loonkost het laagst ligt in verhouding tot de kwaliteit van de arbeid...

haar niveau voor iedereen op een duurzame manier het allerbeste uithalen? En, wat moeten we daar allemaal voor doen?

25

Die vragen beantwoorden veronderstelt inzicht in hoe de wereld verandert en verder zal veranderen. Hoe groter de consensus over deze inzichten, des te groter de kans op een gedragen, ambitieuze én succesvolle strategie voor Antwerpen in de wereld en voor de wereld in Antwerpen.

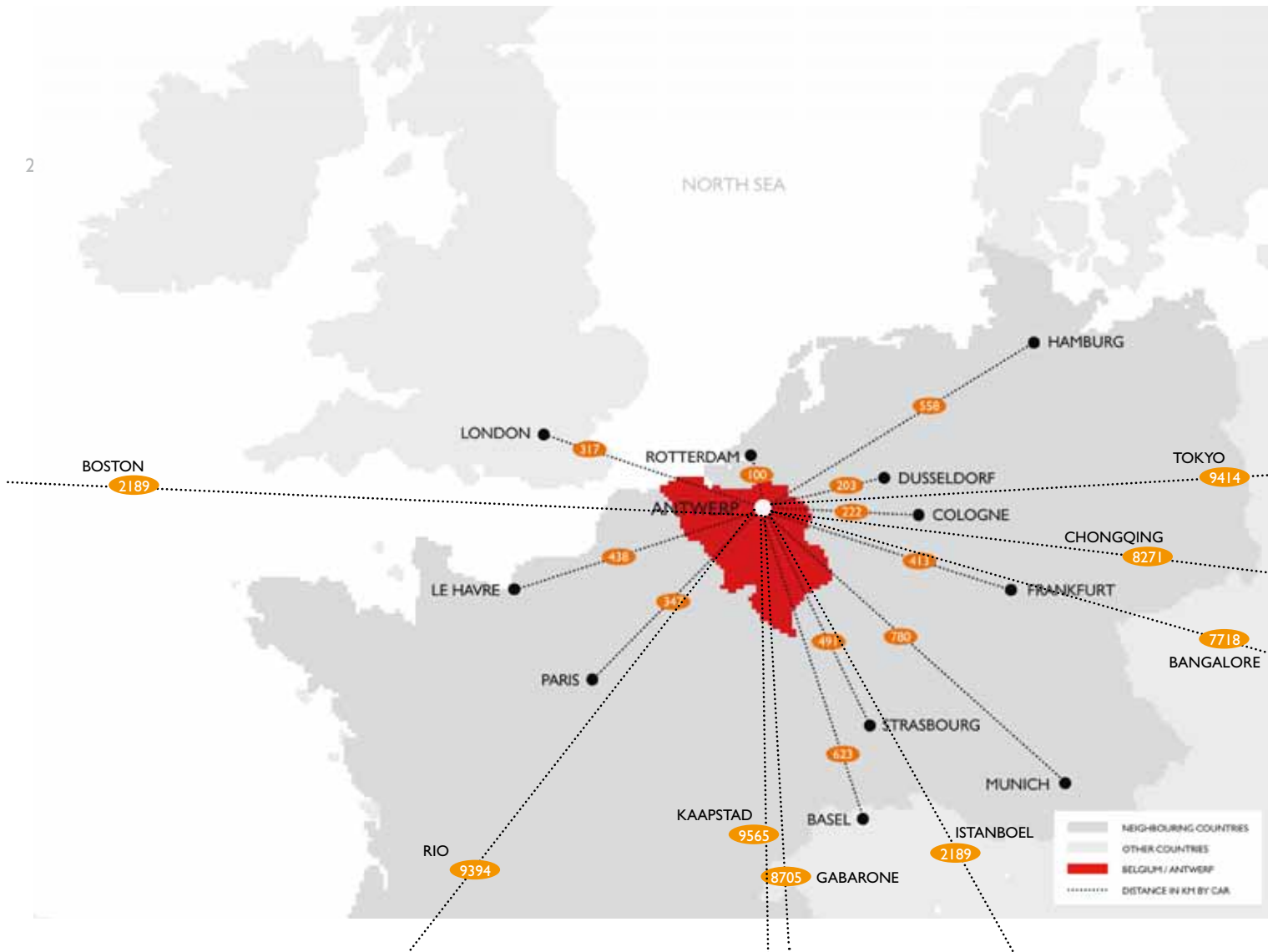

2. “Een ontdekkingsreis door een globaliserende wereld”¹⁰

27

¹⁰ Vrij naar: Thomas L. Friedman, *De aarde is plat. Ontdekkingsreis door een geglobaliseerde wereld*, Editie 3.0, Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2009, 624p.

Globalisering is verre van eenduidig en roept uitgesproken tegenstrijdige emoties op¹¹.

31

Is globalisering een eufemisme voor (wild) kapitalisme? Leidt het tot een steeds grotere verrijking van een handvol handige en vooral slimme wereldburgers?

Is het gewoonweg synoniem voor de nieuwe exportstrategie van bijv. Coca Cola of McDonalds: over heel de wereld steeds meer van het (vooral ongezonde) zelfde?

¹¹ De resultaten van een breed onderzoek door de Studiedienst van de Vlaamse Regering naar wat globalisering bij de bevolking oproept, bevestigt de ambigue houding van de Vlaming m.b.t. globalisering: "Globalisering: een vloek of een zegen? De waarheid lijkt ergens tussenin te liggen. Het is een fenomeen met meerdere dimensies, met evenzeer bedreigingen als opportuniteiten. Bij twee op de drie Vlamingen brengt het verschijnsel een positief gevoel teweeg. Bij één op drie heerst er een negatieve indruk. Vlamingen percipiëren globalisering iets positiever dan de gemiddelde Europeaan. Het merendeel van de Vlamingen ziet de globalisering als een kans om economische groei te stimuleren en de buitenlandse investeringen op te trekken. Voor een groot deel draagt het fenomeen ook niet altijd bij tot de ontwikkeling van de armste landen. Het zijn vooral de grote ondernemingen en niet de burgers die er baat bij hebben. Globalisering maakt het tot slot mogelijk om meer open te staan voor andere culturen, maar niet altijd zonder gevaar voor de eigen cultuur. De wereldvrede vaart er wel bij volgens ca. zes op de tien Vlamingen, maar niet de sociale gelijkheid. Ongeveer drie vijfden van de Vlaamse bevolking is van oordeel dat de EU bescherming biedt tegen de negatieve gevolgen van de globalisering en dat dit supranationaal kader tevens toelaat om beter in te spelen op de positieve effecten van dit mondiale verschijnsel", M. Vanweddingen, <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/internationaal/bijlagen/2011-09-12-webartikel2011-16-globalisering.pdf>, 8-9.

32 Of leidt globalisering (finaal tot) een verbetering van de levensstandaard van steeds meer mensen in steeds grotere delen van de hele wereld? Schept het een kader van ongeziene mogelijkheden voor steeds meer mensen om los van tijd en ruimte kennis, diensten en producten uit te wisselen en deze zo op een steeds hoger niveau te tillen? Creëert het een ideaal speelveld voor groeperingen die rijkdom, macht en invloed willen vergaren door criminele en/of terroristische activiteiten?

Is het een bron van nieuwe risico's op razendsnelle verspreiding van bijv. ziekten en aandoeningen bij mens, dier – en meest delicaat bij pollinatoren¹² - en plant?

Is het de problematische context waar het faillissement van één enkele bank de wereld in een ongeziene financiële en economische crisis kan storten?

Of, is het net dé ideale context om kennis en instrumenten te ontwikkelen en uit te wisselen om ziektes of catastrofes snel, met veel expertise en grote internationale solidariteit in te dijken, veiligheidsstandaarden op te trekken en zo de gezondheid, levenskwaliteit en veiligheid van allen te verbeteren?

¹² Pollinatoren zijn fysieke vectoren zoals bijen, etc. die ervoor zorgen dat de pollen van de mannelijke stuifmeeldraden in contact komen met de stamper van de bloem om vervolgens te zorgen voor bevruchting.

Is en kan het alles tegelijk zijn?

33

De literatuur over globalisering is even omvangrijk en veelzijdig als het proces, haar mogelijkheden, uitdagingen, bedreigingen, impact en betekenis. Een keuze uit de veelheid is altijd arbitrair, subjectief én dus betwistbaar. Maar wie de tijd neemt om volgende – enigermate overlappende maar vooral ook complementaire- zeer fascinerende werken te lezen komt al een heel eind:

- *Beschaving. Het Westen en de Rest* (N. Ferguson);
- *De aarde is plat. Ontdekkingsreis door een geglobaliseerde wereld* (Thomas L. Friedman);
- *Moesson. De Indische oceaan en de toekomstige wereldmachten* (Robert. D. Kaplan);
- *De wereld draaiend houden. Nieuwe diplomatie voor instabiele tijden* (Parag Khanna);
- *De eeuw van Azië. De onafwendbare machtsverschuiving* (Kishore Mahbubani),
- *De Geopolitiek van emotie. Hoe culturen van angst, vernedering en hoop de wereld veranderen* (Dominique Moïsi);
- *Leve de globalisering* (Johan Norberg);
- *De rationele optimist. Over de evolutie van welvaart* (Matt Ridley) en

34 • De trek naar de stad (Doug Saunders)¹³.

In de Bijbel staat dat God de aarde in zes dagen schiep en dat hij rustte op de zevende dag. Het platmaken van de aarde heeft iets langer geduurd. De aarde wordt platter doordat tien belangrijke politieke gebeurtenissen, innovaties en ondernemingen samenkwamen. Sindsdien heeft niemand meer kunnen rusten, en dat zal misschien ook wel zo blijven¹⁴.

Globalisering is geen recent gegeven. Het is ons bovendien allesbehalve 'in stilte' overkomen.

From the Silk road to worldwide trade¹⁵

De echte globalisering begon - zo luidt de thesis - met

¹³ Deze werken slaan alvast een veel optimistischer zij het niet-naïeve toon aan over globalisering dan een aantal oudere werken die over dit thema werden geschreven. Zie wat dat laatste betreft bijv. I. Ramonet, *Globalisering en chaos*, Antwerpen, Houtekiet, 1997; J. Stiglitz, *Perverse globalisering*, Het Spectrum, 2002; R. Went, *Grenzen aan globalisering?*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1996.

¹⁴ T.L. Friedman, o.c., p. 61.

¹⁵ Eén van de opschriften in het paviljoen van Saudi-Arabië op de Wereldexpo in Shanghai 2010 die werd georganiseerd onder de trefende slagzin *Better City, Better Life*.

de ontdekking van Amerika door Columbus in 1492¹⁶. Sedertdien is de wereld in drie golven verkleind tot wat hij vandaag is: één plat (kennis)netwerk waaraan iedereen waar en wanneer die maar wil kan (of zou moeten kunnen) deelnemen.

¹⁶ T.L. Friedman, o.c., 13 en 19. Friedman gaat hierbij voorbij aan de periode van de Tang-dynastie (618-907) in het oude China. Xi'an (toen nog Chang'an). De toenmalige hoofdstad van het middenrijk was toen niet alleen verreweg de grootste stad ter wereld. Het was ook de meest kosmopolitische stad in een sterk en breed geglobaliseerde regio (J. Van Der Putten, *Verbijsterend China. Wereldmacht van een andere soort*, Amsterdam, Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2011, 112-114 en - zij het iets genuanceerder: B.J. Ter Haar, *Het Hemels mandaat. De geschiedenis van het Chinese keizerrijk*, Leuven, Davidsfonds, 2009, 182 e.v. over "een kosmopolitische Tang?". Van Columbus en Amerika was toen nog lang geen sprake. Meer nog, 87 jaar voor Columbus begon de Chinees Zheng He aan de eerste van zeven even ambitieuze expedities. Tussen 1405 en 1433 maakte hij maar liefst zeven wereldreizen. Onder de Ming-dynastie bevoer deze ontdekkingsreiziger en admiraal, een moslim van Mongoolse afkomst die als kind gevangen was genomen en gecastreerd om in de Verboden Stad te dienen, de zeeën tussen China en Zuidoost-Azië, Ceylon, de Perzische Golf en de Hoorn van Afrika (R.D. Kaplan, *Moesson. De Indische Oceaan en de toekomstige wereldmachten*, Antwerpen, Spectrum, 2011, 27 en F. Zakaria, *De wereld na Amerika*, Antwerpen, Contact, 2008, 59 e.v.; J. Van Der Putten, o.c., 114 e.v., B.J. Ter Haar, o.c., 292 e.v.). Aan deze Chinese ontdekkingsdrift kwam abrupt een einde toen Yongle - de Mingkeizer die Zheng He had opgedragen de wereld en de oceaan te verkennen - in 1424 stierf. Met hem stierven de overzeese ambities van China. Zheng He's reizen werden onmiddellijk opgeschort. Meer zelfs het *haijin*-decreet verbood oceaanreizen uitdrukkelijk. Vanaf 1500 kon iedereen die in China werd aangetroffen terwijl hij een schip met meer dan twee masten bouwde, de doodstraf krijgen. In 1551 werd het zelfs een misdaad om met zo'n schip op zee te gaan. De boeken van Zheng He werden vernietigd (N. Ferguson, *Beschaving. Het Westen en de Rest*, 2011, Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen, 54-55).

36 2.1 Drie golven van globalisering¹⁷

Thomas L. Friedman situeert de eerste golf tussen 1492 – het jaar waarin Columbus de handel tussen de oude en de nieuwe wereld opende – en 1800. De aarde kromp van immens naar middelgroot. Globalisering 1.0 ging over landen en regeringen. Veelal geïnspireerd door religieuze overtuiging en imperialistische veroveringsdrang en gedreven door de honger naar grondstoffen en luxeproducten, namen vooral landen¹⁸ en regeringen het initiatief om muren te slopen en voor zichzelf strategische verbanden aan te gaan. Vragen als: welke rol speelt mijn land in de wereldwijde macht- en concurrentiestrijd? En, hoe kan ik mijn land gebruiken om wereldwijd te opereren en samen te werken

¹⁷ T.L. Friedman, *o.c.*, 19-21.

¹⁸ Het ging hierbij evenwel slechts over een zeer beperkt aantal landen. “Om één of andere reden brachten vanaf de 15de eeuw de kleine staatjes van West-Europa met hun verbasterde leenwoorden uit het Latijn, hun leer van een Jood uit Nazareth en hun intellectuele schuld aan oosterse wiskunde, astronomie en technologie een beschaving voort die niet alleen de grote oosterse rijken kon veroveren en Afrika, Noord- en Zuid-Amerika en Australië-Azië kon onderwerpen, maar ook volkeren over de hele wereld tot de Westerse manier van leven kon bekeren – een bekering die uiteindelijk meer met het woord dan met het zwaard werd bereikt” (N.Ferguson, *o.c.*, 24-25). In 1913 hadden elf Westerse rijken en/of landen de zeggenschap over bijna 3/5de van alle grondgebied en alle bevolking en een verbluffende 79% van de wereldwijde productie (N. Ferguson, *o.c.*, 25).

37 met anderen? waren de hoofdzaken van Globalisering 1.0. Of nog: Globalisering betekende dat landen mondiaal moesten denken om het goed te doen, of in elk geval te overleven¹⁹.

Globalisering 2.0 duurde van grofweg 1800 tot ca. 2000. Tijdens dit tweede grote tijdperk zijn het vooral de multinationals²⁰ op zoek naar nieuwe markten en arbeid, die de wereld verder verkleinden. Technologische doorbraken creëerden daartoe de nodige randvoorwaarden met in een eerste fase de opkomst van de stoommachine en de aanleg van spoorwegen en in een tweede fase het steeds bredere gebruik ervan door de dalende kosten van telecommunicatie en transport²¹. In deze periode wordt de mondiale economie pas echt geboren én volwassen. Wereldwijd verkeer van goederen, diensten, arbeid, kapitaal en informatie

¹⁹ T.L. Friedman, *o.c.*, 289.

²⁰ Zo breidde Singer naaimachine zich vanuit het hoofdkantoor in New York met een verbluffende snelheid uit tot een van de eerste wereldwijde merken met fabrieken in Brazilië, Canada, Duitsland, Rusland en Schotland (N. Ferguson, *o.c.*, 249). Andere voorbeelden zijn General Electric, opgericht door Thomas Edison, Atlas Copco en vele andere.

²¹ Dat leidde tot een ruime verspreiding van o.m. de telefoon, de PC, satellieten, glasvezelnetwerken tot de eerste versie van het wereldwijde web en creëerde een schier oneindige en vooral brede waaier aan transportmogelijkheden.

38 van continent naar continent doen een wereldwijde markt ontstaan. De grote vragen van dit tijdperk waren en zijn nog steeds: welke rol speelt mijn bedrijf in de wereldeconomie? Hoe kan het profiteren van de geboden kansen? Hoe kan ik het gebruiken om wereldwijd te opereren en samen te werken met anderen? Globalisering 2.0 betekende dat bedrijven mondiaal moesten denken om het goed te doen of in elk geval te overleven²².

Sinds 2000 leven en werken we in Globalisering 3.0: de golf van 'the empowerment of the individual'. Hoewel de andere golven van globalisering nog verder blijven doorwerken²³ zijn het niet langer enkel de landen of bedrijven die het voortouw nemen, maar steeds meer ook de individuele burgers. Zij krijgen én grijpen de schier grenzeloze kansen om globaal te participeren én te concurreren. Globalisering 3.0 betekent dat personen mondiaal moeten denken om het goed te doen en vaak zelfs om (economisch) te overleven.

Dit vereist vooral een zekere mentale flexibiliteit,

²² T.L. Friedman, *o.c.*, 289.

²³ Zie m.n. P. Khanna, *De wereld draaiend houden. Nieuwe diplomatie voor instabiele tijden*, Contact, 2011, 325.

persoonlijke motivatie en psychologische mobiliteit²⁴.

39

Een nieuwe wereldorde, nieuwe technologieën, technieken, processen, systemen én een nieuwe "mentale ingesteldheid" ofte "platmakers²⁵", geven hen daar alle kansen toe.

Alles begon met de Val van de Berlijnse muur in 1989 waarbij de wereld bijna letterlijk ideologisch openging²⁶. Er was (en er is alsnog) alvast geen constructief ideologisch alternatief²⁷ meer voor het - al dan niet sociaal gecorrigeerde- vrijemarktkapitalisme. De volgende mijlpaal volgde zes jaar later, met de lancering van Netscape op 9 september 1995²⁸. Sindsdien is het internet toegankelijk voor het grote publiek. Plots werden Antwerpen, Boston, Bangalore, Beijing, Rio, Kaapstad... naaste burens. Dankzij Netscape konden en

²⁴ T.L. Friedman, *o.c.*, 289.

²⁵ T.L. Friedman, *o.c.*, 61-271.

²⁶ "The Berlin Wall was not only a symbol of keeping people inside Germany. It was a way of preventing a kind of global view of our future." Amartya Sen; J. Norberg, *Leve de globalisering*, Antwerpen, Houtekiet, 2002, 56.

²⁷ Tenzij iemand het destructieve en grillige denken en handelen van terroristen en extremisten allerhande als alternatieve ideologie aanmerkt.

²⁸ T.L. Friedman, *o.c.*, 70 e.v.

40 kunnen steeds meer mensen contact met mekaar onderhouden op manieren en tegen kosten die voordien totaal ondenkbaar waren.

Die evolutie zet(te) op zijn beurt een hele reeks technische fenomenen in beweging zoals onder meer: 1. workflowsoftware (het ontwerpen, weergeven, beheren en benaderen van zakelijke informatie die vroeger handmatig werd verwerkt en die nu op een ongeziene schaal, al dan niet intercontinentaal binnen en tussen bedrijven stroomt)²⁹, 2. uploading (de mogelijkheid voor individuen en gemeenschappen om hun producten en ideeën (vaak gratis) overal toe- en rond te sturen) en 3. outsourcing of uitbesteding. Als diensten, callcenters en helpdesk kunnen worden gedigitaliseerd, kunnen ze ook wereldwijd worden uitbesteed aan de goedkoopste, slimste, meest gespecialiseerde en/of efficiëntste organisatie of persoon. Ook 4. offshoring (de volledige verhuis van een fabriek bijvoorbeeld naar China, India, Bangladesh... om er te produceren in de economisch meest gunstige omstandigheden), 5. supply-chaining (horizontale samenwerking tussen leveranciers, detailhandel en klanten én mutatis mutandis tussen alle actoren die bij een bepaald proces

²⁹ T.L. Friedman, o.c., 89.

betrokken zijn), 6. insourcing (gespecialiseerde bedrijven en/of particulieren al dan niet complexe delen van een proces op een meer efficiënte wijze laten uitvoeren dan het bedrijf of de organisatie dat zelf zou kunnen doen), of louter 7. informeren (de schier onbepaalde mogelijkheid om kennis te zoeken en deze heel makkelijk te vinden via steeds slimmere zoekrobots als Google, Yahoo, MSN web search³⁰) maken de aarde platter. Informeren gaat bovendien over het zoeken naar en vinden van “vrienden”, mensen die eenzelfde passie delen, bondgenoten en samenwerkingspartners en laat toe om wereldwijde gemeenschappen te vormen over alle internationale en culturele grenzen heen. Bepaalde technologieën zoals smart phones, Ipods, I-pads, Skype, VoIP, PDA³¹-de steroïden- voeren alle andere “plattmakers” bovendien op tot een turboniveau op een manier die digitaal, mobiel, virtueel én persoonlijk is. Ze versterken alle voorgaande hefbomen en mogelijkheden tot samenwerking. Hindernissen die concurrentie en

41

³⁰ T.L. Friedman, o.c., 186 e.v.

³¹ Marktonderzoekbureau GfK toonde onlangs aan dat smartphones enorm in de lift zitten. Bijna één op vijf Belgen had in mei 2011 een smartphone. Dat aantal stijgt pijlsnel. In minder dan twee jaar is het aandeel van 3 naar 18% gestegen.

42 communicatie belemmeren smelten steeds meer als sneeuw voor de zon³². Wie, waar of wat je bent, hoe je eruit ziet ... is veel minder belangrijk dan wat je doet, hoe je het doet en vooral ... hoe verbonden je bent³³. Voor wie voluit gebruikt van de zogenaamde sociale media komt daar nog bij: je bent, wat je deelt.

Waren de eerste twee golven –afgezien van de relatief korte, erg kosmopolitische en geglobaliseerde periode in het oude China - een louter Europese en Amerikaanse aangelegenheid³⁴, dan kenmerkt de derde golf zich door de enorme diversiteit aan deelnemers. In Globalisering 3.0 kunnen steeds meer mensen aansluiten. “Iedere kleur van de menselijke regenboog zal en gaat meedoen”³⁵.

De optelsom van al deze “flatteners” en vooral het moment waarop ze allemaal samen kwamen is het moment waarop de wereld als het ware plat werd³⁶. Dit creëerde een

³² T.L. Friedman, o.c., 197 e.v.

³³ P. Khanna, o.c., 171.

³⁴ N. Ferguson, *Ibid.*

³⁵ T.L. Friedman, o.c., 21.

³⁶ T.L. Friedman, o.c. 215.

wereldwijd, op internet gebaseerd speelveld dat meerdere vormen van samenwerking, onderzoek en werk in real-time mogelijk maakt, zonder rekening te houden met geografie, afstand of zelfs taal. En laat nu uitgerekend, de uitwisseling, het systematisch delen van kennis én de samenwerking die eraan ten grondslag ligt en erdoor mogelijk wordt de belangrijkste oorzaken zijn van het steeds toenemende innovatie- en vernieuwingstempo³⁷. Vooral dankzij voormelde “platmakers” zijn het universum voor de combinatie en uitwisseling van kennis en ideeën, en de mogelijkheden om eraan deel te nemen, bovendien onmetelijk uitgestrekt.

Welnu, op het moment dat vooral Westerse bedrijven en individuele burgers zich hadden aangepast aan het meer horizontale speelveld, nemen zo'n drie miljard nieuwe spelers -de inwoners van China, India, Rusland, Oost-Europa, Latijns-Amerika, Centraal-Azië en (dra ook) Afrika – deel aan de nieuwe polycentrische wereld van (virtuele) (kennis) uitwisseling en samenwerking.

Waar dit voordien politiek en economisch uitgesloten was, zagen zij in de jaren negentig hun kans om zichzelf meer vrijheid toe te eigenen. En dit in een tijdsgewricht dat de

³⁷ M. Ridley, *De rationale optimist. Over de evolutie van welvaart*, Amsterdam, uitgeverij Contact, 2010, 277.

44 vrije markt toegankelijker was dan ooit tevoren. De “nieuwe deelnemers” moe(s)ten zelfs de grens niet over om voluit deel te nemen.

Nooit eerder was en is de mondiale gemeenschap die kan deelnemen aan alle mogelijke ontwikkelingen en innovaties zó groot. Dat is vooral goed maar zeer uitdagend nieuws: de verspreiding van nuttige kennis zorgt er immers voor dat ze nog meer nuttige kennis oplevert³⁸. Mee zijn en mee blijven is dus de opdracht. In de platte wereld wordt iedereen meer en meer verantwoordelijk voor het beheren en vormgeven van zijn eigen loopbaan en/of leven. Het is de taak van de overheid om het juiste kader te scheppen zodat hun burgers de nodige competenties kunnen verwerven waaronder: nieuwsgierigheid, passie, intrinsieke motivatie, veerkracht, brede en interdisciplinaire kennis met oog voor verbanden en/of technisch meesterschap, openheid voor kunst en cultuur, agogisch talent, empathie, inzet, volharding, arbeidsethiek, “leren leren” eventueel zelfs gevoeligheid voor zingeving en een hoger doel dan materieel gewin en liefst zelfs een combinatie van dit alles³⁹. Wie er nood aan

³⁸ M. Ridley, o.c., 257.

³⁹ T.L. Friedman, o.c., 320 e.v.

heeft moet wel op adequate ondersteuning kunnen blijven rekenen⁴⁰. 45

Dit proces van massale deelname is zonder twijfel de belangrijkste globaliserende kracht voor de wereldwijde kennisuitwisseling, economie en politiek in de 21ste eeuw. Helaas neemt (nog) lang niet iedereen deel aan de wereldeconomie. (Te) velen blijven uitgesloten door armoede, gebrek aan scholing, pc en/of internetaansluiting.

Maar zelfs al spreken we over maar tien procent van de wereldbevolking dan nog gaat het om de Amerikaanse arbeidsmarkt vermenigvuldigd met factor twee. Dit percentage zal toenemen⁴¹. En dat is maar goed ook.

⁴⁰ T.L. Friedman, o.c., 402 e.v. en D.H. Pink, *Een compleet nieuw brein. Waarom de rechterhelft van ons brein ons succesvoller maakt*, Amsterdam, Business Contact, 61-181 die m.i. terecht betoogt dat we in het conceptuele tijdperk (het tijdperk van “overvloed, Azië en automatisering”) ons lineair redeneren moeten aanvullen met zes high concept -, high touch-zintuigen om een compleet nieuw brein te ontwikkelen, met name: niet enkel functie maar ook design; niet enkel argument maar ook verhaal; niet alleen focus maar ook symfonie, synthese of het gehele plaatje; niet alleen logica maar ook empathie; niet alleen ernst maar ook spel; niet alleen accumulatie maar ook zingeving.

⁴¹ T.L. Friedman, “It’s a flat world after all”, in *New York Times Magazine*, 03/04/2005.

46 2.2 Groei!

Of het nu begon met de ontdekking van Amerika, de val van de Berlijnse muur of de lancering van Netscape: uitwisseling, samenwerking, specialisatie. . . kwantitatieve en vooral kwalitatieve groei en vooruitgang zijn het doel. Kwalitatieve groei is de norm⁴². Immers, kwalitatieve groei stuwt het proces van innovatie en productieverbeteringen en vice versa. Zonder groei verschaalt het aantal (nieuwe) producten op de markt. Als dit het koopgedrag van de consument beïnvloedt, zijn loonsverlagingen en finaal ontslagen het gevolg. Dankzij de wereldwijde economische groei en de opkomst van 'nieuwe' wereldspelers zoals China, India, Zuid-Azië, Zuid-Amerika maar ook Turkije en een handvol Afrikaanse landen, neemt de wereldwijde armoede af⁴³ en wordt de wereldwijde middenklasse groter⁴⁴. Als de VN één van hun

⁴² J. Norberg, o.c., 62 e.v. D. Dollar en A. Kraay, Trade, growth and poverty. Op dit vlak heerst momenteel behoorlijk veel pessimisme: cf. "Pessimisme troef bij winnaars Nobelprijs", *De Standaard*, 7 juli 2011.

⁴³ F. Zakaria, *De wereld na Amerika*, Amsterdam, Contact, 2008, 13.

⁴⁴ R. Guha, *India. De geschiedenis van de grootste democratie ter wereld*, Amsterdam, New Amsterdam Uitgevers, 2007, 806 e.v.; R.D. Kaplan, *Moesson. De Indische oceaan en de toekomstige wereldmachten*, Antwerpen, Spectrum, 2011, 22 en 30; K. Mahbubani, o.c., 11 e.v.; J. Van Der Putten, o.c., 25 e.v.

ontwikkelingsdoelstellingen voor het millennium – vóór 2015 de armoede in de wereld tot de helft terugbrengen – inderdaad zullen bereiken, dan is dat te danken aan het feit dat China, India maar ook Afrika⁴⁵ en Zuid-Amerika erin geslaagd zijn de armoede in belangrijke mate terug te dringen⁴⁶. Hoe kleiner de armoede, hoe groter de wereldwijde middenklasse, hoe meer mensen constructief en positief kunnen bijdragen aan het wereldwijde proces van (kennis) uitwisseling, specialisatie en samenwerking.

Economische groei is bovendien ook een vorm van conflict-beheersing. Ze versterkt het zelfvertrouwen én vergroot de welvaart om te delen. Economische groei kan ook bijdragen tot een schonere leefomgeving. Hoe groter de middenklasse, hoe luider de eis om een gezondere leefomgeving, hoe meer middelen en mogelijkheden én verplichtingen om te investeren in grondstofefficiënte en schone technologieën.

⁴⁵ A. Burns (senior econoom bij de Wereldbank), "Armen van Afrika worden steeds rijker. Sinds de crisis groeien traditioneel arme landen veel sneller dan het rijke westen", *NRC Handelsblad*, 8 juni 2011.

⁴⁶ K. Mahbubani, *De eeuw van Azië. Een onafwendbare mondiale machtsverschuiving*, Amsterdam, New Amsterdam Uitgevers, 2008, 11.

48 Kortom, hoe rijker een land, hoe beter de natuur er aan toe is⁴⁷. Hoe beter de natuur er aan toe is, hoe rijker een land.

Of we er met zijn allen gelukkiger van worden is een open vraag⁴⁸. Het antwoord hangt mogelijk ook samen met enkele echte of vermeende schaduwkanten van de globalisering.

⁴⁷ J. Norberg, o.c., 216 e.v.

⁴⁸ Lord Richard Layard, *Happiness*, The Penguin Press, New York, 2005.

2.3 Vermeende schaduwkanten...en mogelijke antwoorden

49

2.3.1. Globalisering leidt tot ongebreidelde migratie⁴⁹

“Net omdat de wereld plat geworden is, er goedkope vervoersmogelijkheden te over zijn, gelukszoekers zich dankzij het internet kunnen informeren over “wat waar te koop is” en hun beloofde land makkelijk kunnen uitkiezen, leidt globalisering tot ongebreidelde schier oncontroleerbare migratiegolven”⁵⁰.

Migratie is van alle tijden⁵¹. Meer nog, in een groot deel van de geschiedenis van de mensheid was migratie de

⁴⁹ J.M. Guéhenno, *Het einde van de democratie*, Tielt, Lannoo, 1994, 19; I. Ramonet, o.c., 8; P. Scheffer, *Het land van aankomst*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2007, 476p.; R. Went, o.c., 29 e.v.

⁵⁰ P. Scheffer, *Het land van aankomst*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2007, 109.

⁵¹ B. De Munck, H. Greefs en A. Winter, “Poorten en papieren. Diversiteit en integratie in historisch perspectief”, in *Antwerpen. Biografie van een stad*, o.c., 211-243.

50 norm⁵². Het is het meest tastbare aspect en/of gevolg van globalisering. Drie procent (200 miljoen mensen) van de wereldbevolking is migrant. Spontaan denken we steeds aan migranten die van een arm naar een rijk land willen om daar hun geluk te beproeven. Niettemin, tussen arme(re) landen onderling is er nagenoeg evenveel migratie als van arm naar rijk.

De multiculturele samenleving ligt steeds vaker en steeds scherper onder vuur: Overlast, vervreemding, geweld en agressie maar ook xenofobie en racisme voedden de

⁵² Cf. het standaardwerk van dé voorvechter van een opener migratie-beleid: N. Harris, *Thinking the unthinkable. The Immigration Myth Exposed*, London, I.B. Tauris Publishers, 2002, 9 e.v. (183p). Zo'n migratiebeleid maakt volgens Harris komaf met een nutteloze overheid die gepaard gaat met strakke procedures die vooral veel overheidspersoneel (ambtenaren en rechters) veel en frustrerend werk verschaffen. Een strak migratiebeleid komt daarenboven vooral mensenhandelaars en – smokkelaars ten goede. En aangezien die het niet te nauw nemen met de veiligheid van kandidaat-migranten draagt een strak migratiebeleid onrechtstreeks bij tot een ethisch onaanvaardbaar verlies aan mensenlevens en menselijk kapitaal. Vele kandidaat-migranten overleven de hachelijke reis niet. Ook voor de achterblijvers in het land van herkomst die vaak al hun hebben en houden hebben geïnvesteerd in de overtocht van een familielid of vriend – in de hoop op een return eens de avonturier zijn bestemming heeft bereikt – is dat een ramp. Maar ook landen van bestemming verliezen. Ze missen kansen om uitdagingen aan te gaan waar we allen voor staan: krapte op de arbeidsmarkt, het betaalbaar houden van de sociale zekerheid én de vergrijzing (N. Harris, *Ibid.*).

gedachte dat met de komst van nieuwkomers en inwijkelingen een nieuw samenlevingsconflict of een “multicultureel drama” is geboren.

51

Niet alleen extreemrechtse, populistische politici en partijen maar ook regeringsleiders en staatshoofden⁵³ vinden het bon ton om af te geven op de 'multiculturele samenleving'. Over de redding van de euro kan dan nog onenigheid bestaan. Over de 'multiculturele samenleving' daarentegen zijn velen het al een tijdje eens: die is overduidelijk mislukt: “*We hebben ons te veel beziggehouden met de identiteit van de immigrant en niet genoeg met de identiteit van het land dat hem opving*”, aldus Nicolas Sarkozy, zelf een kind uit de migratie! Premier David Cameron poneerde: “*state multiculturalism has failed*”. Bij bondskanselier Angela Merkel klonk het als volgt: “*de multiculturele samenleving is een flop*”. Hiermee borduurde ze enigermate voort op het ophefmakende boek van Thilo Sarrazin, socialistisch oud-bestuurslid van de

⁵³ L. Collins, “Letter from Luton. England, their England. The failure of British multiculturalism and the rise of the Islamophobic right”, *The New Yorker*, July 4, 2011, 28-34. Collins begint haar erg rauwe artikel met een mooie bloemlezing van recente uitspraken van o.m. president Nicolas Sarkozy, Bundeskansler Angela Merkel, PM David Cameron en andere Europese regeringsleiders over de mislukte multiculturele samenleving.

52 Duitse nationale bank die liet optekenen dat “de immigratie van moslims de Duitse maatschappij ondermijnt”.

Zij doen dit op een moment dat o.m. de Nederlandse critici van het eerste uur: Frits Bolkenstein en Paul Scheffer – de man die in 2000 het begrip “het multiculturele drama” introduceerde in *NRC Handelsblad* – net een veel genuanceerder standpunt zijn gaan innemen. Zo constateerde Bolkenstein onlangs dat het “met de integratie beter gaat dan 20 jaar geleden”. Scheffer van zijn kant wil af van het begrip “allochtoon” en erkent dat we sinds 2000 een hele weg ten goede hebben afgelegd, zonder dat dat betekent dat alle problemen van de baan zijn⁵⁴.

Wat schieten we op met voormelde stoere verklaringen van enkele toppolitici? Zouden we sociaal, maatschappelijk en economisch beter af zijn met een strak en uiterst “etnisch” selectief migratiebeleid? Stel dat er geen migratie zou zijn of dat wij er niet aan zouden participeren?

Dat de multiculturele samenleving een feit is, is een open deur. Ze ontslaat ons, ze ontslaat beleidsmakers én de hele

⁵⁴ Frits Abrahams, “Van ‘drama’ tot ‘probleem’”, *NRC Handelsblad*, dinsdag 4 oktober 2011.

samenleving niet van de opdracht om ze goed te organiseren en haar meerwaarde te maximaliseren. Openheid levert trouwens meer op dan een gesloten grenzenpolitiek.

Hoewel misschien niet helemaal overtuigend, kunnen we deze stelling bovendien perfect onderbouwen met enkele sprekende historische voorbeelden uit een min of meer verleden.

In de eerste helft van de 15de eeuw – een eeuw van grote openheid en Chinese ontdekkingsreizen – was Ming-China de modernste en meest innovatieve beschaving op aarde. Haar belangrijkste innovaties waren: het buskruid, het spinnewiel, de zijdehaspel, insecticide, lucifers, het magnetisch kompas, de kruiwagen... Ming-China verloor die rol op een mum van tijd zodra het zich uit wantrouwen voor “het vreemde” plots volledig op zichzelf terugplooidde. China verloor zijn leidende rol en gaf Europa en later de VSA alle ruimte om uit te groeien tot de leidende mogendheden van de wereld. In grote openheid zette Europa en de VSA consequent in op concurrentie, de ontwikkeling én toepassing van de (natuur)wetenschap en geneeskunde, de bescherming van eigendomsrechten én de uitbouw

53

54 van de consumptiemaatschappij gekoppeld aan een sterke arbeidsethos.

Adam Smith verwoordde het in de 18de eeuw als volgt:

“China lijkt lang te hebben stilgestaan en had waarschijnlijk al lang geleden de volledige hoeveelheid rijkdom verworven die overeenkomt met zijn wetten en instituties. Maar deze hoeveelheid zou wel eens veel minderwaardiger kunnen zijn dan wat de bodemgesteldheid, het klimaat en de toestand van het land met andere wetten en instituties zouden kunnen opleveren. Een land dat de buitenlandse handel verwaarloost of versmaadt, en dat de vaartuigen van buitenlandse naties slechts tot één of twee van zijn havens toelaat, kan niet dezelfde hoeveelheid handel drijven als het met andere wetten of instituties zou kunnen (...). Een uitgebreidere buitenlandse handel (...) zou de productie van China ongetwijfeld zeer kunnen doen groeien en de productieve kracht van zijn industrie zeer verbeteren. Door meer scheepvaart zouden de Chinezen de kunst leren van het zelf gebruiken en construeren van alle verschillende apparaten die in andere landen worden gebruikt, evenals de andere verbeteringen van ambacht en industrie die in alle verschillende delen van de wereld worden uitgevoerd”.

Zoals bekend dankt China zijn wederopstanding en wederinname van zijn historische plaats in de wereld aan het beleid van openheid van Deng Xiaoping, de grootste hervormer van het post-Maotijdperk die in 1978 poneerde:

“Geen land dat zich vandaag de dag wil ontwikkelen, kan een dichte deur beleid volgen. Wij hebben de bittere ervaring geproefd en onze voorouders hebben haar geproefd. In de vroege Ming-dynastie tijdens het bewind van Yongle, toen Zheng He de Westerse oceaan bevoer, was ons land open. Toen Yongle stierf raakte de dynastie in verval. China werd binnengevalen. Gerekend vanaf het midden van de Ming-dynastie tot de Opiumoorlogen, 300 jaar van isolatie lang, werd China arm gemaakt en werd het achterlijk en vastzittend in duisternis en onwetendheid. Geen open deur is geen optie”⁵⁵.

Historische voorbeelden mogen dan al een sterke indicatie geven⁵⁶, ze sluiten het debat niet. Immers, openheid, globa-

⁵⁵ Deng Xiaoping, geciteerd door N. Ferguson, o.c., 71-72.

⁵⁶ Voorbeelden uit een recenter verleden zijn Zuid-Afrika ten tijde van de Apartheid en het Oostblok tijdens de Koude Oorlog (1917-1989). Actuele voorbeelden zijn Noord-Korea en Cuba (I. Golding et alii, *Exceptional people, how migration shaped our world and will define our future*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2011, 262.

55

56 lisering, niet terugplooiën op jezelf en niet vluchten in protectionisme mogen dan al een noodzakelijke voorwaarde voor economische prestatie zijn⁵⁷, ze zijn geenszins een voldoende voorwaarde. Of nog, er is meer nodig om van openheid en de migratie die er als het ware onlosmakelijk mee samenhangt een succes te maken.

Filip Rogiers had immers gelijk toen hij in "Eigen schuld eerst" poneerde⁵⁸: "Als de wereldburger van Brussel de wereldburger van Senegal ontmoet, is dat een verrijking. Als de burger die in eigen land door de mazen van het net valt tegenover een vluchteling staat, die in zijn land door de mazen van het net is gevallen, is dat conflictstof. De één kan door de globalisering van de economie aan de slag in het buitenland, de ander verliest door diezelfde globalisering zijn werk in eigen land."

Wat er ook van zij, de multiculturele samenleving als gevolg en/of kenmerk van een sterk geglobaliseerde samenleving en economie is een realiteit. Wie beweert dat ze zal

⁵⁷ N. Ferguson, *Ibid*; T.L. Friedman, *Ibid*.

⁵⁸ F. Rogiers, Eigen schuld eerst, wat we niet willen horen over extreem-rechts in Vlaanderen, Nygh & Van Ditmar, 2001, 38. Zie ook: VRIND, 2011 "De houding tegenover vreemdelingen en migranten wordt positiever naarmate het opleidingsniveau stijgt", p. 131.

57 verdwijnen, liegt. Wie poneert dat ze is mislukt, moet harder zijn best doen en/of er voor zorgen dat iedereen harder dan vandaag zijn/haar uiterste best doet, en/of meer geduld hebben: "Europa is een echte multiculturele samenleving, met 23 talen en nog meer volkeren", aldus Herman Van Rompuy eerder dit jaar: "Het leven met verschillen vraagt echter een grote inspanning. De doemdenkers van de multiculturele samenleving zijn ongeduldig. Het inschakelen van grote groepen vraagt tijd. Wij mogen niet vergeten dat multireligiositeit eeuwenlang een mislukking leek".

58 Er samen dag in dag uit het beste van maken veronderstelt duidelijke en duidelijk gehandhaafde afspraken. Veel empathie, openheid, oprecht wederzijds respect, positieve inzet en engagement én correcte en gemeende waardering voor de inzet én het engagement van het gastland resp. van de nieuw – en/of oudkomer zijn allicht ook hier de hefboomen voor succes.

Ook het inzicht in de vele kansen van (openheid voor) migratie, mits de kansen effectief en door iedereen worden gegrepen, kan helpen.

⇒ Volgens de Vergrijzingscommissie kan migratie helpen om ons sociaal systeem betaalbaar te houden⁵⁹.

⁵⁹ “Migratie maakt vergrijzing tikje betaalbaarder”, *De Tijd*, 13 juli 2011, 7. De voorwaarde is uiteraard wel dat deze migranten ook effectief werken, belastingen betalen en bijdragen tot de sociale zekerheid. Dit veronderstelt een succesvol en aanklampend activeringsbeleid en een meer arbeidsmarkt gestuurd migratiebeleid gekoppeld aan een overigens noodzakelijke hervorming van de sociale zekerheid en bijstand (N. Harris, *Thinking the unthinkable. The Immigration Myth Exposed*, London, I.B. Tauris Publishers, 2002, 126 e.v.).

⇒ Migratie kan de –overigens wereldwijde – mismatch op de arbeidsmarkt (krapte en een toenemend aantal knelpuntberoepen aan de ene kant én een grote werkloosheid aan de andere kant) helpen dichten⁶⁰.

⇒ Migratie én de multiculturele samenleving kunnen bijdragen tot de steeds snellere uitwisselingen van kennis, inzichten en ervaring⁶¹.

⇒ Migratie én de multiculturele samenleving houden scherp want kunnen bijdragen tot een veelheid van perspectieven en invalshoeken en op die manier creativiteit en innovatie bevorderen⁶².

⇒ Migratie en de multiculturele samenleving kunnen een hefboom zijn voor mensen en gemeenschappen om meer beslagen te participeren aan de steeds verder en intenser

⁶⁰ “The West should be more welcoming to migrants-there’s competition from the East fort hem”, *The Economist*, 27 september-2 oktober 2011, 12 en 49 e.v.

⁶¹ N. Ferguson, *Ibid.*

⁶² I.Goldin et alii, o.c., 260.

60 globaliserende wereld⁶³.

“In een echte multiculturele samenleving is de heersende elite multicultureel geworden. Je ziet er artsen, (hoog)leraars, advocaten, politici, journalisten... die een prominente plaats hebben in de samenleving, maar er toch anders uitzien. Dat zelfvertrouwen van de elite in een veelkleurige samenleving straalt ook af op de rest van de samenleving. Allochtonen worden niet langer vereenzelvd met mislukking, waardoor de middenklasse haar kinderen naar gemengde scholen stuurt. Bovendien verdwijnt ook de tweedeling tussen “wij” en “zij”. Wie elke dag samenwerkt met collega’s uit de vier windstreken, denkt gewoon niet meer in dat soort termen”⁶⁴. Het bevordert immers het noodzakelijke vertrouwen tussen mensen ongeacht achtergrond en/of herkomst. Als verschillende culturen min of meer met elkaar in harmonie samenleven, wakkert dit de

⁶³ VRIND, 2011 “De houding tegenover vreemdelingen en migranten wordt positiever naarmate het opleidingsniveau stijgt. In beperkt gemengde gebieden reageert men positiever dan in witte buurten, maar wordt weer negatiever in zeer gemengde buurten (p. 131); Zie ook: M. Vanweddingen, “Globalisering: gunstig of net niet? Opinie van de Vlaming in EU-context”, SVR-Webartikel, 2011/16, 5: “De Vlamingen en de Europeanen schijnen overtuigd van de culturele voordelen van de globalisering. Globalisering wordt door de meerderheid van de Vlaamse en Europese bevolking ervaren als een mogelijkheid om meer open te staan voor andere culturen”.

⁶⁴ D. Chakrabarty, “Tolerantie begint bij een multiculturele elite”, *De Tijd*, 9 april 2011. Deze Indiase historicus kreeg in 2011 een eredoctoraat aan de Universiteit Antwerpen.

creativiteit aan. Er ontstaan nieuwe combinaties van ideeën wat bijdraagt tot innovatie en creativiteit.

61

⇒ Migratie en de multiculturele samenleving kunnen inzicht geven in preferenties van consumenten op nog te veroveren markten en bijdragen tot een aanpassing van diensten en producten op maat van deze nieuwe markten en producten. Bedrijven met internationale ambities kunnen, om nieuwe markten te betreden én te veroveren, meer inzicht krijgen in de wensen van toekomstige klanten door beroep te doen op de kennis van medewerkers uit die regio. Personen met een migratieachtergrond kunnen zo als het ware de interface vormen tussen het bedrijf en de markt van het initiële land van herkomst. De diversiteit aan behoeften kan bovendien leiden tot succesvolle nieuwe diensten en producten⁶⁵. Dat multinationals volop werk maken van een stevig diversiteitsbeleid, is in die context niet zo verwonderlijk. Talent is immers schaars, marktaandeel moeilijk te veroveren, nieuwe markten moeilijk te betreden. En dus moeten kansen optimaal worden benut. Als het bovendien extra nuttige perspectieven toevoegt, wilt iedereen meer dan dubbel.

⇒ Migratie en de multiculturele samenleving verplichten

⁶⁵ T.L. Friedman, o.c., 172-173.

62 bestemmingslanden om terug en van op een zekere afstand kritisch naar zichzelf te kijken. Welke waarden en instituties hebben bijgedragen tot succes en welke hebben we – desgevallend- gaandeweg veronachtzaamd of verloochend zoals hard en veel werken, spaarzaamheid⁶⁶, eerlijkheid, geduld, vasthoudendheid en openheid voor verandering en nieuwe technologieën⁶⁷? Volgens Ferguson zijn de Europeanen tegenwoordig de “luilakken van de wereld”⁶⁸. Gemiddeld genomen werken ze minder dan Amerikanen en héél veel minder dan Aziaten (een Chinees met een job, werkt gemiddeld 10 u/dag, 5 à 6/7 en heeft jaarlijks 15 dagen vakantie). Dankzij langdurige opleidingen (en dat is een groot goed), vervroegde pensionering en systemen van arbeidsduurvermindering, loopbaanonderbreking enz. is een geringer deel van de Europeanen feitelijk beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Ferguson haalt België én Griekenland expliciet aan als landen waar amper 54% van de bevolking boven 15 jaar deelneemt aan de arbeidsmarkt⁶⁹. In de VSA is dat 65%. In China 74%. Europeanen gaan ook sneller

⁶⁶ N. Ferguson, *Ibid.*; T.L. Friedman, o.c., 418 en vooral 432 e.v.

⁶⁷ T.L. Friedman, o.c., 432.

⁶⁸ N. Ferguson, o.c., 299 e.v.

⁶⁹ N. Ferguson, o.c., 299.

staken. Ze werken minder uren dankzij kortere werkdagen en langere vakanties. Tussen 2000 en 2007 werkte de gemiddelde Amerikaan iets minder dan 1711 uur per jaar. De gemiddelde Duitser iets minder dan 1437. Mensen in Hongkong werken gemiddeld 2300 uren per jaar⁷⁰.

⇒ Migratie en de multiculturele samenleving kunnen de kloof tussen Noord en Zuid, Rijk en Arm in de wereld verder helpen verkleinen. Migratie blijft immers in grote mate ook een financieel verhaal. Toen de wereldwijde migratie in 2009 voor het eerst in tientallen jaren weer daalde, werd 30% minder geld vanuit de rijk(re) naar de arme landen gestuurd⁷¹. Voor India, de grootste ontvanger van het in de diaspora verdiende geld, vertegenwoordigt dit drie procent van het BNP: niet in India wonende Indiërs zijn de grootste investeerders...in India.

Overigens, zal een platte(re) aarde wel noodzakelijk blijven leiden tot meer migratie? Medewerkers inschakelen uit bij. Azië en Afrika in “onze” arbeidsprocessen zou de noodzaak om te migreren op zoek naar werk en een beter leven wel

⁷⁰ N. Ferguson, o.c., 299-300.

⁷¹ P. Khanna, o.c., 239 e.v.

64 eens kunnen temperen in plaats van aan te moedigen⁷²? Het werk komt immers steeds meer naar hen toe. De helft van de Amerikaanse belastingsbrieven wordt nu al in India verwerkt. Wie vanuit Antwerpen naar een infolijn belt, kan –zonder het te weten – vriendelijk en professioneel worden geholpen door een dame in ...bijv. Rusland⁷³. Globalisering, de vele “flatteners” en de verbreding van de middenklasse in steeds meer zogenaamde ontwikkelingslanden kunnen de nood aan migratie eerder verkleinen⁷⁴ dan vergroten⁷⁵.

⁷² Het aantal migranten in de OESO-landen viel in 2007 met 7 % terug. Voor de toekomst wordt wel weer een stijging verwacht. Zie ook: VRIND, 2011, 50.

⁷³ Mutatis mutandis: T.L. Friedman, *o.c.*, 30-49.

⁷⁴ “Migration after the crash. Moving out, on and back”, *The Economist*, 27 augustus – 2 september, 49-50. In tal van Europese landen, Zuid-Korea en Japan is de migratie in 2009 sterk gedaald. In Ierland zelfs met meer dan 40%.

⁷⁵ T.L. Friedman, *o.c.*, 489; N. Harris, *o.c.*, 113.

Bovendien verschuift de migratie steeds meer naar de nieuwe groeilanden⁷⁶.

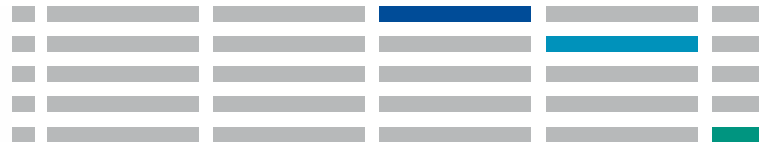
65

Een veronderstelling die allerminst afbreuk doet aan de noodzaak van een intelligent, evenwichtig en consequent migratiebeleid. Een beleid dat migratietalent maximaal beloont, afhankelijkheid vermijdt en bestrijdt⁷⁷ en de interne veiligheid maximaal verzekert⁷⁸.

⁷⁶ “The West should be more welcoming to migrants-there’s competition from the East for them”, *The Economist*, 27 september-2 oktober 2011, 12 en 49 e.v.

⁷⁷ Een herziening van de toegang tot de sociale zekerheid en sociale bijstand is allicht effectiever dan een strak migratiebeleid en de dure handhaving ervan, zie: N. Harris, *Ibid*; P. Scheffer, *o.c.*, 113 e.v.

⁷⁸ Openheid is iets anders dan naïviteit. Een opener migratiebeleid in nauwe samenhang met een activerend en stimulerend sociale zekerheid – en bijstandbeleid mag geen manier worden om straffen te ontlopen die een vreemdeling elders moet ondergaan en/of om criminele feiten te plegen in het land van bestemming. Een strikte preventieve veiligheidsscreening op basis van een performante uitwisseling van justitiële informatie tussen overheden en kordaat gehandhaafde strakke regels voor uitwijzing na (zware) criminele feiten zijn allicht meer aangewezen dan het actuele beleid.

2.3.2. Globalisering leidt tot eenheidsworst en monocultuur⁷⁹

67

Anders maar een even zichtbaar teken en/of gevolg van de globalisering lijkt een doorgedreven Amerikanisering⁸⁰. Amerikaanse producten, Amerikaanse diensten, Amerikaanse merken, Amerikaanse film(s)(makers), Amerikaanse zangers, Amerikaanse artiesten en Amerikaanse fastfood – en koffieketens overspoelden ons. Dra rolt “the American way of life” als een consumptiegolf over nagenoeg de hele wereld, met alle dramatische gevolgen van overgewicht, obesitas en een zekere nivellering tot gevolg. Kortom, globalisering zou een Amerikaans gezicht krijgen, met een Amerikaans

⁷⁹ Uitermate scherp in die zin: I. Ramonet, *Globalisering en Chaos*, Antwerpen, Houttekiet, 1997, 47: “Overal om je heen zie je dat “modern (en globaal) als alibi wordt gebruikt om een steriele uniformiteit te kweken. Dezelfde levensstijl kom je over de hele wereld tegen. Hij wordt verspreid door de media en voorgeschreven door de massacultuur. Van La Paz tot Ouagadougou, van Kyoto tot Sint-Petersburg (...), overal dezelfde films, dezelfde televisieseries, hetzelfde nieuws, dezelfde liedjes, dezelfde reclameslogans, dezelfde voorwerpen, dezelfde kleren, dezelfde auto's, hetzelfde urbanisme, dezelfde architectuur, hetzelfde soort appartementen die overal op dezelfde manier ingericht zijn. In alle grote steden moet verscheidenheid wijken voor standaardisering, homogenisering en uniformisering. Overal triomfeert de world culture”.

⁸⁰ I. Ramonet, o.c., 125 “De massacultuur is de grote winnaar en wordt verspreid door televisie en reclame. Daardoor worden alle Europeanen verenigd, maar daardoor moeten nationale eigenschappen het onderspit delven ten voordele van het Amerikaanse model”; T.L. Friedman, o.c., 487 e.v.

68 voorkomen, een Amerikaanse smaak⁸¹ en een Amerikaans uiterlijk', zo luidt de jobstijding.

Welnu, er zijn voldoende redenen om aan te nemen dat de globalisering en de “flatteners” net niet het pad effenen voor een stars and stripes-achtige homogenisering⁸².

Immers, het “plattewereldplatform” draagt dan wel het risico van culturele homogenisering in zich, het is minstens even krachtig in het voeden én versterken van culturele authenticiteit en diversiteit. Zo maakt uploading (zie supra) de globalisering van het lokale mogelijk. Overal ter wereld beschikken eindeloos veel mensen over de mogelijkheden en instrumenten om hun eigen inhoud – nieuwsverslagen, opinies, verhalen, boeken, video's, software, encyclopedieën, woordenboeken, muziek... - in hun eigen taal op het net te plaatsen en te delen met even eindeloos veel mensen waar ook ter wereld⁸³. Wat een kracht voor het behoud én de versterking van de culturele autonomie en eigenheid! Die uiterst boeiende en verrijkende wisselwerking leidt niet

⁸¹ T.L. Friedman, *o.c.*, 488.

⁸² *Ibid.*

⁸³ T.L. Friedman, *o.c.*, 488 e.v.

alleen tot een gedeeld referentiekader maar draagt ook bij tot een versterking van de specifieke en eigen identiteit. Wie geboeid raakt door andere culturen, gebruiken, talen... is bovendien beter gewapend om de uitdaging van de globalisering met voldoende achtergrondkennis en ervaring aan te gaan.

69

2.3.3. Globalisering kan het milieu ernstige schade berokkenen⁸⁴

Bedrijven die niet kunnen of willen voldoen aan de hoge milieunormen in het westen zouden zich in groeilanden ongehinderd willen en kunnen verrijken ten koste van het milieu. Bovendien botsen politieke leiders van bijv. China of India die strenge milieu- en veiligheidsnormen willen doorvoeren niet zelden op het njet van lokale verantwoordelijken die – ongeacht de maatschappelijke - en milieukost – grote investeringen willen aantrekken. Sluitingen van zelfs vervuilende of gevaarlijke fabrieken of kolenmijnen, is wel het laatste wat ze willen meemaken. Minder investeringen

⁸⁴ I. Ramonet, *o.c.*, 9 e.v. en 65: “In naam van vooruitgang en ontwikkeling heeft de mens sinds het begin van de industriële revolutie niets anders gedaan dan het systematisch vernietigen van de natuur. Het roven en plunderen gaat maar door en belast daarbij grond, water, flora en de atmosfeer van de aarde (...). De omvang van deze ecologische rampen vormt een grote zorg voor alle aardbewoners”. Zie ook: J. Van Der Putten, *o.c.*, 240-243.

70 en/of het sluiten van (milieubelastende) bedrijven leidt immers tot minder (belasting- en corruptie) inkomsten en verhoogt de risico's op werkloosheid en sociale beroering⁸⁵. Kortom, "de globalisering bedreigt het milieu én de wereld", zo luidt de redenering. Mocht de hele wereld bovendien het Europese, laat staan het Amerikaanse consumptieniveau bereiken, dan gaat het milieu naar de haaien⁸⁶ en worden verdere groeikansen onomkeerbaar gehypothekeerd⁸⁷. Het zou niet één maar een veelvoud aan werelden vergen voor de noodzakelijke voorraden aan grondstoffen en productie van voedsel⁸⁸.

⁸⁵ J. Van Der Putten, o.c., 105 e.v.

⁸⁶ F. Zakaria, o.c., 108.

⁸⁷ The economics of ecosystems and biodiversity for national and international policymakers. Summary responding to the value of nature, februari 2011, p.16 en 31 (<http://www.teebweb.org>)

⁸⁸ P. Collier, *The plundered planet. How to reconcile prosperity with nature?*, London, Pinguin Books, 2010, 288p; P. Khanna, *De wereld draaiend houden. Nieuwe diplomatie voor instabiele tijden*, Antwerpen, Contact, 2011, 254 "Voor een wereldwijde middenklasse die leeft zoals dat nu in het Westen gebeurt heeft de aarde eenvoudigweg de middelen niet"; J. Norberg, o.c., 215.

Opkomende landen dan maar het recht ontzeggen om verder te groeien is –vanuit Westers standpunt – niet alleen niet-realistisch, het is zelfs niet-wenselijk en bovendien ethisch volstrekt onaanvaardbaar⁸⁹. Van een land als India, waar vierhonderd miljoen mensen in het donker leven want niet beschikken over elektriciteit, kan en mag niemand verwachten dat het zich verdragrechtelijk verbindt tot een drastische vermindering van de CO₂-uitstoot zolang niet is voorzien in de basisbehoeften van de hele bevolking. Dat geldt a fortiori voor die gebieden in de wereld waar nog steeds mensen sterven ten gevolge van werkelijke schaarste⁹⁰. Zeker als je bedenkt dat dertig van de vijfenzeventig gebieden die de meeste broeikasgassen uitstoten Amerikaanse staten zijn⁹¹.

De meeste EU-lidstaten en de EU als geheel scoren weliswaar beter dan de VSA door een ruimer gebruik van aardgas én –zolang het maatschappelijk nog wordt aanvaard- kernenergie die minder vervuilen dan olie.

⁸⁹ T.L. Friedman, o.c., 585 e.v.; J. Norberg, o.c., 221.

⁹⁰ J. Norberg, o.c., 221.

⁹¹ P. Khanna, o.c., 263.

72 Maar, net zomin als bijv. Australië⁹² en Japan is de EU voorsnog goed geplaatst om de opkomende economieën de les te spellen op het vlak van de vermindering van de CO₂-uitstoot⁹³ of milieubescherming.

Cijfers tonen aan dat het ook vanuit milieuperspectief bovendien niet wenselijk is om de groeiambities van opkomende landen te temperen. Vervuiling wordt, volgens Norberg, niet erger door economische groei. De impact van groei op de leefomgeving levert veeleer een U-curve op in de statistieken. *“Wanneer de groei in een arm(er) land op snelheid komt, en de fabrieksschoorstenen volop rook beginnen uit te braken, lijdt het milieu daar natuurlijk onder. Maar wanneer de vooruitgang nog stijgt, merk je juist een verbetering van de milieu-indicatoren: de uitstoot vermindert en lucht en water*

⁹² Op 11 juli 2011 kondigde Premier Julia Gillard aan dat Australië tegen 1 juli 2012 een CO₂-taks wil invoeren. De ca. 500 grootste vervuilers zouden een CO₂-taks van omgerekend €17 per ton CO₂-uitstoot moeten betalen. Zie uitvoerig over deze maatregelen: *The Economist*, 16-22 juli 2011, p. 12 en p. 55 e.v. Het is alvast de bedoeling om een grote verschuiving van belastingen op arbeid naar belastingen op vervuiling te realiseren om alzo de externe kosten te internaliseren en de industrie te verplichten om een transitie te realiseren in de zin van veel meer duurzaamheid en eco-efficiëntie.

⁹³ Van Der Putten, o.c., 243.

bevatten steeds lagere concentraties vervuulende stoffen”⁹⁴. Hoewel, precies omdat China energie verslindt, is het op korte tijd toonaangevend geworden op het gebied van alternatieve energie. China is de grootste investeerder in schone energie, de grootste producent van zonnepanelen en het heeft het grootste windmolenpark ter wereld⁹⁵.

Stijgende welvaart scherpt het milieubewustzijn aan. Het doet de dwingende eis van de bevolking voor een schonere leefomgeving feller klinken⁹⁶. Meer welvaart betekent bovendien meer middelen en mogelijkheden om te investeren in onderzoek naar en ontwikkeling van duurzame, eco-efficiënte technologieën, producten, processen én

⁹⁴ J. Norberg, o.c., 215-224.

⁹⁵ J. Van Der Putten, o.c., 242. Toch blijft het aandeel niet-fossiele brandstoffen in het totale energieverbruik nog steeds bescheiden: slechts 8 %. Zie ook: “China gaat groen. Ecobusiness biedt opportuniteiten”, *Forward*, VBO magazine, oktober 2011, jaargang 9 nr.8, 18-27.

⁹⁶ J. Van Der Putten, o.c., 199 e.v. Die enkele voorbeelden aanhaalt uit Xiamen en Shanghai waar middenklassers er alvast in gelukt zijn om de bouw van een vervuulende chemische fabriek resp. het doortrekken van de supersnelle magneettrein langs dure huizen telkens met schadelijke gevolgen voor de gezondheid van de bewoners én voor de waarde van hun woningen tegen te houden. Mensen die slachtoffer zijn van ecologische misdaden, gaan bovendien steeds vaker de straat op in China. Dagelijks zijn er tientallen demonstraties tegen de lozing van giftig fabrieksafval, waaraan lokale autoriteiten vaak medeplichtig zijn (J. Van Der Putten, o.c., 243).

74 consumptiepatronen⁹⁷. In steeds meer landen behoren duurzaamheid en eco-efficiëntie tot hét onderzoeksdomein bij uitstek van multidisciplinaire kennisinstellingen én tot de kerntaak van de ondernemingen. Duurzaamheid en eco-efficiëntie bepalen immers steeds meer het verschil tussen verlies en winst resp. tussen winst en meer winst. Onderzoek en ontwikkeling in duurzaamheid en het vermarkten ervan zijn bovendien uitgegroeid tot een volwaardige succesvolle en innovatieve economische sector⁹⁸.

Uiteraard raakt het milieuprobleem niet vanzelf opgelost. Er zijn en blijven strikte regels nodig om te verzekeren dat het water, de lucht en de aarde niet om zeep worden geholpen zodat ook de komende generaties op een verantwoorde manier in hun behoeften kunnen voorzien. Voor landen en staten is het een kwestie van nationale veiligheid en sociale stabiliteit geworden⁹⁹.

⁹⁷ M. Ridley, *De rationale optimist. Over de evolutie van welvaart*, Amsterdam, Contact, 2010, 347.

⁹⁸ *The economics of ecosystems and biodiversity, o.c.*, 17 en 24.

⁹⁹ J. Van Der Putten, *o.c.*, 242.

In een wereld waarin minder dan 50 steden het merendeel van de uitstoot van broeikasgassen veroorzaken, is het beperken van die uitstoot en de zorg voor een schoner milieu overigens net zo goed het werk van lokale bestuurders, bedrijven en consumenten als van staatshoofden en regeringsleiders: “*vage intergouvernementele besprekingen kunnen nooit verwezenlijken wat een actieve concurrentie tussen en samenwerking van overheden, ngo's en het bedrijfsleven tot stand kunnen brengen*”¹⁰⁰. Een goede combinatie van wijze regels die veel ruimte laten voor innovatie en creativiteit, een systematische grensoverschrijdende kennisuitwisseling en optimale samenwerking tussen alle overheden, bedrijven en niet-gouvernementele organisaties en uiterst (zelf) kritische en consequente burgers waarin iedereen geacht wordt zijn steen bij te dragen en niemand door de mazen van het net kan glijpen, klinkt soft maar is allicht dé aanpak met het meeste kans op succes¹⁰¹.

75

¹⁰⁰ P. Khanna, *o.c.*, 261.

¹⁰¹ T.L. Friedman, *o.c.*, 588-589; P. Khanna, *o.c.*, 261; *The economics of ecosystems and biodiversity, o.c.*, 34..

76 Intussen kan alvast worden geput uit een immens vat aan goede voorbeelden en experimenten¹⁰²:

Steden als Lissabon, Birmingham, Hamburg en Madrid gebruiken het project Connected Urban Development van Cisco om het verkeer door middel van slimme verkeerslichten beter te regelen. Stockholm en Londen belasten het gebruik van de wagen in de binnenstad. Kopenhagen verwijderd parkeerplaatsen uit het centrum zodat iedereen wel gebruik moet maken van bus en tram. Berlijn verplicht 1500 bedrijven groener te worden wat een verminderde CO₂-afdruk moet opleveren van 25 procent. Het groendak op het stadhuis van Chicago van ongeveer een 0,5 are vermindert niet enkel de hoeveelheid energie die nodig is om het gebouw te koelen in de hete zomer en te verwarmen in de ijskoude winter maar vangt bovendien enorme hoeveelheden water op tijdens onverbiddelijke regenstormen...

Inmiddels heeft een netwerk van maar liefst 40 steden "The C40 cities Climate Leadership Group (C40)" van over de hele wereld zich geëngageerd om lokaal betekenisvolle en duurzame klimaatgerelateerde acties te ondernemen om zo

¹⁰² P. Khanna, o.c., 261 e.v.

de klimaatverandering ten goede te keren¹⁰³.

77

Ook bedrijven beseffen dat duurzaamheid een voorwaarde is om blijvend te groeien. Zo subsidieert Google de aanschaf van elektrische wagens voor zijn personeel en serveert de kantine van Google enkel biologisch eten dat bereid is met ingrediënten die binnen een straal van 250 km van het hoofdkwartier zijn verbouwd.

Kortom, dankzij een goede combinatie van NGO-activisme, innovatie in het bedrijfsleven, de rol van de opkomende economieën die over nieuwe technologie kunnen beschikken én milieubewuste(re) consumenten kan de meest recente golf van streven naar duurzaamheid worden gezien als de eerste weliswaar voorzichtige werkelijk wereldwijde en alomvattende milieubeweging¹⁰⁴, een pragmatisch maar doortastend "geogroenisme"¹⁰⁵.

¹⁰³ <http://live.c40cities.org/> Zie ook, "Cities and climate change. Greening the concrete jungle", *The Economist*, 3-9 september 2011, 39-40.

¹⁰⁴ P. Khanna, o.c., 261-280.

¹⁰⁵ T.L. Friedman, o.c., 587.

78 In deze vierde golf, de “Groene New Deal” zijn topmen-
sen uit het bedrijfsleven tegelijk handelaren in milieuzaken
geworden¹⁰⁶. Een noodzakelijke evolutie want in een wereld
waar een mijnbouwbedrijf als Rio Tinto meer broeikasgas-
sen uitstoot dan heel Ierland is het essentieel dat ook
multinationals op de kar van de duurzaamheid springen.
Dit levert wellicht meer resultaat op dan vele –doorgaans
weinig duurzame- internationale milieuconferenties¹⁰⁷.

Over het algemeen streven steeds meer bedrijven het
goede voorbeeld na¹⁰⁸. Steeds meer bedrijven willen niet
langer het onderste uit de kant halen -ten koste van alles
zoeken naar de goedkoopste arbeid- , maar mede met het
oog op een goede reputatie bijdragen tot duurzaamheid.
Zo kan een o.m. met buitenlands geld gefinancierd bedrijf
bijdragen tot een verbetering van het milieu. Als het mensen
bovendien beter opleidt en iets meer betaalt dan in de re-
gio gebruikelijk is, kan het uitgroeien tot een echte hefboom
van duurzame ontwikkeling.

¹⁰⁶ P. Khanna, *Ibid.*, 274.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 276; F. Zakaria, *De wereld na Amerika*, Amsterdam, Contact,
2008, 47.

¹⁰⁸ T.L. Friedman, *o.c.*, 588-589.

2.3.4. Globalisering vergroot de kloof tussen arm en rijk in de wereld¹⁰⁹ 79

Enkele feiten¹¹⁰:

Veertig jaar geleden leefde maar liefst vijf miljard mensen
ónder en slechts één miljard mensen bóven de armoede-
grens. Nu is dat nagenoeg omgekeerd. Een indrukwekkende
vooruitgang ondanks en/of eerder dankzij de toenemende
globalisering en spectaculaire welvaartstoename in het
bijzonder in China, India, Zuid-Oost Azië en Zuid-Amerika
maar ook in een aantal landen in Afrika. Toch hebben ca. 1,7
miljard mensen nog steeds geen toegang tot (behoorlijk)
onderwijs, proper water en basisgezondheidszorg.

¹⁰⁹ J. Stiglitz, *Perverse globalisering*, Utrecht, Spectrum, 2002, 41 e.v.
Stiglitz erkent wel dat gemiddeld gezien, landen die sneller groeiden
er beter in geslaagd zijn de armoede terug te dringen zoals wordt
aangetoond in China en Oost-Azië (97); R. Went, *Grenzen aan globali-
sering*, Den Haag, Het Spinhuis, 1996, 31 e.v.

¹¹⁰ P. Collier, *The bottom billion. Why the poorest countries are failing
and what can be done about it?* Oxford, Oxford University Press,
2008. Voor een uitermate plastische beschrijving van de toename én
verbreding van de welvaart in de wereld zie: M. Ridley, *o.c.*, 21 – 56
en op vele andere plaatsen in het boek.

80 Ca. 1,3 miljard mensen moet leven met 1,25 \$ of minder per dag¹¹¹. Maar; uit het jaarrapport van de Verenigde Naties¹¹² blijkt toch dat de wereld een betere plek is dan in 1990. Veel meer mensen zijn gezonder; leven langer; zijn beter opgeleid en hebben meer toegang tot goederen en diensten dan ooit in de geschiedenis.

De Human Development Index (graadmeter voor ontwikkeling die rekening houdt met inkomen, onderwijs en gezondheid) steeg met bijna de helft sinds 1970. Het wereldwijde inkomen per capita verdubbelde. Behalve in Zimbabwe, Congo en Zambia ging de bevolking er overal ter wereld, vaak met grote sprongen, op vooruit.

¹¹¹ 2010 Human development report: 40-year trends analysis shows poor countries making faster development gains (<http://hdr.undp.org/>) en <http://hdr.undp.org/en/mediacentre>); De cijfers voor Azië en in het bijzonder voor China ogen bijzonder indrukwekkend: T.L. Friedman, o.c., 421.

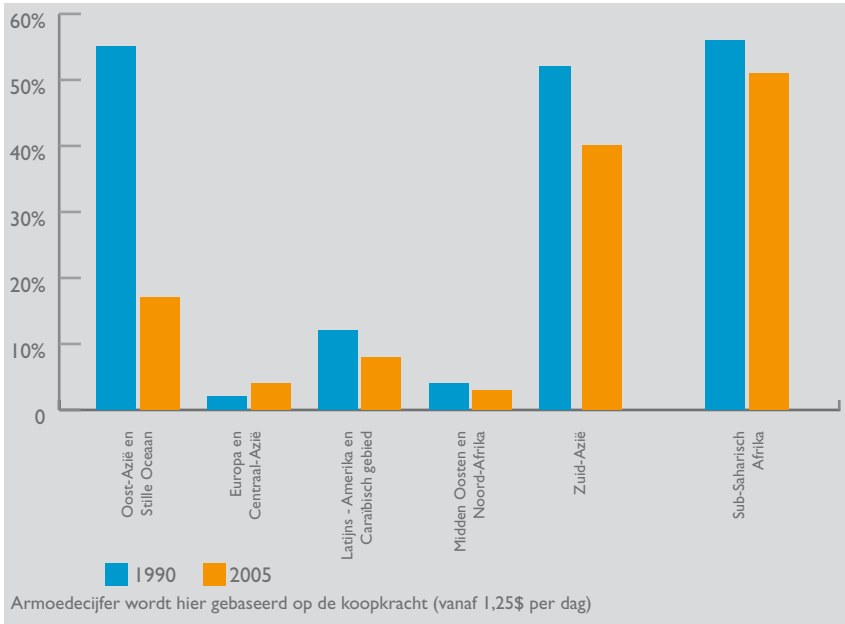
¹¹² *Ibid.*

Uit diezelfde index blijkt dat :

- de kloof tussen ontwikkelde en onderontwikkelde landen met een vijfde is gedaald.
- De gemiddelde levensverwachting steeg van 59 tot 70 jaar; waarbij vooral ontwikkelingslanden hun achterstand inhaalden.
- De kinder- en moedersterfte aanzienlijk verminderde.
- De graad van geletterdheid de voorbije twintig jaar van 73 naar 84 procent steeg.

Kortom, ondanks vele onheilsberichten bewijzen de cijfers – godzijdank – het tegendeel. Als de VN één van hun belangrijke ontwikkelingsdoelstellingen voor het Millennium zullen realiseren: het vóór 2015 tot de helft terugbrengen van de armoede in de wereld, dan danken ze dat in het bijzonder aan de globalisering en aan de groei van China, India, Zuid-Amerika, Zuid-Oost Azië én van een toenemend aantal landen in Afrika¹¹³.

¹¹³ T.L. Friedman, o.c., 446-448; K. Mahbuni, o.c., 71 e.v.; M. Ridley, o.c., 29.

Bron: Povcalnet, wereldbank

84 **2.3.5. Mede door de globalisering verschuift het economisch en machtsevenwicht in de wereld naar Azië en boeten Europa en de VSA steeds meer aan belang in¹¹⁴**

Was de twintigste eeuw, de eeuw van Amerika én van de ideologie, dan wijst alles erop dat de 21ste eeuw die van Azië¹¹⁵ en de identiteit wordt. Sinds Deng Xiaoping¹¹⁶ in 1978 het Chinese volk voorhield dat hun toekomst lag in de mars naar de moderniteit maakt China een gestage maar

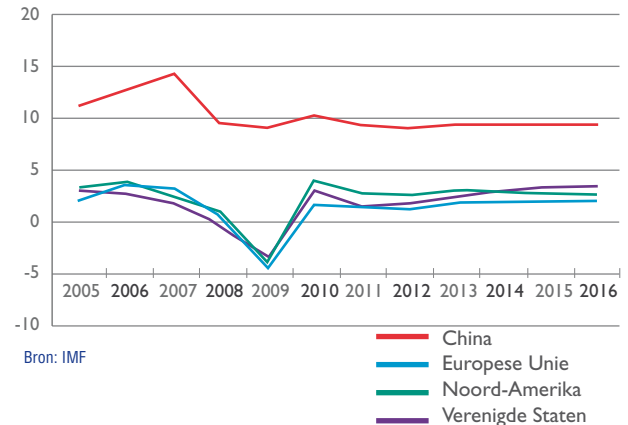
¹¹⁴ T.L. Friedman, o.c., 688p.; P. Khanna, o.c., 325p.; J. Kynge, *China zet de wereld op zijn kop*, Amsterdam, New Amsterdam Uitgevers, 2009, 336p.; K. Mahbubani, o.c., 336p.; D. Moisi, o.c., 256p.; G. Noels, *Econoshock, Hoe zes economische schokken uw leven fundamenteel zullen veranderen*, Antwerpen, Houtekiet, Business Contact, 97 e.v.; D.H. Pink, *Een compleet nieuw brein. Waarom de rechterhelft van ons brein ons succesvoller maakt*, Amsterdam, Business Contact, 2010, 37 e.v.; J. Van Der Putten, o.c., 336p.; F. Zakaria, o.c., in het bijzonder 59 e.v. Zie ook: *De Tijd* van 14 mei 2011 en in het bijzonder de extra bijlage over De Nieuwe Wereldorde en talloze vele artikelen in *Die Zeit*, *The Economist*, *The New Yorker* en vele andere tijdschriften, kranten, weekbladen wereldwijd.

¹¹⁵ D. Moisi, *De geopolitiek van emotie. Hoe culturen van angst, vernerding en hoop de wereld veranderen*, Amsterdam, New Amsterdam Uitgevers, 2009, 34; G. Noels, o.c., Antwerpen, Houtekiet, Business Contact, 2008, 85-137.

¹¹⁶ Wat Deng en de Communistische partij van China in 1978 aan mekaar inluide voor China gebeurde in 1991 voor India door Mr. Manmohan Singh, toenmalig minister van Financiën (*The Economist*, 23 juli 2011, 8).

spectaculaire ontwikkeling door¹¹⁷. In de korte periode van 26 jaar tussen 1978 en 2010 is China's BNP toegenomen met een gemiddelde jaarlijkse groei van 9,4 procent van 147,3 miljard dollar tot 5,8 biljoen dollar.

Groei van reële GDP, in %

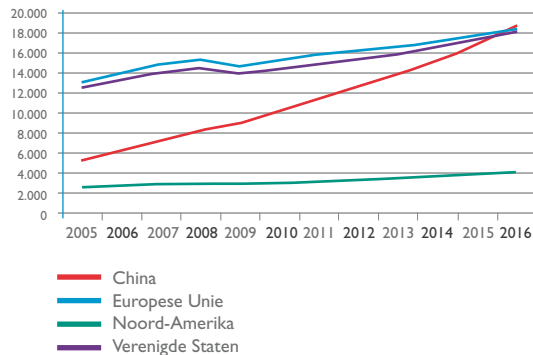
Bron: IMF

¹¹⁷ Zie hierover: N. Richardson, 'De grote sprint voorwaarts', *De Standaard Weekendbijlage*, zaterdag 20 en zondag 21 augustus 2011.

86 In 2010 waren de economieën van de EU (ca. 16 biljoen) en de VSA (ca. 14 biljoen) een goede drie keer groter dan de Chinese met een BBP per hoofd van de bevolking dat elf keer groter is dan het Chinese.

Wordt en zo ja, wanneer; China lijstaanvoerder; vragen velen zich af? Daarover werden enkele prognoses gemaakt die systematisch worden bijgesteld. In 2003 schatte Goldman Sachs het inhaaljaar op 2041.

Overzicht van de evolutie van het GDP van resp. China, de EU, de VSA en Noord-Amerika (VSA + Canada + Mexico en Midden-Amerika)

Bron: EIU

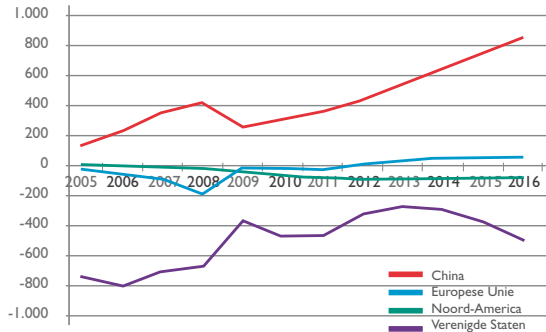
87 De wereld reageerde met veel ongeloof. Kort voor de economische crisis van 2008 stelde Goldman Sachs deze prognose bij en vervroegde het inhaaljaar tot 2027. Toen het ergste van de crisis geleden leek in 2010, werden nieuwe correcties doorgevoerd. Het inhaaljaar werd afhankelijk van de bron teruggebracht tot 2025 (Goldman Sachs), 2020 (PricewaterhouseCoopers) en zelfs tot 2012 (Tyche Group)¹¹⁸.

De Chinese buitenlandse handel steeg van 266,1 miljard dollar (2004) tot 1,5779 biljoen dollar met een jaarlijks gemiddelde van 16 procent. In 2009 verdrong China Duitsland als uitvoerder. Het verdrong de VSA na ruim een eeuw als grootste energieconsument en als grootste automarkt. De Chinese deviezenvoorraad steeg navenant¹¹⁹. Zozeer dat met een derde van de deviezenreserves van de wereld in kas, China te klein is geworden voor zichzelf en voor de eigen mogelijkheden en beschikbare middelen.

¹¹⁸ J. Van Der Putten, o.c., 27.

¹¹⁹ K. Mahbubani, o.c., 70 e.v.

88 De evolutie van de voorraad aan vreemde valuta (current account balance, in billion US dollars)

Bron: IMF

Economische indicatoren China

	Jan.-Feb 2010
Groei industriële toegevoegde waarde	+20,7%
Electriciteitsproductie	+22,1%
Investerings (reële groei)	+23,0%
Verkoop kleinhandel (reële groei)	+15,4%
Uitvoer	+31,4%
Invoer	+63,6%
Verkoop vastgoed	+38,2%
Inkomen centrale overheid	+32,9%

Bron: Dragonweek, Gavekal, 15 maart 2010, p. 2

De rest van de wereld staat daarmee in dienst van de ontwikkeling van China tot grootmacht¹²⁰.

89

Allicht belangrijker want een cruciale wissel op de toekomst - "Innovatie is even essentieel voor duurzame groei en jobs als water om te leven"¹²¹ - is de substantiële verhoging van de budgetten in Aziatische landen voor wetenschap en wetenschappelijk onderzoek.

Tussen 1995 en 2005 heeft China het percentage van het BNP dat aan onderzoek en ontwikkeling wordt besteed meer dan verdubbeld, van 0,6 tot 1,3 procent. Zuid-Korea heeft de financiering opgetrokken van 9,8 miljard dollar

¹²⁰ J. Van Der Putten, o.c., 296. Zie ook: E. Faucompret, "China: nieuwe supermacht?", *Streven*, februari 2011, 112 e.v. "China wil op middellange termijn een economische, militaire en culturele supermacht van betekenis worden maar probeert dat zo goed mogelijk voor de buitenwereld verborgen te houden. Het heeft binnenlandse stabiliteit nodig en een internationaal politiek-economisch systeem waarin het een hoofdrol kan spelen", 121. Zie hierover ook: S. Van Beel, 'De betovering van het onbekende', *De Standaard Weekendbijlage*, zaterdag 20 en zondag 21 augustus 2011. "China maakt een verbijsterende indruk, maar is dat ondanks of juist vanwege het onbegrip? Zelfs daar komen we niet achter. Wie opgroeit met een westers wereldbeeld, waarin de Verenigde Staten de maat zijn van alle dingen, valt stil in China. Hier dringt het door dat mensen ook op geheel andere wijze hun leven kunnen inrichten, en daar ver mee kunnen komen. Waarom eten met bestek als het ook al duizenden jaren met stokjes kan - beter, smaakvoller zelfs dan met metalen voorwerpen die voortdurend tegen je gebit klonken? En wie zegt dat de VS het centrum van de moderne wereld en de enige wereldmacht zijn?"

¹²¹ M. Geoghegan-Quinn, EU-Commissaris voor Onderzoek en Innovatie, "Europa vraagt meer geld voor innovatie", *De Tijd*, 2 februari 2011.

90 in 1994 naar 19,4 miljard dollar in 2004. De Aziatische economieën profiteren nu al van de vooruitgang op wetenschappelijk gebied: hun aandeel aan de internationale export van geavanceerde technologieën is gestegen van 7 procent in 1985 tot 25 procent in 2001. Ter vergelijking: het Amerikaanse aandeel daalde in dezelfde periode van 31 procent naar 18 procent. In dezelfde periode steeg het Aziatisch deel van alle gepubliceerde natuurwetenschappelijke artikelen van 16 procent in 1990 tot 25 procent in 2004¹²². Kortom, de financiële steun voor kennis in Azië en vooral in China groeit veel sneller dan in Europa of de VSA¹²³.

De resultaten zijn navenant¹²⁴. Stonden de VSA dertig jaar geleden nog derde op de lijst van landen die jaarlijks de meeste 18- tot 24-jarigen met een voltooide exacte opleiding afleverden, dan waren ze in 2003 gezakt tot de 17de plaats. Wereldwijd haalden dat jaar 2,8 miljoen studenten een universitaire graad op het niveau van Amerikaanse

¹²² K. Mahbubani, *o.c.*, 73-74.

¹²³ K. Mahbubani, *o.c.*, 74.

¹²⁴ Economische indicatoren in China, procentuele verandering tgz. zelfde periode 2009.

Bachelor. In het hoger onderwijs in de Aziatische landen behaalden 1,2 miljoen studenten zo'n graad, in Europa 830 duizend en in de VSA 400 duizend. Waar het om ingenieurs gaat, is Azië kampioen. In Azië studeren jaarlijks acht keer zoveel ingenieurs af op bachelorniveau dan in de VSA¹²⁵. Dat het niveau van deze opleidingen niet lager ligt dan in de VSA of in Europa blijkt alvast uit de prestaties van Chinese jongeren (uit Shanghai en Hongkong) in het meest recente PISA-rapport (secundair onderwijs)¹²⁶, uit de prijzen die Chinese studenten wegkapen op internationale

91

¹²⁵ T.L. Friedman, *o.c.*, 356.

¹²⁶ PISA Leesvaardigheid van 15-jarigen in Vlaanderen. De eerste resultaten van PISA 2009: <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2010/bijlagen/20101207-PISA.pdf>; J. Van Der Putten, *o.c.*, 75 e.v. "De nadruk die China's leraar bij uitstek (Confucius) legde op onderwijs, is een blijvend kenmerk geworden van de Chinese samenleving. Meer dan ooit zijn Chinese (groot)ouders bereid desnoods jarenlang krom te liggen om hun vaak enige (klein) kind het beste onderwijs te laten volgen. Vanaf het begin is alles gericht op het nemen van de grootste horde op weg naar maatschappelijk prestige en een vermeende gouden toekomst: het universitaire toelatingsexamen. (...) Chinese kinderen hebben Confucius in hun hart gesloten. De populairste leerling is bij ons de grootste praatjesmaker, in China is het de beste van de klas. Dankzij Confucius wordt er in China en de andere confucianistische landen harder gestudeerd dan waar ook ter wereld". De tijd dat de leer van Confucius werd geïnterpreteerd en fungeerde als een conformerende introverte filosofie of stabiliteitsethiek die concurrentie, handel en ijver als verderfelijke exportartikelen zag en technologische vernieuwing in de kiem smoorde (N. Ferguson, *o.c.*, 298), ligt kennelijk ver achter hen of is ten onrechte aan Confucius toegeschreven!

92 wetenschapswedstrijden¹²⁷ en uit hun prestaties aan bijv. Amerikaanse universiteiten^{128,129}; van 1983 tot 2003 haalden studenten van vier Aziatische landen (China, Taiwan, India en Zuid-Korea) meer dan 50 procent van de aan buitenlanders toegekende doctoraten in de wetenschappen en ingenieursstudies in de VSA (89.000 van de 176.000). Bijna vier keer zoveel als studenten uit Europa (23.000)¹³⁰. Tot het academiejaar 2008-2009 had India nog meer dan China geprofiteerd van Amerikaans onderwijs. In 2008-2009 waren er 103.260 Indiase studenten in de VSA (104.897 in 2009-2010), gevolgd door China (98.235; dit aantal is gestegen tot 127.628 in 2009-2010) en

¹²⁷ T.L. Friedman, o.c., 360; zie ook: J. Kynge, *China zet de wereld op zijn kop*, Amsterdam, New Amsterdam, 2006, 209.

¹²⁸ Bij wijze van voorbeeld: P. Gaule en M. Piacenti, MIT & University of Geneva. Uit deze studie blijkt o.m. dat Chinese studenten veel meer publiceren en bovendien vaker geciteerde top wetenschappelijke artikelen op hun naam hebben staan (http://siteresources.worldbank.org/INTINTERNATIONAL/Resources/1572846-1253029981787/6437326-1253030199852/Piacentini_Gaule_ppt.pdf)

¹²⁹ Voor een schat aan informatie m.b.t. de performantie van onderwijs-systemen wereldwijd en de prestaties van jongeren en studenten zie o.m. <http://www.iea.nl/>; <http://nces.ed.gov/>

¹³⁰ K. Mahbubani, o.c., 81.

Zuid-Korea (75.065. Gedaald tot 72.153 in 2009-2010)¹³¹.

93

Behalve in onderwijs, wetenschap, onderzoek en ontwikkeling investeert China tegen een razendsnel tempo in strategische infrastructuur zoals havens, luchthavens, spoorlijnen met super hogesnelheidstreinen en wegeninfrastructuur¹³². En wel op zo'n manier dat de talloze miljoenensteden optimaal en multimodaal worden ontsloten. Het lijkt er sterk op dat China zo snel als mogelijk de langste¹³³, de snelste, de hoogste, de diepste, de grootste, de drukste...brug, tunnel, haven, snelheidslijn...ambieert. Helaas gaat het niet steeds ook om de "veiligste"¹³⁴. Niettemin, niet alleen intellectueel

¹³¹ <http://www.iie.org/en/Research-and-Publications/-/media/Files/Corporate/Open-Doors/Fast-Facts/Fast%20Facts%202010.ashx>. Merk op dat België niet eens voorkomt in de overzichtslijst.

¹³² J. Kynge, o.c., 49.

¹³³ Met 36,48 km is de Jiaozhou-brug in Oost-China de langste overzeese brug ter wereld en met de opening van de Peking-Shanghai beschikt China nu over de langste directe HSL-verbinding ter wereld. Hogesnelheidstreinen van Chinese makelij overbruggen de 1.318 km tussen de twee steden in minder dan vijf uur.

¹³⁴ In de tweede-derde week van juli 2011 kostten grote ongelukken elke dag het leven aan een behoorlijk groot aantal mensen (voor een exemplarisch overzicht van rampen en incidenten gedurende een toevallige week in juli: "Treinramp tast Chinees zelfvertrouwen aan. Vrees bij bevolking dat nieuwe HSL-treinen niet aan de veiligheidseisen voldoen", *NRC Handelsblad*, 25 juli 2011; "A train crash in China", *The Economist*, 30 juli-5 augustus 2011, 45-46).

94 maar ook infrastructureel legt China systematisch het fundament voor een toekomstige supermacht.

Hoewel de uitdagingen legio zijn¹³⁵, getuigen de prestaties van China en India, door de Indiase journalist en politicus Jairam Ramesh omgedoopt tot “Chindia”, behalve van visie en ambitie van een weergalozes en uitermate stimulerende hoop en dito zelfvertrouwen¹³⁶. Een hoop, zelfvertrouwen, optimisme en ambitie...die bovendien wordt gedragen door de overgrote meerderheid van de bevolking die trots en bereid is keihard te werken om die ambitie zo snel als mogelijk waar te maken.

¹³⁵ Moïsi noemt terecht volgende uitdagingen: honderden miljoenen mensen uit de armoede tillen, mogelijke ecologische rampen voorkomen, de verdere verspreiding van de hiv-epidemie stoppen, de kloof tussen politiek en samenleving dichten (D. Moïsi, *o.c.*, 88). Minstens even belangrijk is de uitbouw van een robuuste rechtstaat en een succesvolle strijd tegen corruptie. Zie ook: G. Noels, *o.c.*, 106-114; J. Van der Putten, *o.c.*, 15 e.v., 109-111.

¹³⁶ D. Moïsi, *o.c.*, 57-91, noemt China en India niet zonder reden: de twee grootmachten van de hoop.

Hoe anders vergaat het de nog steeds grootste economieën van de wereld: de EU-27 en de VSA -die zich als het ware van financiële -, Euro -, banken -, en als gevolg daarvan mogelijk ook nieuwe economische zelfs institutionele crisis naar crisis voort lijken te slepen? Angstig en onzeker over de eigen identiteit en plaats in een wijzigende wereldorde, onderling verdeeld, zonder inspirerend positief leiderschap en behoorlijk zelfgenoegzaam, lijken de grootmachten van weleer zich veeleer op zichzelf terug te plooiën en met zichzelf te worstelen¹³⁷. Nochtans is het de hoogste tijd om vertrouwend op de eigen kracht en voortbouwend op de

95

¹³⁷ D. Moïsi, *o.c.*, 146 e.v. (Europa) en 163 e.v. (VSA).

96 succesvolle troeven van weleer¹³⁸ een hernieuwde positie in te nemen in een wijzigende wereldorde¹³⁹ en daar consequent naar te handelen.

¹³⁸ N. Ferguson, o.c., 33 en 62 e.v. Ferguson noemt volgende, door mij verder aangevulde “killer apps” dankzij dewelke Europa en Amerika een rol konden/kunnen opnemen die groter is dan hun omvang doet vermoeden: 1. Concurrentie: een decentralisatie van zowel het politieke als het economische leven die het lanceerplatform van zowel natiestaten als het kapitalisme creëerden; 2. Nieuwsgierigheid en (natuur)wetenschap: een wijze van bestuderen, begrijpen en uiteindelijk veranderen van de wereld die het Westen een belangrijk – ook militair- voordeel boven de rest gaf en de stuwende kracht is voor innovatie en creativiteit; 3. Eigendomsrechten en een rechtstaat: een rechtsorde als middel ter bescherming van privé-eigenaren, fundamentele rechten en vrijheden én het vreedzaam oplossen van geschillen tussen burgers onderling en tussen burgers en de overheid dat de basis vormde voor de stabielste vorm van vertegenwoordigend bestuur; 4. Geneeskunde: een tak van de wetenschap die een belangrijke verbetering in de gezondheid en levensverwachting betekende zowel in de westerse samenlevingen als later in de toenmalige koloniën; 5. De consumptiemaatschappij: een manier van materieel leven waarin de productie van –in eerste instantie- kleding en andere consumptiegoederen een centrale economische rol speelt zonder dewelke (de) Industriële revolutie(s) niet houdbaar zouden zijn geweest; 6. de arbeidsethos: een moreel raamwerk en wijze van handelen die o.m. kan worden afgeleid van vooral het Protestantse Christendom dat het bindmiddel vormt voor de dynamische en potentieel instabiele samenleving mocht die enkel door de vorige Apps zijn gecreëerd.

¹³⁹ T.L. Friedman, o.c., 160: “Amerikanen en Europeanen zullen nieuwe economische modellen moeten ontwikkelen die hen in staat stellen het beste uit China te halen en hen te wapenen tegen het slechtste”; D. Moisi, o.c., 139-184.

“Vandaag de dag”, zo besluit N. Ferguson, “vormen de grootste bedreiging voor de Westerse beschaving niet de andere beschavingen, maar onze eigen zwakte en de historische onwetendheid die haar voedt”¹⁴⁰.

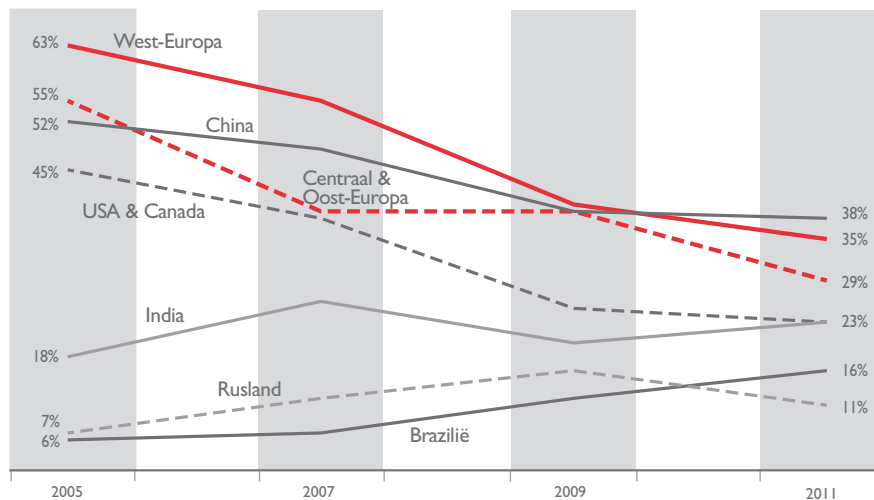
Daar is ook alle ruimte toe. Immers, de globalisering lijkt –niettegenstaande de spectaculaire opkomst van vooral China en India- niet zozeer te leiden tot een homogene wereld die wordt geleid door één of enkele economische en/of politieke al dan niet ideologisch onderscheiden machtsblokken, maar veeleer tot een –weliswaar nog chaotische want weinig uitgekristalliseerde - polycentrische wereld: “The rise of merging markets and countries are creating a polycentric world where growth, innovation and talent can come from anywhere”¹⁴¹,¹⁴². Hoe meer markten/machten opkomen, hoe opener de wereld wordt. Hoe opener de wereld wordt, hoe meer markten/machten lijken op te komen.

¹⁴⁰ N. Ferguson, o.c., 361.

¹⁴¹ http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Winning_in_a_polycentric_world_-_Globalization_and_the_changing_world_of_business/SFILE/EY_-_Winning_in_a_polycentric_world_-_Globalization_and_the_changing_world_of_business.pdf

¹⁴² Overigens ook Europese investeerders spreiden hun geld steeds meer en evenrediger in polycentrische zin (zie tabel op volgende pagina).

Wat zijn de meest aantrekkelijke plaatsen om in te investeren?

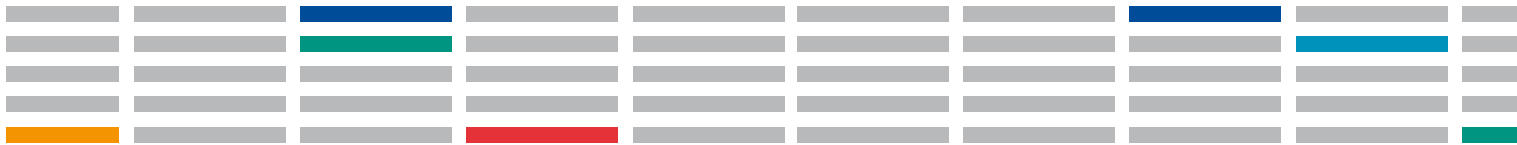
Bron: Ernst & Young's 2011
European attractiveness survey, p. 26

Noem het een soort 'postmodernistische Middeleeuwen' door het ontstaan van een wereld waarin geen enkele macht nog echt greep op de gebeurtenissen heeft¹⁴³. Het Oosten zal de plaats van het Westen niet innemen, China zal de plaats van de VSA niet innemen, de Grote Oceaan en

¹⁴³ P. Khanna, o.c., 24 e.v.

omgeving zal de plaats van de Atlantische dominantie niet innemen. In plaats daarvan zullen al deze machtscentra en geografische gebieden in een hypergecompliceerde orde moeten zien te co-existeren¹⁴⁴. Op zo'n ingewikkeld speelveld ligt macht niet vast. Ze fluctueert. Misschien evolueert de wereld naar complex geclusterde wisselend samenwerkende bestuurs-eilanden binnen en over de grotere centra, waarbij deze eilanden steeds minder landen en steeds vaker ook steden en regio's en/of clusters daarvan zijn...

¹⁴⁴ Ibid, 25.

100 Nu al voltrekt tweederden van de economie zich in niet meer dan veertig stadsregio's. Ze ontlenuen hun macht en invloed aan geld, kennis en stabiliteit. Veel meer dan landen lijken steden steeds vaker en meer uitgesproken de nieuwe bouwstenen van wereldwijde activiteit. Eerder dan naar een wereldwijd dorp lijkt de wereld te evolueren naar een netwerk van steden en/of regio's. In die context ontstaan nieuwe bondgenootschappen, nieuwe uitdagingen (waaronder de belangrijkste allicht luidt: hoe organiseren we de solidariteit in deze context?), nieuwe opportuniteiten. Is het niet zinvoller om die maximaal te exploreren en alle kansen te geven veeleer dan zich met enige ambigüiteit van afgunst en bewondering blind te staren op de spectaculaire prestaties van (relatieve) nieuwkomers¹⁴⁵? In deze wereld gelden allicht nieuwe principes voor falen of succes zoals inclusiviteit: 1. wederkerige betrokkenheid; 2. inzetten om een goed samenspel tussen overheden, bedrijven, kennisinstellingen, NGO's, andere relevante stakeholders en krachtige personen én 3. decentralisatie: optimale spreiding van deskundigheid zo dicht mogelijk tot bij de op te lossen problemen. Dat versterkt veerkracht en betrokkenheid. En, wederzijds

¹⁴⁵ Wat China betreft gaat het trouwens niet zozeer om een "nieuwkomer" maar om "terug van heel even weggeweest" (J. Van Der Putten, o.c., 336p).

verantwoordelijkheid: door de opbouw van vertrouwensbanden onder betrokkenen zullen ze zich voor elkaar en voor de te halen doelstellingen verantwoordelijk voelen (en daar in het beste geval ook consequent naar handelen).

Het lijkt er sterk op dat de zogenaamde "Zeven eigenschappen van effectief leiderschap" niet enkel toepasbaar zijn op ondernemers, diplomaten, ... maar net zo goed op supranationale organisaties als de EU, staten, regio's, steden: 1. Wees proactief; 2. Begin met het doel voor ogen: waarvoor doen we het? Waar moet het toe dienen? Geloofwaardigheid hangt af van kleine resultaten, ook als het om kleine stapjes in plaats van grote doorbraken gaat; 3. Het belangrijkste eerst; 4. Denk in win...winsituaties; 5. Probeer eerst te begrijpen, daarna begrepen te worden; 6. Synergie: het combineren van vaardigheden, kennis en inzichten vanuit verschillende perspectieven en belangen levert altijd en voor iedereen meer op dan een territoriumstrijd; 7. Breek uit de vertrouwde cirkel, denk en werk zoveel mogelijk out of the box¹⁴⁶.

Misschien moeten overheden en politieke verantwoordelij-

¹⁴⁶ P. Khanna, o.c., 56.

102 ken leren aanvaarden én er consequent naar handelen dat zij – op een platte aarde – niet langer alleen of zelfs hoofdzakelijk de koers bepalen nu die steeds meer het gevolg lijkt van een complex samenspel tussen keuzes en beslissingen van heel diverse spelers: regio's, ondernemingen, ratingbureaus, NGO's, burgerinitiatieven (zoals blijkt uit de ongeziene nauwelijks te sturen mobiliserende macht en kracht van sociale media), filantropen... Immers, iedereen speelt een rol in de organisatie van de wereld¹⁴⁷. Het maakt de nood aan visie en participatief leiderschap alleen groter:

Regio's, landen, stadsregio's die een leidende rol ambiëren zullen bovendien allicht (minstens) driedimensionaal moeten denken: 1. welke instrumenten moeten worden samengebracht; 2. met welke andere regio's, landen, stadsregio's gaat worden samengewerkt en leiding worden gegeven én 3. hoe worden middelen en talenten van de o.m. de particuliere sector, NGO's, kennisinstellingen en andere relevante partners maximaal en optimaal ingeschakeld? Daarvoor zijn geen overvloed aan detailregels nodig maar pragmatische projecten en een voorwaarden scheppend visionair en duurzaam beleid dat eerder is gericht op duurzaam

¹⁴⁷ P. Khanna, o.c., 47.

investeren in (kwalitatieve) groei dan op “boven de stand” consumeren¹⁴⁸.

103

2.3.6. De globalisering werkt vervreemding in de hand en voedt populisme: waar komen we vandaan, wie zijn we en waar gaan we naar toe?

Als iedereen zowat met iedereen waar ook ter wereld in concurrentie komt. Als mijn werk morgen misschien elders beter en goedkoper, wie weet zelfs door een machine kan worden uitgevoerd?

Als ik niet meer weet wie morgen mijn buur, werkgever, werknemer zal zijn? Wie of wat ben ik dan? Wat moet ik, wat moeten mijn kinderen studeren en doen om “mee te kunnen” in een razend snelle wereld van ieder voor zich?

Als ik de mensen om me heen op de straat, in bus, tram, school, ziekenhuis niet meer versta? Als mensen met wie ik niets gemeen heb komen en gaan en ik als het ware maandelijks nieuwe mensen zie in de wijk? Hoe kan en moet ik me dan nog thuis voelen “in eigen land” en buurt?

Wat betekent de aanwezigheid van steeds meer “vreemdelingen” uit steeds meer verschillende landen, met vaak

¹⁴⁸ N. Ferguson, o.c., 311: “Het verval van de spaarzaamheid bleek een recept voor de financiële crises”.

104 heel verschillende achtergronden, gewoontes, levensritme, verwachtingen voor mijn eigen gemeenschap en cultuur? Als het faillissement van een bank in de VSA mijn spaargeld of pensioenfonds in het gedrang kan brengen? Als rating-bureaus en beleggers, landen met een overdreven consumptiedrang en zelfs munten aan de rand van de afgrond kunnen brengen? Hoe moet ik me dan voorbereiden op mijn oude dag?

Als ik inga op een uitnodiging om te communiceren met een lid van een virtuele gemeenschap die mijn interesses deelt, hoe weet ik dan of ik echt communiceer met een vrouw van mijn leeftijd? Als ik onuitwisbare sporen nalaat op het internet, hoe weet ik dan dat die morgen niet tegen mij worden gebruikt? Wat ben ik ermee dat de wereld mijn dorp is, als ik zelfs mijn dorp niet meer (her)ken?

Hoe eenzaam, alleen en op mezelf teruggeworpen ben ik in een wereld van harde concurrentie waarop landen, politici laat staan ikzelf nog nauwelijks vat heb?

Een betere context voor simplistische oplossingen is moeilijk denkbaar: "sluit de grenzen", "wie hier wil komen moet zich aanpassen", "wie hier niet geboren en getogen is, onze

taal (nog) niet spreekt, onze waarden (nog) niet deelt, is hier niet welkom en/of moet maar voor zichzelf en zijn gezin zorgen". 105

Of dergelijke beloften überhaupt ooit kunnen worden waargemaakt in de technologische wereld waarin we leven, waar een grote meerderheid overigens uitkijkt naar en naar hartenlust gebruik maakt van de nieuwe ICT-mogelijkheden is zeer de vraag. Protectionisme, isolationisme en gemeenschappen die op zichzelf terugplooiën maken de wereld én mensen in elk geval niet meer welvarend¹⁴⁹. Op een platte aarde is dat trouwens allicht nog amper mogelijk. Geslotenheid en protectionisme dragen evenmin bij tot fundamentele oplossingen voor de vele uitdagingen van vandaag en morgen¹⁵⁰.

Toch blijft de uitdaging overeind: hoe dragen we bij tot een beter evenwicht én een betere wisselwerking tussen een

¹⁴⁹ Cf. de eerder aangehaalde citaten van Adam Smith en Deng Xiaoping. Een rijk geïllustreerde rode draad in *Beschaving, Het Westen en de Rest* van N. Ferguson is precies dat het sluiten van grenzen en het niet openstaan voor mensen en kennis van elders de kortste weg is naar achteruitgang, verarming, verschraling én politieke en economische irrelevantie.

¹⁵⁰ M. Ridley, *o.c.*, 362-365.

106 sterke maar open identiteit die bijdraagt tot geborgenheid als fundament en anker van waaruit mensen met zelfvertrouwen en zelfkennis de wereld tegemoet kunnen treden om zo zichzelf én de wereld (immaterieel en materieel) te verrijken?

Dit evenwicht zal – door de wisselende omstandigheden - steeds opnieuw te veroveren en allicht nooit een vast gegeven zijn.

“Niemand is een eiland, heeft John Donne ooit eens gezegd, maar daar durf ik nederig aan toe te voegen: niemand, geen man, geen vrouw, is een eiland, maar ieder van ons is een schiereiland, dat voor de helft aan het vasteland vastzit en voor de helft over de oceaan uitkijkt; we zitten voor de helft vast aan onze familie en vrienden, aan onze cultuur en traditie, aan ons land en natie en aan onze sekse en taal en aan allerlei andere verbanden. En de andere wil met rust gelaten worden om over de oceaan uit te kijken. Ik denk dat we de mogelijkheid moeten krijgen om een schiereiland te blijven. Elk sociaal en politiek stelsel dat van iedereen een Darwinistisch eiland maakt en de rest van de mensheid tot vijand of rivaal bestempelt, is een monstrum. Maar tegelijkertijd is ook elk sociaal, politiek en ideologisch stelsel dat iedereen wil reduceren tot een molecuul van het vasteland een monstrositeit. De situatie van een

schiereiland is de juiste situatie voor mensen. Dat is wat we zijn en dat verdienen we te blijven. Dus in zekere zin komt elk gezin, elke familie, elke onderlinge band tussen mensen in wezen neer op een relatie tussen een aantal schiereilanden. We doen er goed aan dat te beseffen, voordat we proberen elkaar te veranderen en de ander om te draaien zodat deze onze kant opkijkt, terwijl hij of zij eigenlijk over de oceaan wil uitkijken. Dat geldt voor sociale groepen, voor culturen, voor beschavingen en naties. Gevoel voor humor, je in de andere kunnen inleven, het vermogen om het schiereilandenaspect van ieder van ons te erkennen; deze dingen bieden wellicht althans gedeeltelijk bescherming tegen het fanatisme-gen dat we allemaal bezitten”¹⁵¹.

Veel goede boeken lezen over de meest diverse onderwerpen uit alle windstreken en cultuurgebieden en er zo mogelijk nu en dan heen reizen...ook dat helpt. Evenals niet naïef zijn en de mensen niets wijsmaken: samenleven in diversiteit houdt ook verlies en pijn in. Het veronderstelt een permanent, eerlijk, openhartig maar respectvol debat en duidelijke afspraken en verantwoordelijkheden die ook correct worden gehandhaafd.

¹⁵¹ A. Oz, *Hoe genees je een fanaticus?*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2006, 58-59.

107

108 2.3.7. Verslachte aandacht, een verruwing van zeden en communicatie en het nakende einde van de privacy?

“We zijn inmiddels zo bereikbaar dat we onbereikbaar geworden zijn. We zijn zowat overal behalve waar we fysiek echt zijn”¹⁵². De internettijd en haar schier eindeloze mogelijkheden om zich permanent te informeren, met mensen van over de hele wereld te communiceren en arbeid te zoeken én te leveren van op eender welke plaats, leiden ertoe dat we onze aandacht voortdurend verdelen en amper nog “gewoon communiceren” met de mensen om ons heen.

Technieken die ons (kunnen) verenigen of verbinden, verdelen ons ook en dragen ertoe bij dat we mekaar (kunnen) onderbreken (hoeveel vergaderingen, dans – en theatervoorstellingen, gesprekken, restaurantbezoeken en treinritten worden niet gestoord door rinkelende mobieltjes en/of onder tafel maillezende collegae of vrienden?) én afbreken als nooit tevoren.

De nieuwe technologieën geven iedereen de mogelijkheid om via blogs, twitter, podcasts en instant messaging

¹⁵² Linda Stone, geciteerd door T.L. Friedman, o.c., 526.

zijn particuliere stempel op de wereld te drukken in een context die niet per se aanzet tot empathie: alleen, in een huiskamer, bureau of koffiebar met de blik gericht op een scherm dat je nooit tegenspreekt, zodat je stevig uit de hoek kan komen. Overigens, om gehoord te worden en op te vallen tussen een veelheid van stemmen en meningen, lijkt vuilgebektheid een troef, nuance een zwakte. Zonder kwetsbare persoon/personen voor je, zonder onmiddellijke (meta)talige blijken van goed- of afkeuring is het niet eens moeilijk om je – eventueel anoniem of onder schuilnaam – eens “volledig te laten gaan” zonder al te veel na te denken over mogelijke consequenties¹⁵³. Voor enige heroverweging of zelfs maar het nalezen van wat in een impulsieve bui is ingetypt of ge-upload (tot pikante foto's en erg persoonlijke twitterberichten toe), ontbreken tijd, aandacht en zin. En voor de slachtoffers van cyberpestgedrag is er geen ontkomen meer aan. Geen plek meer waar ze zich even veilig kunnen terugtrekken en afsluiten voor de buitenwereld, de pesters.

¹⁵³ B. Eeckhout, “Het geroezemoes op Twitter en de ‘bank run’ naar de afgrond”, *De Morgen*, 8 oktober 2011: “Alle sympathie voor de bottom-up filosofie van Twitter ten spijt, blijft de virtuele gemeenschap gemakkelijk te manipuleren. Wie met een beetje gezag op het juiste moment ‘pak het been’ roept, kan een bloedbad in gang zetten”.

110 De gevolgen laten zich raden: onze taal wordt ruwer, onze oordelen en berichten genadelozer, veel conversaties onnozeler. De vraag rijst of dit zonder gevolg blijft voor ons doen en handelen in de “werkelijke wereld”. Kortom, nu we allemaal voortdurend met elkaar verbonden zijn, hebben of beter nemen mensen te weinig tijd om fatsoenlijk te schrijven. Niemand heeft ooit een geweldig boek geschreven met zijn duimen!

Overigens, nu we allemaal “uitgever” en “omroep” zijn want naar hartenlust foto’s, berichten, filmpjes on line kunnen zetten, zijn we allemaal paparazzi én publieke figuren. Iedereen is een makkelijk doelwit. Iedereen is nieuws of kan het heel snel worden¹⁵⁴. Bovendien laat je altijd “sporen” na. Wie of waar je ook bent en wat je ook hebt uitgericht... veelal heel vroeg¹⁵⁵ of laat ben je te vinden. Internet zal als het ware een soort permanent(e) registratie/archief worden, een eeuwig open boek dat niet enkel eens per jaar op

¹⁵⁴ T.L. Friedman, *o.c.*, 533.

¹⁵⁵ Voor een prachtige roman over een radicaal doorgedachte globalisering en verbondenheid: zie Douglas Coupland, *Generatie A*, Meulenhof, 2011, 319.

6 december wordt geopend¹⁵⁶.

111

Elke mail die je verzendt, elke post op YouTube of Facebook is een digitale voetafdruk die mogelijk nooit meer zal worden weggespoeld¹⁵⁷.

Kennelijk is de aarde plat geworden en veel sneller onderling verbonden geraakt dan mensen normen en waarden konden ontwikkelen, zich eigen maken en er consequent naar leven, zodat hun woorden ongecensureerd en niet geredigeerd alle kanten uitgaan¹⁵⁸. Vrijheid, vrije verspreiding van meningen, de democratie... zijn een groot goed, maar vrijheden zonder verantwoordelijkheden kunnen heel nare gevolgen hebben¹⁵⁹. Bovendien impliceert het net en de mogelijk grote gevolgen van internetgedrag dat vooral

¹⁵⁶ Dit is trouwens de vernieuwing die Facebook recent heeft aangekondigd. Door alles wat je toevertrouwt aan Facebook – statusupdates, foto’s, filmpjes, spelletjes, muziek, vrienden, werk, relaties – op één chronologische lijn te zetten, ontstaat vanzelf een multimediaal dagboek – Facebook timeline – van je leven.

¹⁵⁷ T.L. Friedman, *o.c.*, 537; zie ook: J. Khan, “Profiles. The visionary. A digital pioneer questions what technology has wrought”, *The New Yorker*, 11-18 juli 2011, 46-53.

¹⁵⁸ T.L. Friedman, *o.c.*, 537.

¹⁵⁹ B. Eeckhout, *l.c.*

112 jonge mensen heel goed moeten weten hoe ze best op het internet navigeren. Ze moeten zich vooral ook heel goed realiseren wat ze erop achterlaten. Het kan hen blijvend achtervolgen en schaden¹⁶⁰.

2.3.8. Verspreiding van ziekten én de toegenomen risico's op misbruik van informatie en netwerken voor criminele en/of terroristische doeleinden

Zo krachtig steeds meer mensen op steeds meer plaatsen dankzij de "platmakers" van de aarde samen positief kunnen bijdragen tot een stijging van de welvaart voor steeds meer mensen, de bevrediging van steeds meer (basis)behoeften én tot een verdieping en verbreding van constructieve burgerbetrokkenheid¹⁶¹, zo destructief kunnen ze worden misbruikt voor criminele en/of terroristische doeleinden.

"Als je jonge meisjes wilt verkopen, moet je in Haïti zijn. Het nieuwste op het gebied van gestolen elektronica? Hup, naar Paraguay. Cocaïne dealen? Dan heb je Columbia nodig. Sigaretten smokkelen? Albanië is het paradijs. Heroïne verhandelen?

¹⁶⁰ T.L. Friedman, o.c., 537.

¹⁶¹ De mobiliserende kracht van de sociale media bleek in het bijzonder tijdens de Arabische lente: <http://www.vicerversaonline.nl/2011/06/professor-cole-over-de-arabische-lente/>.

De ideale plek is Myanmar¹⁶² (...) Opium uit Afghanistan doodt vijf keer zoveel inwoners van NAVO-landen als het aantal NAVO-soldaten in dat land is omgekomen. Er bestaat tegenwoordig een wereldwijde zwarte markt voor alles, van gestroopte huiden van exotische dieren en dure middelen ter stimulering van de viriliteit tot nucleair materiaal. Of het nou echt is of nep, het rolt van de lopende banden, wordt over grenzen heen vervoerd, door luchtvaart - en havenmedewerkers door douanes geloodst en overal ter wereld aan gretige en nietsvermoedende klanten verkocht. Terrorisme, piraterij, oorlogs-zucht en georganiseerde misdaad zijn versmolten tot één grote publiek-private onderwereld van staatsfinanciers en misdadige schaduwgroepen. De dynamiek van de markt is ongevoelig voor moraliserende debatten: zolang ergens vraag naar is¹⁶³, zal er aanbod zijn. Omdat overheden geen greep meer hebben op markten voor massale misdaad en geweld, ligt ook de markt voor oplossingen wijd open. Slechts een sterke, alomvattende megadiplomatie van samenwerking in inlichtingen, investeringen voor het scheppen van werk en het open wrikken van

¹⁶² P. Khanna, *De wereld draaiende houden. Nieuwe diplomatie voor instabiele tijden*. Meppel, 2011, p 149

¹⁶³ En naarmate de middenklasse en de wereldwijde koopkracht stijgt, zal ook de vraag naar hoogst bedenkelijke goederen en diensten allicht alleen maar stijgen.

113

114 *gesloten gemeenschappen kan met enige kans op slagen het hoofd bieden aan opstandige jihadististen, Somalische piraten en Iraanse Mullahs*¹⁶⁴.

Handels- en communicatietechnologie zonder grenzen, krachten die burgers en consumenten zoveel sterker hebben gemaakt, zijn inderdaad ook buitengewoon gunstig voor het "terrorisme- en criminaliteitsconglomeraat" van wapentransporteurs, trainingskampen, spionnen, bendes, corrupte ambtenaren, omkoopbare politici en bedenkelijke financiers¹⁶⁵. Zo positief het internet kan worden gebruikt als rijke bron aan relevante informatie, zo makkelijk kan het worden ingezet als wereldwijde megafoon om ideeën van haat en terreur te zaaien¹⁶⁶. Nu individuen makkelijk toegang hebben tot alle middelen voor samenwerking en daarmee veel invloed op hun eigen leven en/of kleine cellen kunnen krijgen, moeten individuen geen groot land meer controleren om zoals Hitler, Stalin, Mao, Franco, Saddam Hoessein... heel veel mensen te kunnen terroriseren en vreselijk menselijk leed aan te richten. "Kleintjes" kunnen door de

¹⁶⁴ *Ibid.*, 149-150; zie ook: T.L. Friedman, o.c., 607 e.v.

¹⁶⁵ P. Khanna, o.c., 151.

¹⁶⁶ T.L. Friedman, o.c., 609.

115 nieuwe media en technologieën zeer groot handelen¹⁶⁷. Ze kunnen een serieuze bedreiging vormen voor de hele wereldorde...zonder de middelen van een Staat¹⁶⁸.

Ook voor virussen, bacteriën en ziekten allerhande is de "platte aarde" - waar tijd, ruimte en grenzen nu ook voor burgers amper nog van tel zijn - ideaal om zich razend snel te verspreiden en al dan niet na mutatie grote schade aan te richten¹⁶⁹. Grondige kennis van tropische ziekten en goede therapieën om ze adequaat te voorkomen en te bestrijden is niet langer alleen voor het Zuiden en het Oosten van groot belang.

¹⁶⁷ Zo bleek op verschrikkelijk tragische wijze op 22 juli toen Noorwegen en de rest van de wereld werden geconfronteerd met de executie van 86 mensen, in het bijzonder jongeren door de rechts-extremist A.B. Breivik die kort voor zijn bijzonder dodelijke aanslagen 1500 pagina's islamofobe taal én concrete instructies om wapens en springtuigen te maken, publiceerde op het internet.

¹⁶⁸ T.L. Friedman, o.c., 621.

¹⁶⁹ "Die Angst spriest", in *Die Zeit*, 9 juni 2011: "Onze geglobaliseerde levenswijze en handelsrelaties versnellen het ontstaan van steeds nieuwe vijanden. Afrikaanse, Europese, Aziatische en Amerikaanse microben kunnen hun bouwstenen en daarmee hun gevaarlijke wapens steeds sneller en makkelijker uitwisselen met alle gevolgen van dien (eigen vertaling)". Kortom, de risico's van de globalisering reiken verder dan het menselijk gedrag.

116 Relativerend de schouders ophalen, poneren dat het kwade en gemakzuchtige evenzeer inherent is aan de mens als hij in staat is tot het goede, opmerken dat de mensheid eeuwen terug met veel primitiever middelen de pest en andere pandemieën te boven kwam en dat (georganiseerde) criminaliteit ook van alle tijden en werelddelen is, volstaan vanzelfsprekend niet.

Al moet het de ambitie blijven, dergelijke fenomenen definitief en volledig uitsluiten kan helaas niet. Het komt er dus op aan de risico's permanent juist in te schatten, mensen alert en weerbaar te maken en door samenwerking tussen overheden, bedrijven, NGO's burgers de krachten te bundelen om de fenomenen als grensoverschrijdende criminaliteit, terrorisme én de verspreiding van ziekten maximaal in te perken c.q. de gevolgen ervan maximaal in te dijken.

Fundamenteler dan symptoombestrijding zijn volgehouden inspanningen om een positief perspectief te bieden aan steeds meer mensen¹⁷⁰. Talenten zien en leren inzien. Mensen helpen geloven dat ze tot iets groots in staat zijn en ertoe bijdragen dat ze over de middelen kunnen beschik-

¹⁷⁰ T.L. Friedman, o.c., 645.

ken in een gunstige omgeving¹⁷¹ zodat ze positief met hun talenten aan de slag kunnen, zal pas echt het verschil maken!

117

Kortom, meer dan ooit zullen we moeten nadenken over de vraag: "hoe kunnen we mensen aanmoedigen zich te richten op positieve resultaten die de mensheid niet ten koste maar dankzij mekaar verder brengen en verenigen?¹⁷²".

★★★

Dat de wereld op een razendsnelle en niet meer te stuiten manier verandert, zal intussen voldoende duidelijk zijn. En net zoals bij de andere grote wereldwijde transities ontsnapt niemand eraan. Het zal onze manier van leren, werken, ondernemen, met mekaar omgaan, wonen, opvoeden, oud worden, besturen... drastisch (blijven) veranderen.

Is Antwerpen, zijn alle Antwerpenaren er klaar voor?

¹⁷¹ R. Kahn, *De appel en de boom. Waarom ben je wie je bent. Is dat aanleg of opvoeding?*, Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2011, 69 en 92.

¹⁷² T.L. Friedman, o.c., 621.

3. België, Vlaanderen en Antwerpen in de wereld in *facts and figures*

119

Silicon Valley

Singapore

Londen

Kaaipstad

Shanghai

Bangalore

3.1 België in de wereld.

123

Volgens de "2011 KOF-Globalization Index" is België het meest geglobaliseerde land ter wereld¹⁷³. Is het toeval dat ons land de kop neemt van relatief kleine landen die bovendien erg centraal gelegen zijn in een relatief mild klimaat en genieten van een relatief hoge levensstandaard: Oostenrijk, Nederland, Zweden, Zwitserland, Denemarken, Frankrijk en Hongarije? Allicht niet. Voor een klein land als België geldt hetzelfde als voor andere relatief kleine landen: hoe kleiner het binnenland, hoe groter het belang van en aantrekkelijkheid voor het buitenland¹⁷⁴. Hoewel het uiterst gevaarlijk is om een complexe, bovendien niet vanzelfsprekende noch verworven realiteit aan één enkele factor toe te schrijven is

¹⁷³ <http://globalization.kof.ethz.ch/>. In deze rangschikking staan de VSA op plaats 27 en China op 73.

¹⁷⁴ De gehanteerde criteria om de globalization index te bepalen zijn : de openheid van handel, kapitaalbewegingen, de uitwisseling van technologie en ideeën, de bewegingen op de arbeidsmarkt en culturele integratie. Bij de criteria van de globalization index wordt geen rekening gehouden met de absolute of relatieve impact van een land op de internationale handel of de wereldeconomie. Anders zouden landen met een grote binnenlandse markt (China en Verenigde Staten) altijd bovenaan staan.

124 het niet denkbeeldig dat België¹⁷⁵ haar knappe economische prestatie in tijden van crisis in grote mate aan deze toppositie in de globalisatie-index dankt.

Met het uitbreken van de financiële crisis in 2008 groeide de vrees voor een toenemend protectionisme en een toename van oneerlijke handelsconcurrentie¹⁷⁶. Door het sluiten van de grenzen en oneerlijke overheidssteun aan bedrijven zou zelfs een heuse handelsoorlog kunnen ontstaan. Uit het rapport van Ernst & Young blijkt alvast het tegendeel: de globalisering nam niet af maar toe¹⁷⁷.

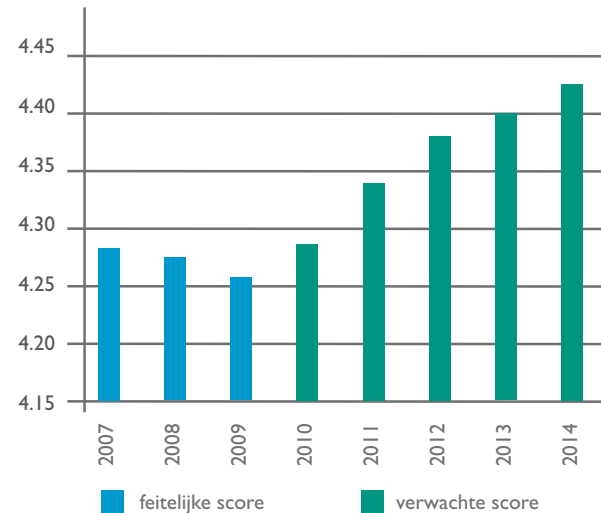
¹⁷⁵ Met een groei van het BBP met +2,5% (Q2 2011), een verwachte gemiddelde groei voor 2011 van +2,4 % en verwachte groei van +1,6 % voor 2012, een stijging van de industriële productie (+11,9%) en een langere werkloosheid (7,5 %) dan het Europees gemiddelde, doet België beter dan het Europees gemiddelde en hoort het bij de beste leerlingen van de EU-klas.

¹⁷⁶ "Obama wil geen handelsoorlog ontketenen", *NRC Handelsblad*, 4 februari 2009 : <http://vorige.nrc.nl/economie/article2141750.ece/www.hoi-online.nl>

¹⁷⁷ "Wereld wordt opnieuw wat meer een dorp", *De Tijd*, 25/01/2011

Gemiddelde globaliseringsscore

125

Bron: Ernst & Young's 2011
European attractiveness survey, p. 16

3.1.1. Buitenlandse investeringen in België.

Het aantal en de omvang van de directe buitenlandse investeringen (FDI) bevestigen dat België opereert binnen de wereldmarkt.

126 Buitenlandse investeerders vinden ons land behoorlijk aantrekkelijk¹⁷⁸.

Vorig jaar steeg het aantal buitenlandse investeringen in België tot 159 (146 in 2009)¹⁷⁹. Daarmee behoudt ons land zijn zesde plaats als meest aantrekkelijk Europees land¹⁸⁰ voor buitenlandse investeerders¹⁸¹.

¹⁷⁸ De belangrijkste attractiviteitscriteria zijn: levenskwaliteit, transport en logistieke infrastructuur, telecommunicatie-infrastructuur, competentie van de Belgische werknemer en de 'Belgische' talen, cultuur en waarden. Barometer van de Belgische attractiviteit 2011: Heeft België wel een federale regering nodig? Oranje knipperlicht voor buitenlandse investeringen, Ernst & Young 2011, p.23.. [http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/Barometer_van_de_Belgische_Attractiviteit_2011/\\$FILE/attractiveness2011_nl.pdf](http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/Barometer_van_de_Belgische_Attractiviteit_2011/$FILE/attractiveness2011_nl.pdf) ; zie ook, meer specifiek voor Vlaanderen: FIT, Factbook 2010, A closer look at Flanders, 4 ([http://www.flanderstrade.com/appl/communicatie_nsf/834FF2F16D865C36C12576E8002C2A0D/\\$File/10246%20Fact-Book2010_LR.pdf](http://www.flanderstrade.com/appl/communicatie_nsf/834FF2F16D865C36C12576E8002C2A0D/$File/10246%20Fact-Book2010_LR.pdf))

¹⁷⁹ Barometer van de Belgische attractiviteit 2011: Heeft België wel een federale regering nodig? Oranje knipperlicht voor buitenlandse investeringen, Ernst & Young 2011, p.5. Ter vergelijking: voor heel Europa waren er 3757 buitenlandse investeringen. Dit komt neer op een stijging met 14 procent tegenover 2009. Alle investeringen samen leverden 137 337 nieuwe jobs op. Voor 2011 verwacht men opnieuw een stijging, ditmaal van 5 %.

¹⁸⁰ Ruimer dan de EU-27. Zo staat bijv. ook Rusland in de lijst van onderzochte landen.

¹⁸¹ *Ibid.*, p.15.

Het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland voeren de lijst aan. De meeste investeringen kwamen uit de VSA (50 of één derde van alle buitenlandse investeringen), maar ook Duitse, Nederlandse, Franse, Britse en Zuid-Koreaanse investeerders kozen voor België. Het aantal investeringen uit de BRIC-landen werd net niet verdrievoudigd (van 6 naar 17)¹⁸².

Toch is er geen reden tot euforie. De nieuwe investeringen en de mooie zesde plaats voor België hebben slechts een beperkte impact op het aantal nieuwe banen. Leverde een nieuw investeringsproject in 2005 nog gemiddeld 60 extra banen op dan is dat aantal nu gedaald tot 25. De nieuwe buitenlandse investeringen in ons land leverden vorig jaar slechts 4.010 jobs op. Arbeidsintensieve investeringen gaan door de hoge loonkost en de grote loonhandicap kennelijk aan onze regio voorbij.

Onze mooie zesde plaats wordt trouwens zwaar bedreigd door Polen. Dit Midden-Europese land zag het aantal buitenlandse investeringen vorig jaar met 40% stijgen tot 143. Vooral autobedrijven voelden zich aangetrokken.

¹⁸² *Ibid.*, p.5.

127

Rang	Land	Buitenlandse investeringsprojecten 2010	Vershil 2009 10	Oordeel	Extra jobs*
1	Engeland	728	7%	19%	21,209
2	Frankrijk	562	6%	15%	14,922
3	Duitsland	560	34%	15%	12,044
4	Rusland	201	18%	5%	8,058
5	Spanje	169	-2%	4%	7,723
6	België	159	9%	4%	4,010
7	Polen	143	40%	4%	12,366
8	Nederland	115	6%	3%	958
9	Ierland	114	36%	3%	5,785
10	Italië	103	3%	3%	627
11	Zwitserland	90	30%	2%	673
12	Hongarijë	88	38%	2%	8,572
13	Zweden	77	33%	2%	1,125
14	Czech Republiek	71	16%	2%	4,815
15	Turkijë	64	10%	2%	3,830
	Andere	513	N/A	14%	30,620
	Totaal	3,757	14%	100%	137,337

Bron: Ernst & Young's 2011
European attractiveness survey, p. 16

130 Binnen België is vooral de hele Vlaamse regio erg aantrekkelijk. Het aantal buitenlandse investeringen steeg van 64 in 2009 naar 108 in 2010. Daarmee zitten we bijna weer op het recordniveau van 2006.

Vlaanderen realiseerde daarmee trouwens een ommekeer. De voorbije jaren verslechterde de positie van Vlaanderen systematisch tegenover die van Wallonië en Brussel. Dat verlies is nu in één keer goedgeemaakt. Wallonië en Brussel presteerden vorig jaar erg matig.

De troeven van België om buitenlandse investeerders aan te trekken zijn de levenskwaliteit, de transport - logistieke – en telecommunicatie-infrastructuur en de vaardigheden van de Belgische werknemers. Vlaanderen scoort extra met zijn menselijk kapitaal en de omvang van de O&O-middelen. Wallonië heeft extra troeven door de beschikbaarheid van bedrijfsterreinen en subsidiemogelijkheden, maar kampt met een imago van te militante vakbonden.

Als geheel heeft België volgens het rapport twee structurele handicaps: de torenhoge fiscale druk en de daarmee samenhangende loonkosten die niet competitief zijn. Toch blijft de loyaliteit hoog. Slechts een zeer beperkt percentage van de ondervraagde bedrijven wil op korte termijn uit België vertrekken.

3.1.2. Internet

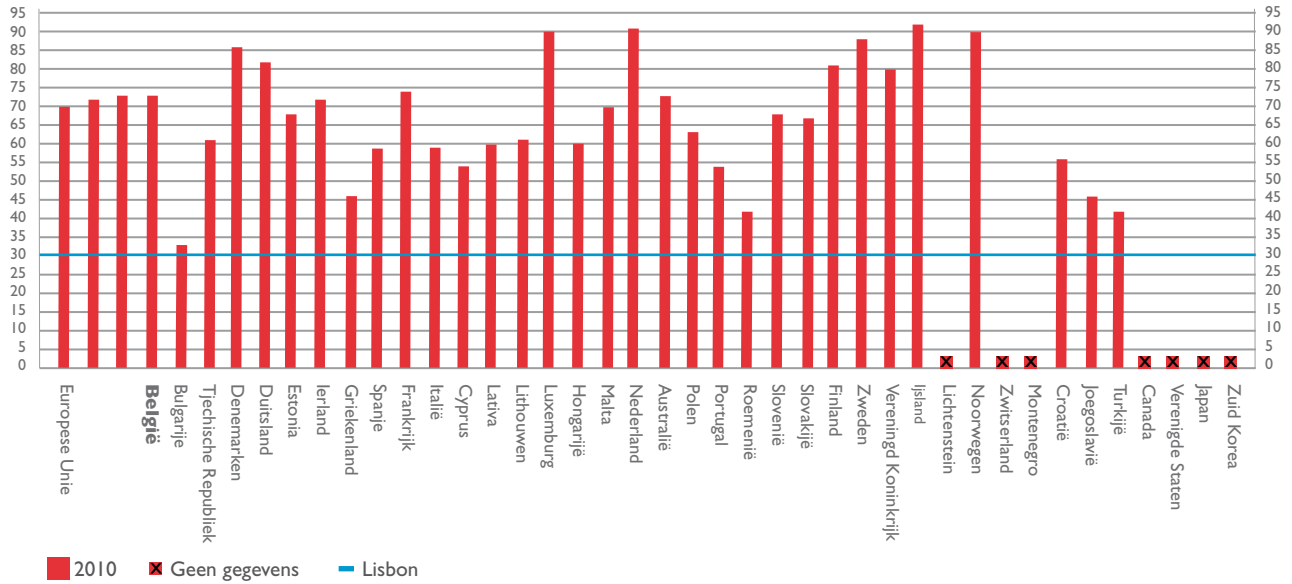
Zowat iedereen heeft internet. Althans zo lijkt het toch op de "platte aarde". In België heeft 73 procent van de gezinnen toegang tot het internet¹⁸³. Daarmee scoort België een beetje beter dan het EU-27 gemiddelde (70 procent). Luxemburg (90 procent) en Nederland (91 procent) doen het beduidend beter op dit vlak. Wat het percentage van de bevolking betreft dat nog nooit gebruik maakte van internet scoren België, Luxemburg en Nederland quasi gelijk (8 procent; gemiddelde EU-27 bedraagt 26 procent). 38,2 procent van de Belgen beschikt over een breedbandconnectie¹⁸⁴. Daarmee doet België het even goed als bijv. Nederland.

In een platte aarde is "connected" zijn van wezensbelang. Wie geen toegang heeft tot het net mist niet alleen ontzettend veel kansen om zich permanent te informeren en/of zijn inzichten te delen. Veel belangrijker: het hypothekeert zeer cruciale onderwijs -, arbeid -, en ondernemingskansen.

¹⁸³ Gegevens via Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/information_society/data/main_tables

¹⁸⁴ Breedband is een DSL-verbinding, een breedbandverbinding via de kabel, een mobiele breedbandverbinding via UMTS of andere, een draadloze connectie.

Percentage van gezinnen die thuis internet hebben.

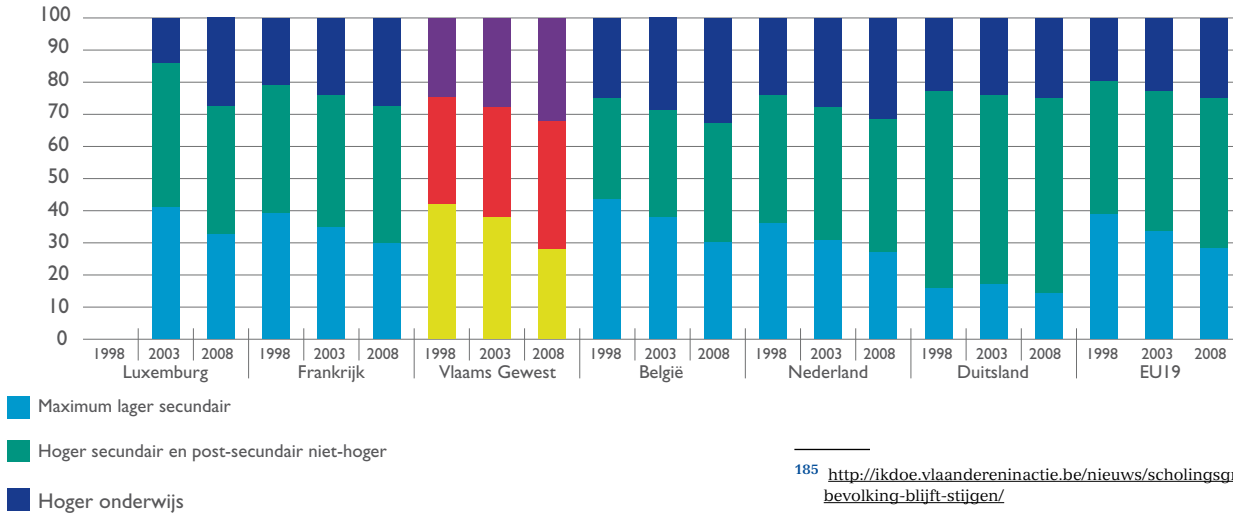

Bron: FOD Economie Barometer van de informatiemaatschappij 2006-2010

3.2.1. Onderwijs

De studenten van vandaag zijn – mogelijk – de onderzoekers van morgen. De onderzoekers van vandaag zijn zeker de studenten van gisteren...

Evolutie scholingsgraad van de 25-64-jarigen, internationale vergelijking, van 1998 tot 2008, in %

Bron: O&V, ADSEI (EAK), OESO.

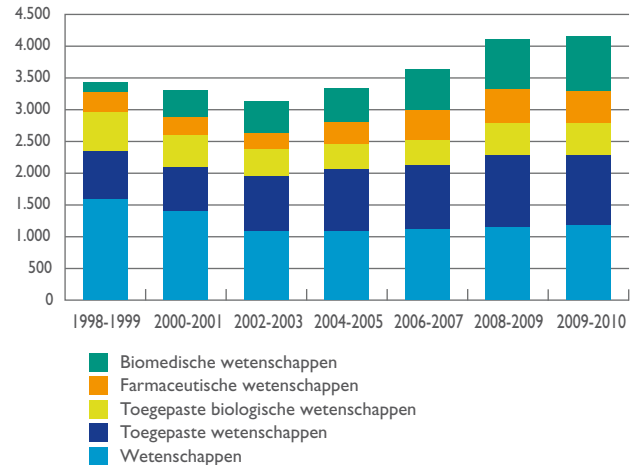
De Vlaamse scholingsgraad blijft stijgen. Maar, zo'n 14 procent van de jongeren, in het bijzonder jongens, verliet het secundair onderwijs zonder eindexamen op zak. Van de 30-34-jarigen is meer dan 40 procent hogeschooled. Daarmee heeft Vlaanderen de Europese doelstelling voor 2020 op dit terrein alvast gehaald¹⁸⁵.

¹⁸⁵ <http://ikdoe.vlaandereninactie.be/nieuws/scholingsgraad-vlaamse-bevolking-blijft-stijgen/>

136 In het academiejaar 2009-2010 schreven 44.800 studenten zich voor het eerst in aan een Vlaamse hogeschool of universiteit. Ongeveer 6 op 10 leerlingen kiezen na hun middelbare studies voor hoger onderwijs. Als deze trend aanhoudt en het overgrote deel van deze generatiestudenten ook effectief de eindmeet haalt, zal de scholingsgraad in Vlaanderen verder stijgen.

Bijna 27 procent van de generatiestudenten aan de universiteit (ca. 30 procent van alle generatiestudenten schrijft zich in aan een universiteit) kiest voor de exacte of toegepaste wetenschappen (wetenschappen, toegepaste wetenschappen en toegepaste biologische wetenschappen, farmacie en biomedische wetenschappen). Bij de academisch gerichte bachelors aan de hogescholen (ca. 20 procent van alle generatiestudenten) kiest ongeveer 1/3de van de generatiestudenten voor een opleiding binnen technologische studiegebieden zoals biotechniek, industriële wetenschappen en technologie, nautische wetenschappen en productontwikkeling. Bij de professionele bachelors (ca. 50 procent van alle generatiestudenten) kiest ongeveer 16 procent voor studierichtingen in soortgelijke technische domeinen. Na een belangrijke dip, neemt de interesse voor exacte wetenschappen, techniek en technologie opnieuw toe.

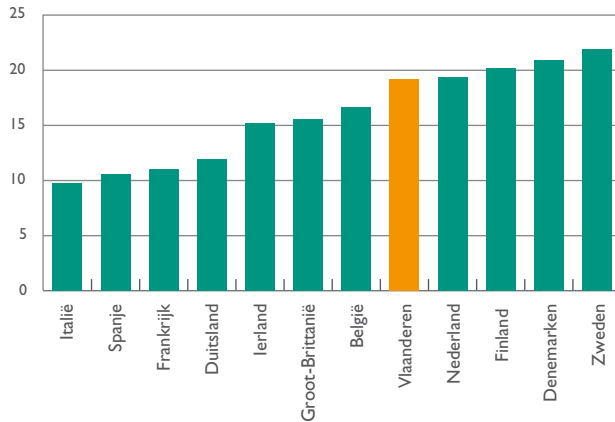
137 Belangstelling exacte en toegepaste wetenschappen
 Evolutie van het aantal generatiestudenten aan Vlaamse universiteiten ingeschreven bij de exacte en toegepaste wetenschappen, van 1998-1999 tot 2009-2010, in absolute cijfers.

Bron: ECOOM: Vlaams Indicatorenboek WTI 2011; Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2009-2010.

138 Ook het aantal doctoraten – het aantal afgestudeerden met een doctoraat steeg het voorbije decennium van 7,8 procent naar 11,5 procent ten opzichte van het aantal afgestudeerden met een 2de cyclus-diploma - en de wetenschappelijke publicatie-output stijgen¹⁸⁶.

Publicatieoutput van Vlaanderen en van Europese referentielanden in 2009, aantal publicaties per 10.000 inwoners.

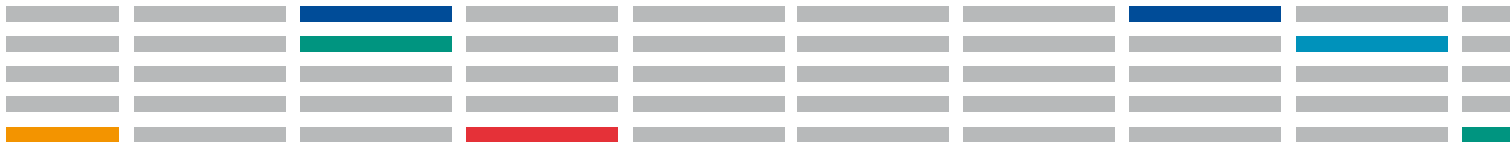
Bron: ECOOM: Vlaamse Indicatorenboek WTI 2011.

¹⁸⁶ VRIND, 2011, 124.

139 De basis voor een succesvolle studiercarrière begint in de kleuterschool. Uit hoofdstuk 2 bleek alvast dat er een wereldwijde 'war on talent' woedt. Heel wat werk, ook hoogtechnologisch, kan zowat overal ter wereld – en doorgaans tegen een lagere kost- worden uitgevoerd. Alle "linksbreinige" routinefuncties die gebaseerd zijn op lineair denken – berekeningen, analyses, boekhoudkundige verwerkingen, beheer van databanken, het schrijven van routinematige computercodes, standaard juridisch advies tot het stellen van standaarddiagnoses – worden bovendien steeds meer geautomatiseerd. Ze kunnen doorgaans nauwkeuriger en veel sneller door steeds krachtiger computers worden vervuld¹⁸⁷. In dit nieuwe – conceptuele – tijdperk moet ieder van ons zich bijgevolg afvragen: 1. kan iemand in het buitenland het goedkoper? 2. kan een computer het sneller en vooral beter? 3. heb ik iets te bieden dat beantwoordt aan behoeften en verlangens in een tijd van overvloed?¹⁸⁸. Kortom, het nieuwe veeleer conceptuele tijdperk legt de lat bijzonder hoog. De uitdagingen voor opvoeding en onderwijs zijn navenant.

¹⁸⁷ D.H. Pink, *Een compleet nieuw brein. Waarom de rechterhelft van ons brein ons succesvoller maakt*, Amsterdam, Uitgeverij Business Contact, 2011, 44-47.

¹⁸⁸ *Ibid.*, Nawoord, 203.

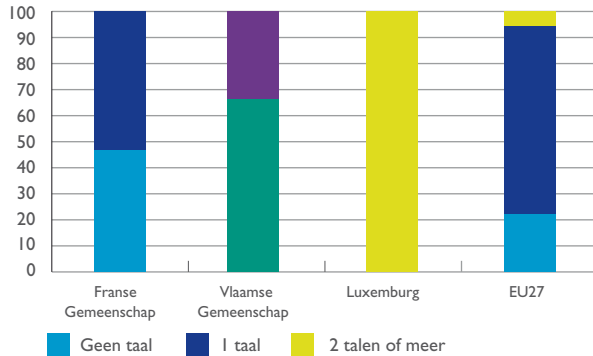

140 Dé troef bij uitstek op een platte aarde in globalisering 3.0 is uiteraard meertaligheid. Goed kunnen communiceren veronderstelt immers een grondige kennis van de moedertaal en van zoveel als mogelijk “vreemde” talen én van een succesvolle schoolloopbaan. Die begint thuis én in het kleuteronderwijs. De toenemende participatie aan steeds professioneler kleuteronderwijs en een sterker aanbod talen in het ASO dan het Europees gemiddelde zijn alvast te koesteren troeven waarop we verder moeten inzetten. Temeer omdat buurlanden als Nederland en vooral Luxemburg qua taalonderricht veel hoger scoren.

Een leerling uit de eerste graad secundair leert in Vlaanderen gemiddeld 1,4 vreemde talen. De toestand in onze buurlanden is gelijkaardig, enkel Luxemburg doet beduidend beter. In het hoger algemeen secundair onderwijs stijgt het aantal aangeleerde vreemde talen in Vlaanderen tot gemiddeld 2. Ook op dit vlak scoort Luxemburg beter. Nochtans, als land met drie officiële landstalen beschikken we over dé troeven bij uitstek om polyglotten te vormen. Zo zou het de ambitie moeten zijn dat elke jongeren in Vlaanderen behalve het Nederlands en zijn/haar moedertaal – in de hypothese dat hij/zij in een andere thuistaal opgroeit – minstens drie andere talen, waaronder bij voorkeur het Frans, Engels én ook het Duits beheerst.

141

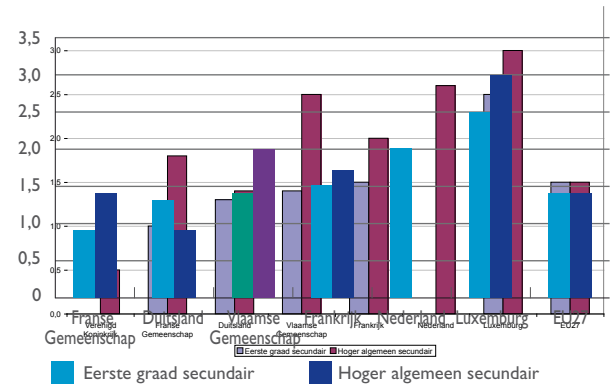
142 Vreemde talen - lager onderwijs
 Aantal leerlingen die geen, één of meer vreemde talen volgt in het lager onderwijs, internationale vergelijking, 2008-2009.

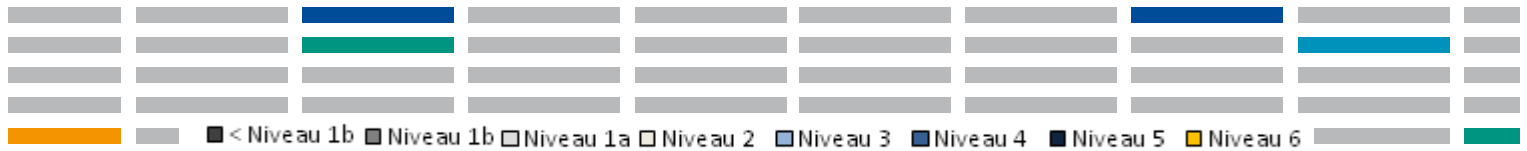
Bron: O&V, Eurostat (website op 26 mei 2011).

Behalve voor leesvaardigheid blijft het Vlaamse onderwijs volgens de internationale PISA-Benchmark van de OESO met betrekking tot de performantie van het onderwijs, ook behoorlijk tot goed scoren op het vlak van wiskunde en wetenschappen. Goed nieuws is ook dat het aantal jongeren uit het secundair onderwijs dat aan de Vlaamse en internationale Wiskunde- en Wetenschapsolympiades deelneemt, jaar na jaar stijgt.

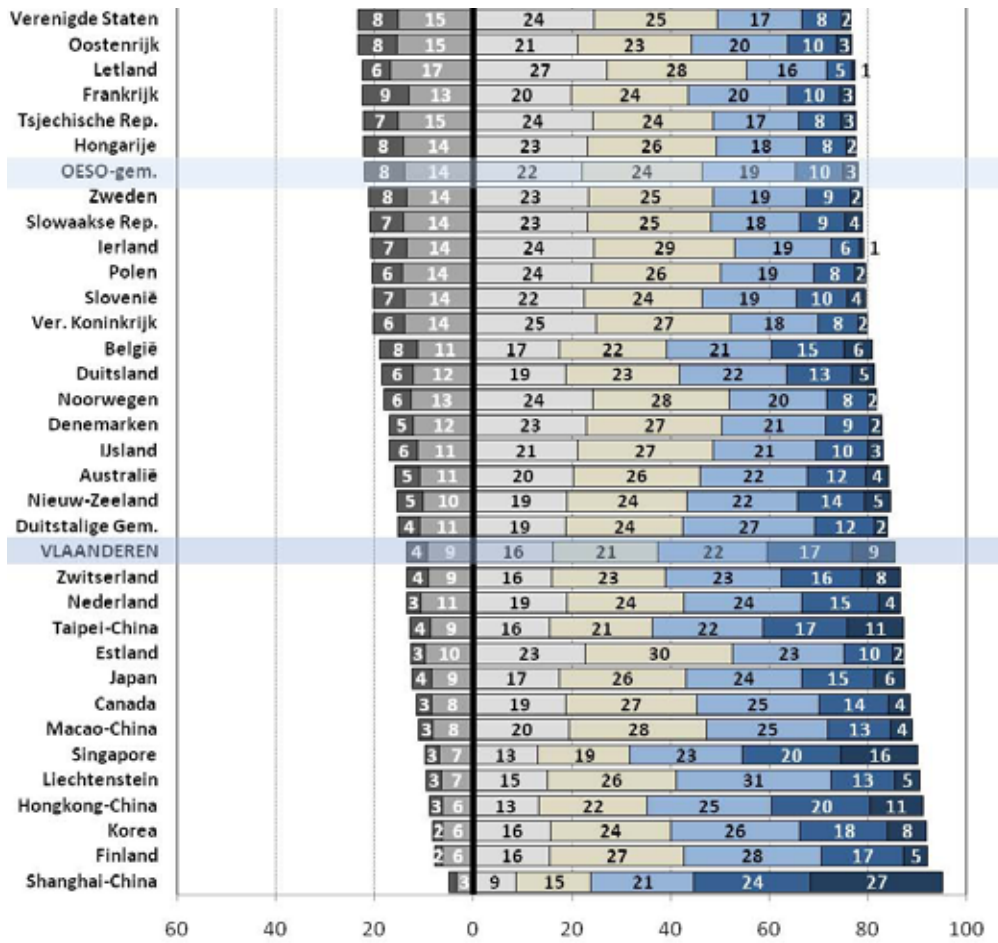
Vreemde talen - secundair onderwijs
 Gemiddeld aantal vreemde talen per leerling in het secundair onderwijs, naar niveau, internationale vergelijking, 2008-2009

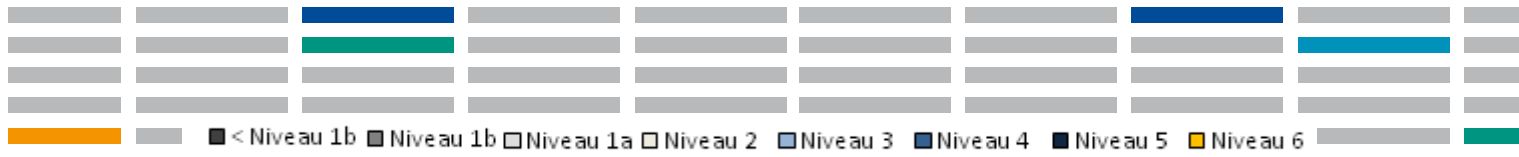

Bron: O&V, Eurostat (website op 26 mei 2011).

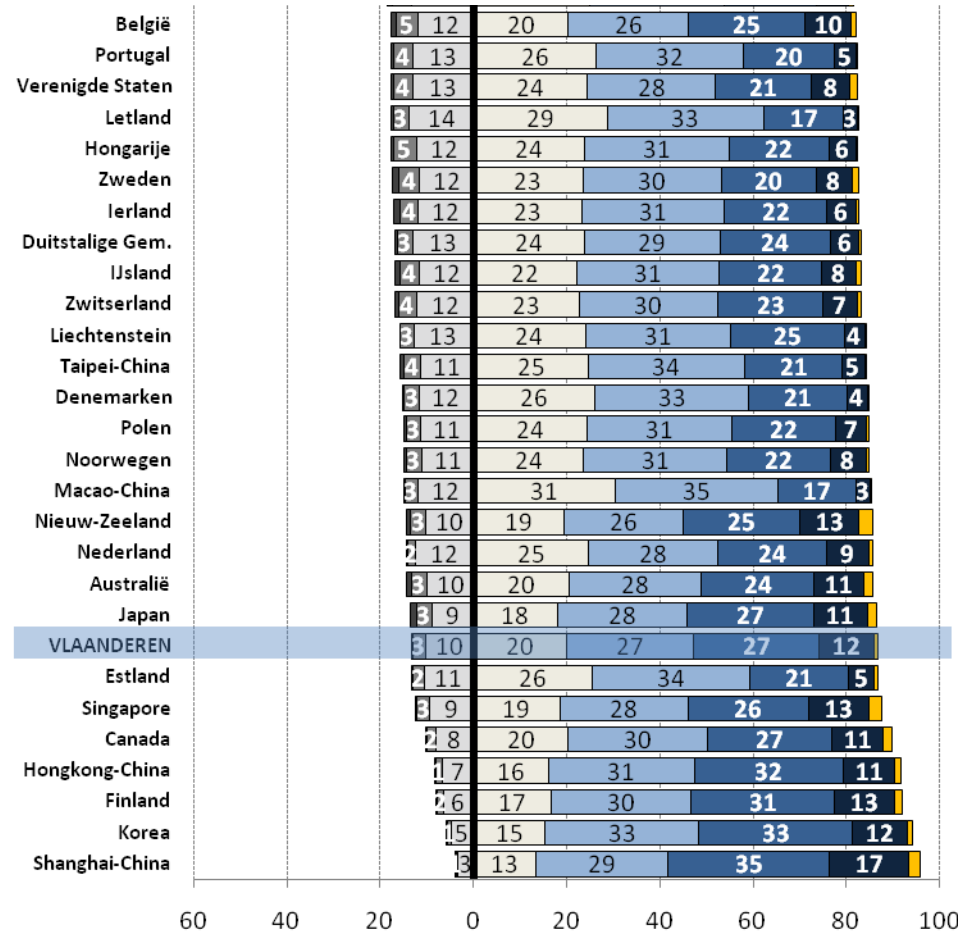

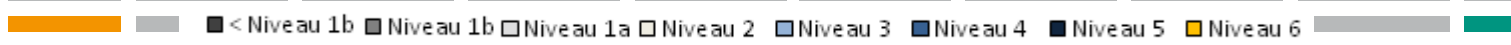
144 Percentage leerlingen volgens hun hoogste niveau voor WISKUNDIGE GELETTERDHEID (hoe lager in de lijst, hoe beter de score: niveau 1b is m.a.w het zwakste, niveau 6 het hoogste niveau!)

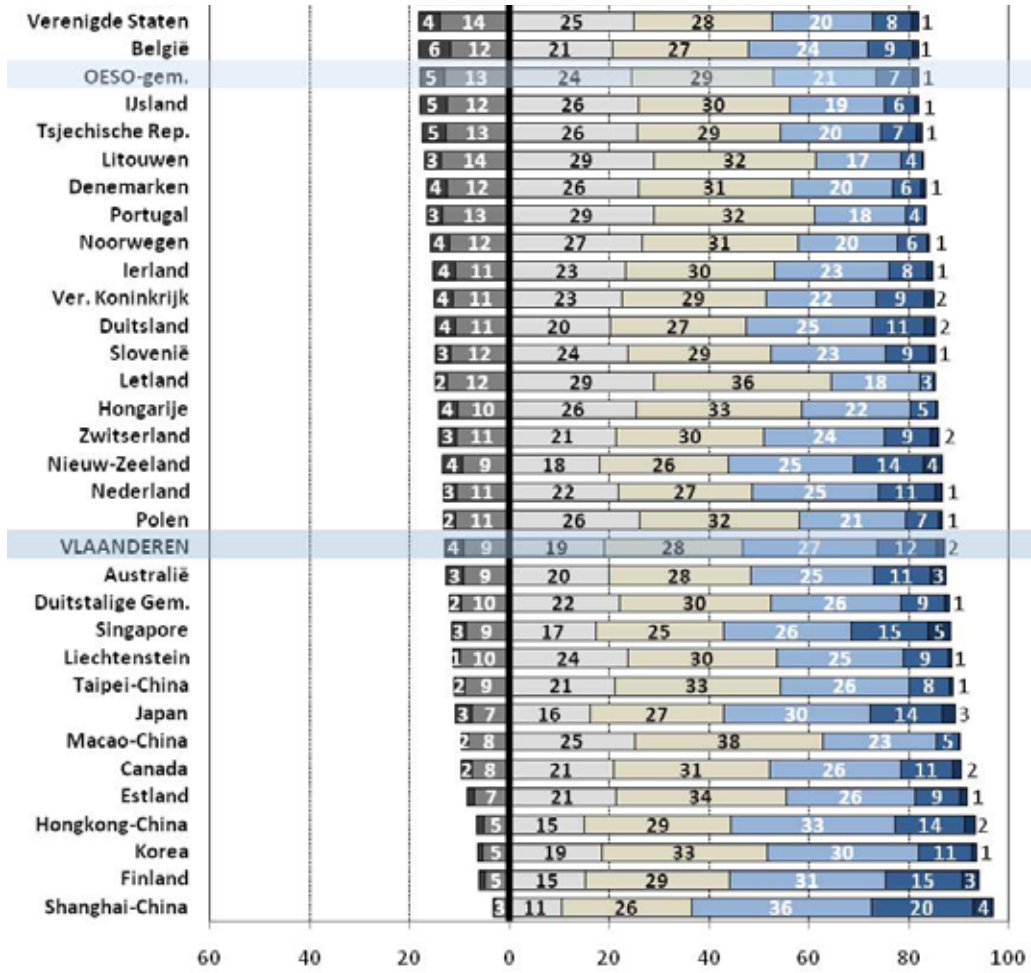

146 Percentage leerlingen volgens hun hoogste niveau voor LEESVAARDIGHEID

148 Percentage leerlingen volgens hun hoogste niveau voor WETENSCHAPPELIJKE GELETERDHEID

150 Uit deze resultaten blijkt alvast dat het Vlaams onderwijs –volgens de maatstaven van de OESO – tot het beste ter wereld behoort. Wat leesvaardigheid betreft, is het uitermate sterke Finland¹⁸⁹ het enige Europese land dat beter scoort dan Vlaanderen. De andere landen en/of regio's die hogere scores haalden op dit vlak zijn Shanghai, Hongkong, Singapore, Japan, Canada en Nieuw-Zeeland. Vlaamse jongeren blijven vice-kampioen. Ook op het vlak van wiskunde (tweede) en wetenschappen (derde) scoort Vlaanderen goed binnen Europa. De PISA-resultaten zijn bijzonder nuttig en belangrijk en kunnen als hefboom worden aangewend om de kwaliteit en performantie van het Vlaams onderwijs en dito leerwinst voor *alle* leerlingen nog te helpen verhogen. Eruit afleiden of en welke bijv. door het Finse

¹⁸⁹ “Goed onderwijs? Vertrouw de leraar. Het Finse onderwijs is het beste van Europa. Zonder inspectie en met weinig geld”, *NRC Handelsblad*, 12 juli 2011.

onderwijssysteem geïnspireerde onderwijshervormingen¹⁹⁰ noodzakelijk zouden zijn, blijft erg risicovol.

151

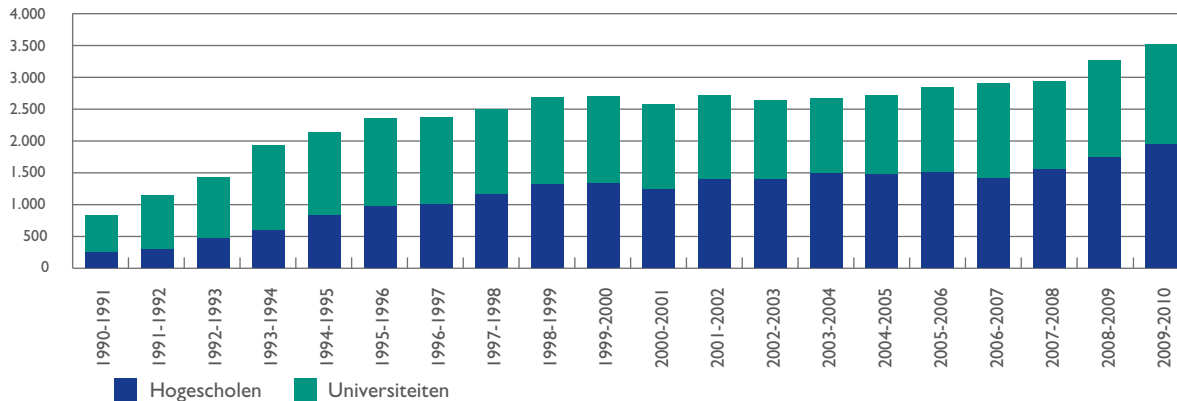
Dé ultieme combinatie van taalkennis, verdiepen en verbreden van competenties en diverse vaardigheden vinden steeds meer jongeren gelukkig in allerhande – veelal Europese – uitwisselingsprogramma's. Een verdere toename van het aantal studenten met een belangrijke buitenlandse studie- en/of onderzoekservaring is eveneens een terechte Vlaamse en Europese beleidsdoelstelling. Een relevante internationale studie en/of onderzoekservaring zou een diplomavooraarde moeten zijn voor elke student hoger onderwijs. In een geglobaliseerde omgeving als de onze kan die – second best – ook bestaan uit een

¹⁹⁰ Onderwijssystemen functioneren immers in een zeer specifieke context waardoor ze zelfs moeilijk vergelijkbaar zijn. Nog hachelijker is het om bepaalde succesvolle en node geïsoleerde aspecten van het ene onderwijssysteem te introduceren in het andere. In een andere context zouden ze bijvoorbeeld suboptimaal of zelfs averechts kunnen werken. Omwille van de complexiteit van de taal, de meer excentrische ligging en minder evidente klimaatomstandigheden is Finland niet zo erg in trek als migratieland. Bovendien is al het onderwijzend personeel – van kleuter tot topuniversiteit- academisch geschoold, streng geselecteerd en erg goed betaald. Daar tegenover staat dat leerkrachten en docenten niet enkel uitstekend onderwijs moeten verschaffen, maar zich ook permanent – minstens één maand per jaar – moeten bijscholen. Ook qua investeringen in O&O scoort Finland merkkelijk beter. Het Fins onderwijs is dus zoveel meer dan homogene klassen door een –overigens mis begrepen – uitstel van studiekeuze tot zestien jaar.

152 doorgedreven stage in een internationaal bedrijf, het volgen van een internationaal programma in een vreemde taal en/ of (een) voldoende uitgebreide cursus (sen) van één of meerdere gastprofessoren in eigen land.

153 Idealiter kiezen studenten voor landen met een uitstekende en innovatieve hoger onderwijs – en onderzoeksreputatie. Momenteel kiest ongeveer 22 procent van de studenten voor een Spaanse universiteit of Hogeschool. Frankrijk is met 21 procent een goede tweede¹⁹¹.

Evolutie van het aantal Vlaamse Erasmusstudenten, naar soort instelling hoger onderwijs, van 1997-1998 tot 2009-2010

Bron: O&V, EPOSvzw.

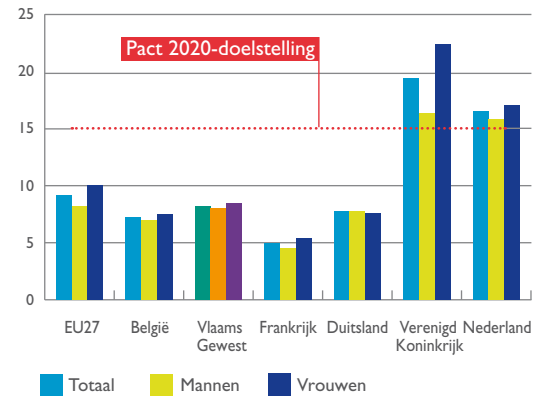
¹⁹¹ VRIND 2011, 77.

154 Voor de docenten zijn Spanje, Finland, Nederland en Portugal de populairste landen. In het academiejaar 2009-2010 trokken 821 docenten naar het buitenland in het raam van Erasmus. Dit is beduidend meer dan in de voorbije jaren, maar nog steeds veel te weinig.

Leren stopt niet met het behalen van een diploma. Wie niet levenslang leert, raakt hopeloos achterop. Nochtans, amper acht procent participeert aan het formeel aanbod levenslang leren. Een erg zwak cijfer in Europees perspectief. Tegen 2020 zou 15 procent van de bevolking levenslang moeten leren (PACT 2020).

Levenslang leren

Aandeel dat in de 4 weken voorafgaand aan de survey deel nam aan onderwijs of opleiding, internationale vergelijking, in 2010, in %

Bron: O&V, ADSEI (EAK), Eurostat.

156 3.2.2. Ondernemerschap

Verdere internationalisering en internationaal ondernemen is ook voor Vlaanderen van levensbelang¹⁹². Bedrijven die succesvol vreemde markten aanboren, staan hun mannetje in de wereld en zijn doorgaans visionair, innovatief en veerkrachtiger. Zij staan sterk garant voor onze welvaart en kennisontwikkeling. Ook het aantrekken van buitenlandse investeringen draagt zowel bij tot de Vlaamse welvaart als tot kennis, innovatie én creativiteit.

De Vlaamse regering gaat alvast en terecht volgende meetbare uitdagingen aan:

- Tegen 2020 herwint Vlaanderen het marktaandeel in de wereldexportmarkt dat het de voorbije tien jaar verloor. Het exploreert veel sterker dan vandaag het on(der)benut potentieel op het vlak van internationalisatie (zowel in goederen als diensten).
- Tegen 2020 neemt het aantal exporterende bedrijven toe. Het aantal exporterende KMO's verdubbelt (tov 2007).

¹⁹² *Pact 2020: Een nieuw toekomstplan voor Vlaanderen. 20 doelstellingen van de Vlaamse Regering (2011-2014)* besteedt dan ook terecht heel veel aandacht aan internationalisering als hefboom voor een sterke en duurzame economie (http://www.vlaandereninactie.be/nlapps/data/docattachments/Pact%202020_definitief.pdf).

- Tegen 2020 groeit het aandeel van de totale Vlaamse uitvoer naar snelgroeiende markten tot 10 procent. Het aantal buitenlands directe investeringen in het Vlaamse Gewest neemt toe, evenals het ermee gepaard gaande investeringsbedrag en het aantal jobs dat hierdoor gecreëerd wordt.

In 2010 exporteerden Vlaamse bedrijven samen voor 256 miljard euro goederen en diensten. Een stijging van de export met 17 procent in vergelijking tot het crisisjaar 2009. Groeiende wereldhandel (zowel particulier als industrieel) en duurdere prijzen voor energie en grondstoffen verklaren volgens Flanders Investment and Trade (FIT) in grote mate dit herstel¹⁹³.

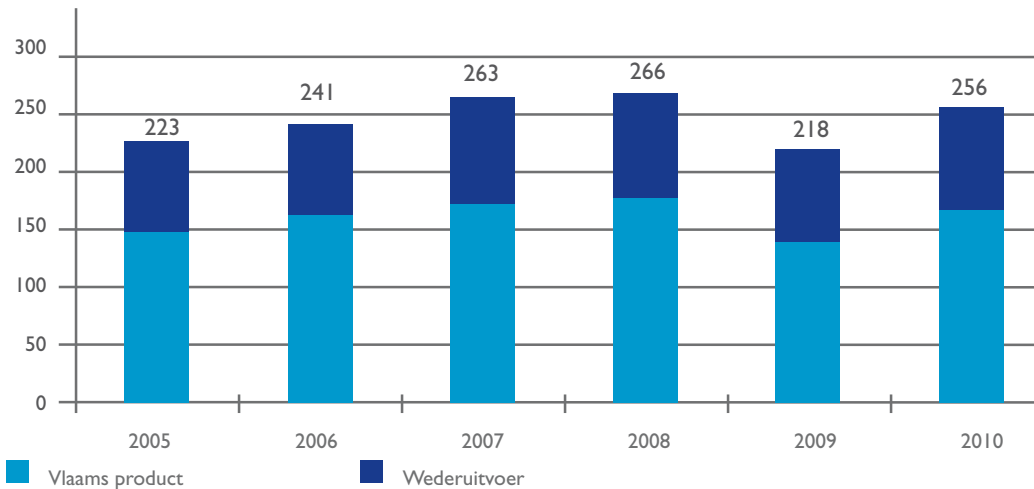
Toch is de recessie nog niet volledig verteerd: in 2010 lag de Vlaamse export vier procent onder het niveau van 2008. Ook het peil van 2007 werd niet geëvenaard.

¹⁹³ FIT, *Buitenlandse handel in 2010. Vlaamse uitvoer hijst zich uit crisis in 2010. Enkele hoofdlijnen* ([http://www.flandersinvestmentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/\\$File/UitgebreideAnalyse-Handel2010.pdf](http://www.flandersinvestmentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/$File/UitgebreideAnalyse-Handel2010.pdf)).

158 De Vlaamse buitenlandse handelspartners bevinden zich vooral binnen de Europese Unie. In 2009 ging nog 74,4 procent van de Vlaamse uitvoer naar de Europese Unie. Vorig jaar was dat percentage geslonken tot 71,4 procent. Even tekenend is dat geen enkel EU-land alweer evenveel Vlaamse producten koopt als in 2008.

159 Voor landen als Brazilië, China, India en de VS is dat wel het geval. Wat de continenten betreft ligt de grootste groei in het Oosten. Azië en niet het Amerikaanse continent (van Alaska tot Argentinië) staat op de tweede plaats na Europa. Zelfs in het rampjaar 2009 bleef de uitvoer naar Azië stijgen¹⁹⁴.

Evolutie Vlaamse uitvoer (in miljard euro)

Bron: FIT, Vlaamse buitenlandse handel in 2010. Gebaseerd op Instituut voor de Nationale rekeningen.

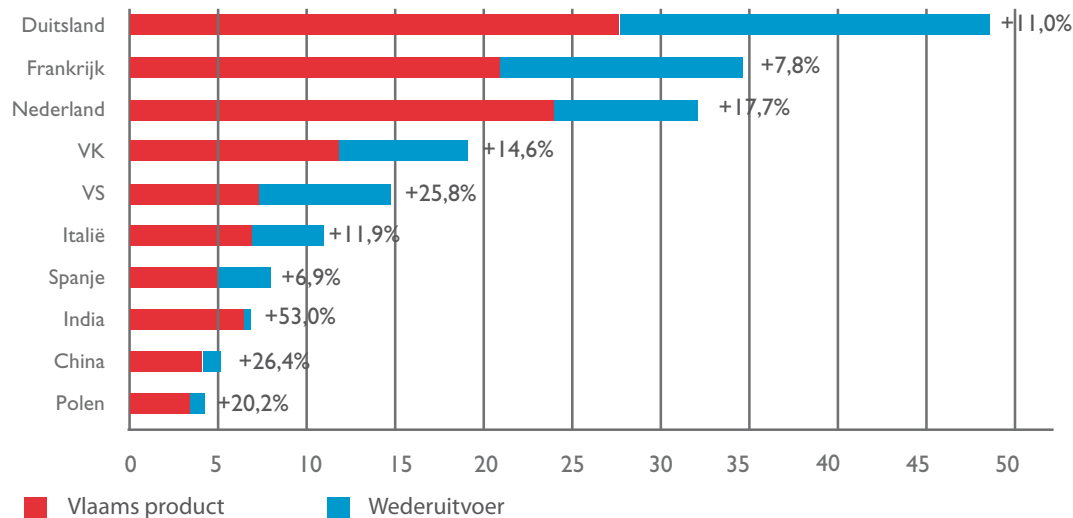
¹⁹⁴ FIT, *Buitenlandse handel in 2010. Vlaamse uitvoer hijst zich uit crisis in 2010. Enkele hoofdlijnen*, 2.

160 Onze buurlanden blijven met grote voorsprong de belangrijkste afnemers van Vlaamse producten. Een vijfde van de export gaat traditiegetrouw naar Duitsland. In 2010 was dit niet anders. Daarna volgen Frankrijk, Nederland, het VK

en daarna de VS. Die top vijf is goed voor bijna 60 procent van de uitvoer. De uitvoer van producten die in Vlaanderen werden geproduceerd - dus zonder de doorvoer - steeg vorig jaar met 22 procent. Op dat vlak deed de Vlaamse

internationale handel het in 2010 even goed als de wereldhandel zelf¹⁹⁵.

Top 10 Vlaamse uitvoerbestemmingen in 2010
(in miljard euro en % stijging tov 2009)

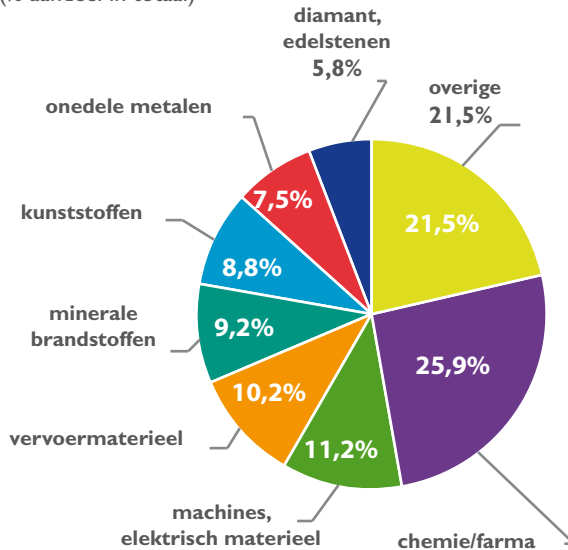

Bron: FIT, Vlaamse buitenlandse handel in 2010.
Gebaseerd op Instituut voor de Nationale rekeningen.

¹⁹⁵ Export op zucht van herstel, artikel uit *De Tijd* van 24/03/2011

162 De belangrijkste exportproducten voor Vlaanderen zijn – niet zo heel verrassend, maar wel erg strategisch: chemie/farma, machines/elektrisch materieel, vervoermiddelen, minerale brandstoffen, kunststoffen en onedele metalen¹⁹⁶.

Sectoriale Vlaamse uitvoer in 2010
(% aandeel in totaal)

¹⁹⁶ FIT, Buitenlandse handel in 2010. Vlaamse uitvoer hijst zich uit crisis in 2010. Enkele hoofdlijnen, 4.

Ook diamant is en blijft een uitermate succesvol export-product.

163

Op zichzelf is de diamantsector goed voor 4 procent tot 8 procent van de Belgische export of voor 8 procent tot 12 procent van de Vlaamse export. De dollarkoers is verantwoordelijk voor de relatief brede vork¹⁹⁷.

Van de uitvoer naar landen buiten de EU staat neemt de diamantsector 15 procent voor zijn rekening. België voert diamanten vooral uit naar China, Verenigde Staten, Brazilië, Rusland, India, Japan én het Afrikaanse continent.

Achter deze cijfers gaan 8100 directe en 25900 indirecte banen schuil. De sector behaalt een gemiddelde jaaromzet van 30 miljard euro. Omgerekend komt dit neer op een omzet van 150 miljoen euro/dag.

¹⁹⁷ "Onze diamanten moet je overal zien, veel verder dan 't stadhuys", *Gazet van Antwerpen*, 09/02/2011.

164 3.2.3. Flanders Port Area

Vlaanderen is uniek in Europa dankzij haar centrale ligging en vlotte bereikbaarheid. Behalve over vier zeehavens en twee internationale luchthavens beschikt Vlaanderen over een dicht netwerk van pijpleidingen, spoor-, auto- en waterwegen. Belangrijke nieuwe infrastructuurwerken zijn gepland. Kortom, Vlaanderen is de ideale poort naar en uit Europa dankzij dit enorme potentieel aan ontsluiting via de verschillende modi.

In Flanders Port Area werken vier zeehavens (Antwerpen, Zeebrugge, Gent en Oostende) strategisch samen. Als concurrenten binnen Vlaanderen in het buitenland kunnen beschikken over een gemeenschappelijk uithangbord komen alle Vlaamse zeehavens er versterkt uit. Immers, een Chinese verlader die de wereldkaart bestudeert kan als het ware met één vingertop heel Vlaanderen bedekken. Middelen en krachten bundelen om die verlader een uiterst diverse waaier aan tophavens met zeer specifieke troeven voor te stellen, kan mee het verschil maken. Op voorwaarde dat dit geen afbreuk doet aan de noodzakelijke concurrentie. Concurrentie, ook tussen Vlaamse zeehavens, is levensnoodzakelijk. Concurrentie houdt immers scherp. Concurrentie daagt uit tot innovatie, tot systematische verbetering van

processen, van de prijs-/kwaliteitsverhouding en tot een verdere duurzame ontwikkeling.

165

Bovenal zijn alle Vlaamse zeehavens ook heel belangrijke economische spelers. In 2008 realiseerden ze een directe toegevoegde waarde van 14,9 miljard euro. Dat is 8,1 procent van het Vlaamse bbp, goed voor 107 939 directe banen en 4,4 miljard euro directe investeringen. Daarbovenop realiseren de Vlaamse havens een indirecte toegevoegde waarde van 12,7 miljard euro en een indirecte werkgelegenheid van 137 255 voltijdse equivalenten¹⁹⁸.

In 2008 investeerde het Vlaamse Gewest 364 miljoen euro in de vier zeehavens en in de maritieme toegankelijkheid ervan¹⁹⁹.

3.2.4 Innovatie & creativiteit

In de huidige globale kenniseconomie staat kennis als motor voor innovatie en (kwalitatieve) groei centraal²⁰⁰. Zonder tot

¹⁹⁸ Het gaat hierbij om cijfers van ná het uitbreken van de financieel-economische crisis in oktober 2008: *Vlaamse Regionale Indicatoren: VRIND 2011*, 357.

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ VRIND, 121.

166 de top te behoren is Vlaanderen een behoorlijk innovatieve en creatieve economie. In 2007 stond Vlaanderen op de tweede plaats voor innovatieve ondernemingen. Volgens de éénmeting van het Vlaams PACT 2020 zijn we die knappe tweede plaats na Duitsland helaas kwijt²⁰¹. Net als de Vlaamse overheid moeten Vlaamse bedrijven resoluut blijven kiezen voor en verder inzetten op innovatie. We scoren nog goed in Europees verband, maar gelet op het toenemend belang van innovatie voor de concurrentiepositie en competitiviteit, is slabakken geen optie. In een innovatiegedreven economie als Vlaanderen zijn innovatie en creativiteit immers dé motor voor groei²⁰² en cruciaal voor het verder versterken van onze kenniseconomie en welvaart.

In 2009 was 4,3 procent van de werkende Vlamingen actief in kennisintensieve sectoren, aldus EUROSTAT. Dat is iets minder dan de voorbije jaren. Het Vlaamse Gewest doet het nog steeds beter dan het EU27 gemiddelde. Maar, onze drie buurlanden scoren hoger:

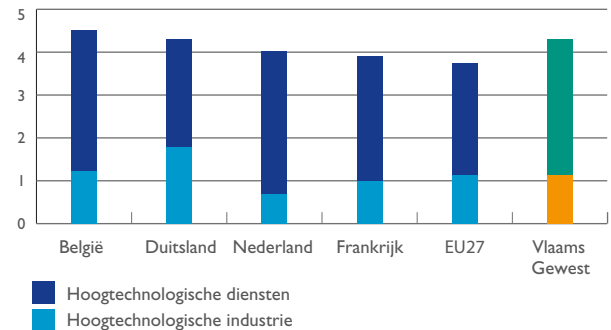
²⁰¹ Éénmeting PACT 2020, p.73. <http://www.vlaandereninactie.be/nlapps/data/docattachments/Eenmeting%20Pact%202020.pdf>

²⁰² Vlaamse Regionale Indicatoren: VRIND 2011, 109 e.v. Van onze buurlanden scoort Duitsland even hoog als het Vlaams Gewest. Nederland (4 procent) en Frankrijk (3,9 procent) zitten net iets onder het Vlaams niveau.

Opvallend is het goede resultaat van Ierland (6,7 procent) 167

Kennisintensieve sectoren

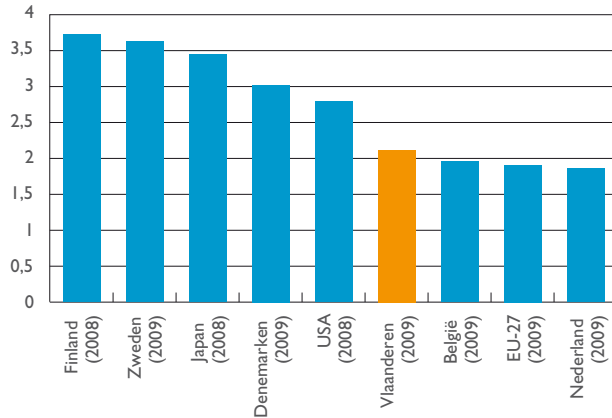
Aandeel van de tewerkstelling in kennisintensieve sectoren (met een onderscheid tussen hoogtechnologische industrie en hoogtechnologische diensten) in het Vlaams Gewest, de EU27 en de buurlanden, in 2009, in %.

Noot: het gaat om een land (of regio), ongeacht waar ze werken.

Bron: Eurostat, verwerking SVR.

168 Internationale vergelijking van de totale O&O intensiteit voor 2009, in % bbp.

Denemarken: nationale schatting; Zweden, België, Nederland: voorlopige cijfers; VS: voorlopig en meeste kapitaaluitgaven niet meegerekend; EU27: schatting door EU-secretariaat; Japan: knik in tijdsreeks ten opzichte van jaar-1. Vlaanderen: bij de internationale vergelijking van de O&O intensiteit wordt de gewestbenadering gehanteerd omdat zowel teller als noemer volgens het territoriale principe berekend worden.

Bron: EWI, ECOOM: 3% nota 2011 en Main Science and Technology Indicators 2010/2.

Ondanks de behoorlijke positie van Vlaanderen wordt duidelijk dat de doelstelling van het Pact 2020 om tegen 2014 drie procent van het bbp aan onderzoek en ontwikkeling

te besteden, nog lang niet is gehaald. De publieke –meest uitgesproken– noch de private sector realiseren de door de EU vooropgestelde Barcelona-doelstelling.

Vlaanderen is vastberaden om deze norm tegen 2014 te halen. Ook daarna moet en zal het de inspanningen voor O&O verder opvoeren. De private sector zou daarvan 2/3^{den} voor zijn rekening nemen, de publieke sector het overige 1/3de.

Eind mei 2011 lanceerde de Vlaamse Regering haar nieuw Industrieel Beleid²⁰³. Belangrijke beleidsbeslissing is de verhoging door de Vlaamse overheid van haar budget voor innovatie met 65 miljoen euro. Zo knoopt Vlaanderen, na een periode van besparing, opnieuw aan bij het investeringsniveau voor Onderzoek en Ontwikkeling van 2008.

²⁰³ Witboek. Nieuw Industrieel Beleid voor Vlaanderen, Mei 2011 (http://ikdoe.vlaandereninactie.be/wp-content/uploads/2011/06/Witboek_nieuw_industrieel_beleid.pdf).

170 Om Vlaanderen 'groener, socialer, creatiever en innovatiever' te maken zal dit budget voortaan systematisch blijven stijgen.

Ook het zogenaamde TINA-fonds (Transformatie, Innovatie en Acceleratiefonds) waarvan de middelen zullen worden geïnvesteerd in industriële projecten die door consortia van bedrijven worden voorgesteld, zal daartoe bijdragen²⁰⁴. Met de steun van TINA kunnen innovatieve projecten sneller worden vermarkt.

Wat betekenen deze investeringen in O&O aan menselijk potentieel?

Het totale O&O-personeel voor het Vlaams gewest bedroeg in 2009 37.508 voltijdsen. Zowel de overheid als de ondernemingen investeerden de voorbije vijf jaar meer in O&O- personeel. 58,5 procent van het O&O personeel werkt in de private sector²⁰⁵.

²⁰⁴ *Ibid*, 22 e.v.

²⁰⁵ VRIND, 2011, 124.

3.2.5. Creatieve industrie.

171

Half 2011 waren ruim 120.000 Vlamingen aan het werk in de Vlaamse creatieve industrieën aldus Flanders DC. Daarmee vertegenwoordigt de sector 4,3 procent van de Vlaamse werkgelegenheid.

Die Vlaamse creatieve industrieën²⁰⁶, waaronder bijvoorbeeld architectuur en mode, zijn samen goed voor 23,9 miljard euro omzet en een toegevoegde waarde van 7 miljard euro. Dit komt overeen met 3 procent van het bruto binnenlands product van Vlaanderen. Daarmee zit Vlaanderen op het Europees gemiddelde. Drie procent van alle werknemers in Vlaanderen is actief in de sector van de creatieve industrieën, tegen maar liefst 13,5 procent van alle zelfstandigen. Kortom, een belangrijk aandeel van de zelfstandigen is actief in voormelde sector.

²⁰⁶ Daaronder worden begrepen: architectuur, audiovisuele sector, beeldende kunsten, erfgoed, gaming, gedrukte media, mode, muziek, nieuwe media, podiumkunsten en reclame & communicatie.

172 De modesector weegt met 20.600 werknemers het zwaarst qua tewerkstelling in loondienst. De printmedia telt 15740 loontrekkenden. De architectuur daarentegen telt met 14600 personen het grootste aantal zelfstandigen gevolgd door de muziek met 8590.

Volgens het Creative Economy Report²⁰⁷ van de Verenigde Naties is de uitvoer van de creatieve goederen en diensten wereldwijd tussen 2002 en 2008 meer dan verdubbeld.

In de top 20 van de belangrijkste uitvoerders staat België op de elfde plaats, voor landen als Canada en Spanje²⁰⁸. Tussen 2000 en 2007 groeide de tewerkstelling in de Europese creatieve industrieën jaarlijks gemiddeld met 3,5 procent. Een stijging die fors groter is dan die van de tewerkstelling in het algemeen in de EU die op 1 procent bleef steken.

²⁰⁷ UNCTAD, Creative Economy Report 2010. Creative Economy: a feasible development option, p. 126 <http://www.unctad.org/Templates/WebFlyer.asp?intItemID=5763&lang=1>.

²⁰⁸ *Ibid*, 132.

3.3 De wereld in Antwerpen...Antwerpen in de wereld

173

Is Antwerpen evenzeer gevallen voor de wereld en de wereld voor Antwerpen? Een overzichtelijke databank met een set aan robuuste indicatoren en parameters voor diverse relevante (beleids)domeinen die vergelijkingen in de tijd en tussen de provincies laat staan andere regio's mogelijk maken, ontbreken helaas. Voor zover en in de mate dat het mogelijk is, maken we toch een onderbouwde analyse van de mate waarin de wereld vertegenwoordigd is in Antwerpen c.q. Antwerpen meespeelt in de wereld.

3.3.1. De wereld in Antwerpen

Uit de aanwezigheid van mensen met de meest diverse nationaliteiten in zowat alle 70 gemeenten van de provincie Antwerpen, blijkt alvast dat de regio een aantrekkelijke plek is voor mensen van over de hele wereld. Met circa 26 verschillende nationaliteiten op haar grondgebied is Baarle-Hertog het minst divers van alle gemeenten van de provincie Antwerpen. Antwerpen-stad telde in 2007 niet minder dan 164 nationaliteiten op haar grondgebied.

174 Na Amsterdam (177 nationaliteiten) is Antwerpen de meest internationale stad ter wereld! Ze is daarmee kosmopolitischer dan bijv. New York dat met 150 nationaliteiten derde is. Zelfs Mechelen telde in 2010/2011 155 verschillende nationaliteiten op het grondgebied. Dat is meer dan the Big Apple enkele jaren eerder²⁰⁹.

Op een totaal van circa 1,8 miljoen inwoners telde provincie Antwerpen in 2008 zo'n 316.000 personen van vreemde afkomst (ca. 166.000 niet-EU-afkomst en 136.000 afkomstig uit een lidstaat EU-27). 183.889 van hen zijn "nieuwe Belgen en hun nageslacht". 132.415 van hen beschikten (nog) niet over de Belgische nationaliteit. Zo'n 18,4 procent van de inwoners van de provincie Antwerpen hebben m.a.w. een migratieverleden en zijn van vreemde afkomst. In Antwerpen-stad was dat bijna 40 procent. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was dat in 2008 circa 68 procent.

Op Brussel na zijn de provincies Antwerpen en Limburg de meest internationale provincies van Vlaanderen (West-

²⁰⁹ Een schat aan informatie m.b.t. het internationaal karakter van onze steden, gemeenten, arrondissementen, provincies, regio's en land zie: <http://www.npdata.be/Data/Vreemdelingen/Vreemde-afkomst/1990-2008/tabellen/Portaal/index.html>

Vlaanderen telt amper 5,6 procent personen met een migratieachtergrond, Oost-Vlaanderen 9,5 procent). Met 27,6 procent (Henegouwen) en 25,9 procent (Luik) zijn vooral ook de Waalse provincies uitermate internationaal. In de provincie Antwerpen komen net als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer mensen van buiten de EU-27 (circa 166.000 versus 136.000 afkomstig uit een lidstaat van de EU-27) dan in de andere provincies. De provincies Henegouwen en Luik hebben dan wel een groter aandeel personen zonder Belgische origine. De overgrote meerderheid daarvan is afkomstig uit één van de 27 lidstaten van de EU en met name vooral uit Frankrijk, Italië, Spanje en ook Portugal.

Kortom, net als Brussel is de provincie Antwerpen uitermate internationaal. Ze trekt mensen van over de hele wereld aan. In alle gemeenten van de provincie zijn veel tot zeer veel nationaliteiten vertegenwoordigd. Dat is met name vooral het geval voor Antwerpen-stad (164), Mechelen (155), Turnhout (126), Schoten (120), Geel (110) en Lier (108).

175

176 Tel daarbij alle buitenlandse studenten, stagiairs, toeristen²¹⁰, deelnemers aan congressen, bemanningsleden van schepen die in de haven aanmeren... en hun respectieve herkomst dan is het vrijwel zeker dat van elk land in de wereld wel eens een onderdaan in Antwerpen heeft gestaan.

Dat zowat de hele wereld vertegenwoordigd is in de provincie Antwerpen betekent helaas nog niet dat alle potentiële arbeidskrachten en/of hun kinderen ook succesvol geïntegreerd zijn in het (hoger) onderwijs en/of op de arbeidsmarkt. Volgens de kerncijfers van VDAB voor mei 2011²¹¹ stijgt de al bijzonder hoge allochtonenwerkloosheid in de provincie Antwerpen met 1,4 procent. Deze stijging is in hoofdzaak het gevolg van een stijging bij de groep “Azië” (met name Irak en Afganistan) en “rest van Europa niet-EU”, zoals bijvoorbeeld Rusland. Het aantal werkzoekenden van Marokkaanse en Turkse origine (numeriek de grootste groepen) blijft wel dalen. Van alle werkzoekenden in de

²¹⁰ In de eerste helft van 2011 steeg het aantal toeristische overnachtingen in Vlaanderen met meer dan een half miljoen. Vooral de kunststeden deden het goed. Zo boekte Mechelen 9 procent meer overnachtingen en stad Antwerpen 7 procent. De stijging was vooral merkbaar bij toeristen uit de VSA (+43.000), Spanje (+37.000), Frankrijk (+30.000) en Rusland (+20.000).

²¹¹ http://arvastat.vdab.be/arvastat/werkloosheid_results.jsp

stad Antwerpen is maar liefst 49,7 procent van allochtone origine. Voor heel Vlaanderen is dat 24,9 procent.

177

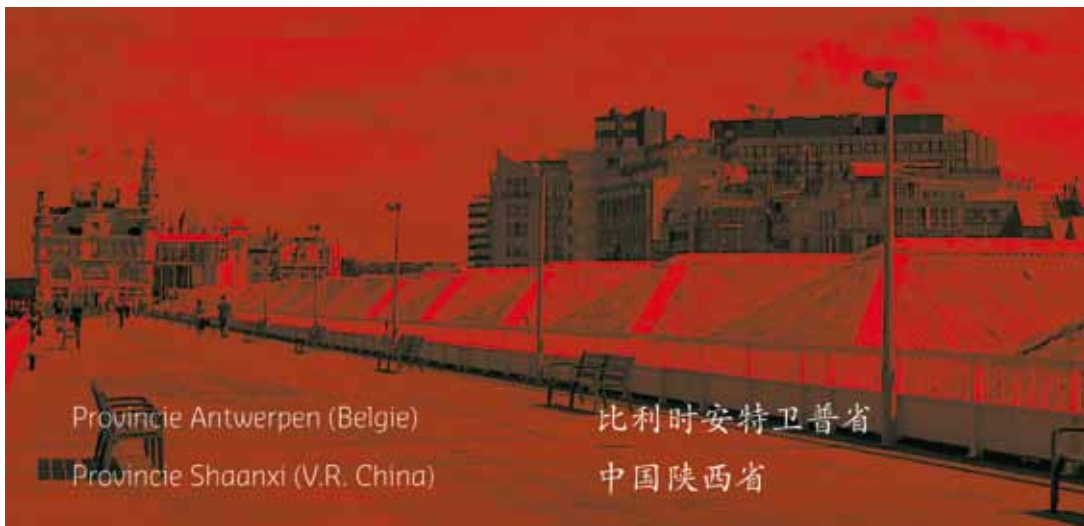
3.3.2. Antwerpen in de wereld

Sinds WO II hebben 31 steden en gemeenten van de provincie Antwerpen²¹² er bovendien voor gekozen om een min of meer duurzame band aan te gaan met een zusterstad of –gemeente. De intensiteit en duurtijd van de samenwerking maar ook de afstand tot de zusterstad of –gemeente verschilt sterk van gemeente tot gemeente. Schoten zoekt het redelijk in de buurt en werkt samen met het Nederlandse Voorschoten. Vele andere gemeenten én de provincie Antwerpen zelf zoeken het veel verder. Zo verzusterde Mol met Santo Tomas in Nicaragua, Essen met Tulbach in Zuid-Afrika en de Stad Antwerpen al sinds meer dan 20 jaar met o.m. Shanghai en Nagoya (Japan).

In het raam van het Noord-Zuid beleid lopen er belangrijke projecten van de provincie Antwerpen in o.m. Tanzania (Apopo), de Filipijnen en Guatemala²¹³.

²¹² 44% van de gemeenten in de provincie Antwerpen heeft één of andere vorm van samenwerking met een stad of gemeente in een ver of dicht buitenland. Dat is minder dan het Vlaams gemiddelde (54%).

²¹³ Tussen 2007 en 2011 gaf de provincie Antwerpen voor €71.329.902 subsidies aan 261 projecten.

Provincie Antwerpen (Belgie)

比利时安特卫普省

Provincie Shaanxi (V.R. China)

中国陕西省

25 jaar vriendschap

友好关系25周年

180 Ook de jaarlijkse prijs voor studenten van het Instituut voor Ontwikkelingsbeleid ondersteunen we enthousiast.

Vorig jaar, in 2010 ontving de provincie Antwerpen een belangrijke onderscheiding van de Chinese centrale overheid voor haar trouwe en intense samenwerking met de Chinese provincie Shaanxi, ooit de wieg van het Middenrijk in het hart van China, met Xi'an als tot de verbeelding sprekende hoofdstad.

Het begon allemaal in 1983 toen dr. Paul Janssen het toen revolutionaire plan opvatte om een Chinese vestiging te openen in Xi'an. Xi'an Janssen werd gesticht. In zijn zog pionierde de provincie mee en sloot in 1985 een vriendschapsakkoord met Shaanxi. Na drie uitermate succesvolle tentoonstellingen over de belangrijke keizerrijken (Qin, Han en Tang); een bezoek van de Panda's (1993); investeringen van Janssen Pharma om de polychroom van en de Terracotta krijgers zelf te beschermen tegen schimmels; en talloos vele wederzijdse uitwisselingen van high level delegaties én studenten worden steeds nieuwe paden gezocht en bewandeld in de samenwerking.

Zo is inmiddels ook een veelbelovende samenwerking

opgezet tussen de UA en Northwestern University, tussen Sancta en Northwestern movies (het productiehuis waar de legendarische Gouden Beer winnaar Zhang Yimou zijn eerste films maakte) en tussen verschillende kennisinstellingen en VITO respectievelijk Kamp C om kennis op het vlak van duurzaamheid en schone hernieuwbare energie uit te wisselen. Ook de bouw van een nieuw kindziekenhuis in Xi'an met inbreng van de expertise van Antwerpse ziekenhuizen staat in de steigers.

Daarnaast werkt de provincie Antwerpen ook intens samen met de provincie Vrijstaat in Zuid-Afrika en met Leningrad Oblast nabij Sint-Petersburg in Rusland. In elk van de gevallen is het steeds de bedoeling om zoveel als mogelijk mensen bij de samenwerking te betrekken. Samenwerking tussen lokale overheden en besturen heeft vooral dan zin wanneer ze mensen en in het bijzonder jongeren uitdagen tot een zo groot mogelijke openheid en ontvankelijkheid voor de snel evoluerende wereld. Zo kan een bezoek aan een tentoonstelling het ultieme zetje zijn om ook daadwerkelijk de reis te ondernemen en een land of regio meer in detail te gaan verkennen. Voor studenten biedt het vaak de uitgelezen context om de kennis van een vreemde taal en cultuur te verdiepen. In elk geval leidt het

181

182 tot een creatieve uitwisseling van ideeën en inzichten. En daar wordt iedereen beter van.

Binnenkort zal de provincie een samenwerkingsovereenkomst sluiten met de strategisch erg belangrijke stadstaat in Midden China die de meest spectaculaire groei en ontwikkeling doormaakt: Chongqing. Met haar 32 miljoen inwoners is Chongqing meteen de grootste stad van de wereld²¹⁴.

Intensieve internationale samenwerking dient uiteraard ook wederzijds een economisch doel. Voor Antwerpen, dé motor van de Belgische en Vlaamse economie is het van kapitaal belang dat het bijzonder aantrekkelijk is en blijft voor buitenlandse investeerders en dat de Antwerpse bedrijven succesvol nieuwe markten kunnen verkennen. Zeker voor partners in Azië betekent dit: veel investeren in wederzijds vertrouwen dat langzaam wordt opgebouwd in langdurige vriendschapsrelaties. Onder meer daarom koesteren en onderhouden we de in het verleden aangegane akkoorden en zetten we samen met de POM (de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij) Antwerpen, FIT (Flanders Investment and Trade), de haven van Antwerpen, VOKA Antwerpen-Waas-

²¹⁴ J. Van Der Putten, o.c., 176-177; J. Kyngje, o.c., 36-46.

land en haar dochter "headquarters", de kennisinstellingen, bedrijven en andere partners geregeld buitenlandse missies op om Antwerpen nog beter te promoten. Dit promotiebeleid is als het ware het sluitstuk van de economische ontwikkelingsinitiatieven onder meer met betrekking tot de sanering respectievelijk realisatie van oude respectievelijk nieuwe bedrijventerreinen in de eigen regio. Wie investeerders wil aantrekken, moet over competente mensen én voldoende, multimodaal goed ontsloten terreinen en uitmuntende logistieke netwerken beschikken. Voorts moeten alle overheden en diensten wanneer nodig constructief en oplossingsgericht samenwerken en zo bijdragen tot een snelle, effectieve en uiteraard rechtmatige afhandeling van de noodzakelijke procedures. Samen met POM Antwerpen organiseert de provincie geregeld netwerkactiviteiten met CEO's van in Antwerpen gevestigde internationale bedrijven en de vertegenwoordigers van de resp. ambassades.

Dat een dergelijke aanpak loont, blijkt alvast uit de meest recente gegevens met betrekking tot nieuwe buitenlandse investeringen in 2010. Van de 108 nieuwe investeringen in Vlaanderen koos een meerderheid (55) van de investeerders voor de provincie Antwerpen. Dat is het beste resultaat voor de provincie Antwerpen tot nu toe en meer

183

184 dan een verdubbeling tegenover 2009 (27 buitenlandse investeringen)²¹⁵: “wellicht is dit ook te danken aan de ontwikkelingspolitiek van de Antwerpse haven. Zo is onlangs gestart met een rechtstreekse spoorverbinding met China”. Welnu, die verbinding is gerealiseerd met onze nieuwe zusterprovincie Chongqing.

Op een Antwerpse leest geschoeide export – en importcijfers lijken niet beschikbaar. Uit een samenlezing van de gegevens met betrekking tot de toename en sectorale verdeling van de Vlaamse uitvoer in 2010²¹⁶ én de verdeling van die sectoren over de provincies (zie bijvoorbeeld voor wat de petrochemie betreft: “met 50 procent van de werkgelegenheid in de chemische industrie in Vlaanderen en bijna 35 procent van de Belgische werkgelegenheid binnen de sector heeft de provincie Antwerpen van alle provincies het hoogste aandeel in de sector. In Antwerpen bevindt zich de grootste petrochemische cluster van Europa. Deze zone is bovendien de belangrijkste van het land wat betreft

²¹⁵ E&Y, Heeft België een federale regering nodig?, o.c. , 2011, 5.

²¹⁶ Zie eerder: FIT, Buitenlandse handel in 2010. Vlaamse uitvoer hijst zich uit crisis in 2010. Enkele hoofdlijnen ([http://www.flandersinvest-mentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/\\$File/UitgebreideAnalyseHandel2010.pdf](http://www.flandersinvest-mentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/$File/UitgebreideAnalyseHandel2010.pdf)).

bedrijfsgrootte”²¹⁷) kan allicht worden afgeleid dat de provincie Antwerpen ook een bijzonder groot aandeel van de import en export voor haar rekening neemt. Een aantal uitermate strategische troeven en nichesectoren spelen daarbij een cruciale rol.

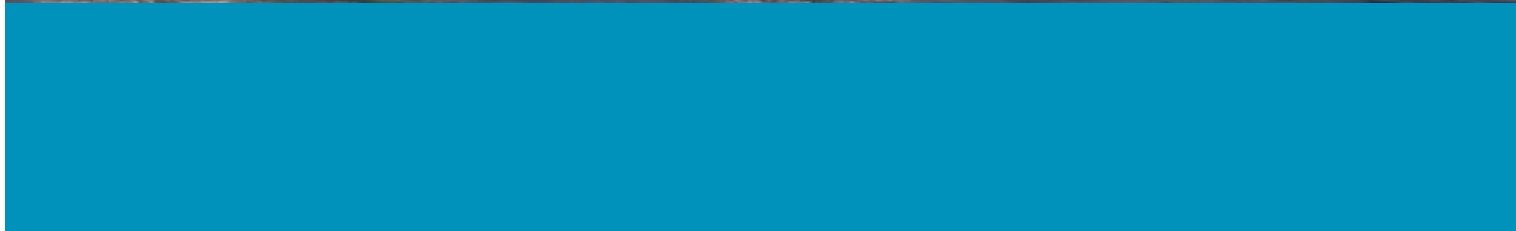
3.3.2.1. De Antwerpse haven²¹⁸

De Antwerpse haven is de grootste van het land, de tweede van Europa, de 10de wereldwijd wat betreft internationale maritieme goederenoverslag, de 14de ter wereld voor containers ...maar, de grootste geïntegreerde haven wereldwijd gebouwd op drie stevige pijlers: havengebonden activiteiten als overslag, logistiek én industrie. Voor maar liefst 147 exporterende landen was de Antwerpse haven vorig jaar één van de eindbestemmingen. Van Liberië tot de Verenigde Staten, van Chili tot Benin of van Nieuw-Zeeland tot de Falklandeilanden. De goederen die in de haven van Antwerpen aankomen, waren in 2009 voor 35 procent uit Europa afkomstig. Daarna volgen Azië, Noord-Amerika, Afrika en Zuid-Amerika. Ruim een derde van de goederen die de Antwerpse haven per zeeschip verlaten varen naar Azië.

²¹⁷ <http://www.essenscia.be/NL/essenscia/essenscia-vlaanderen/Kerncijfers/page.aspx/1358>

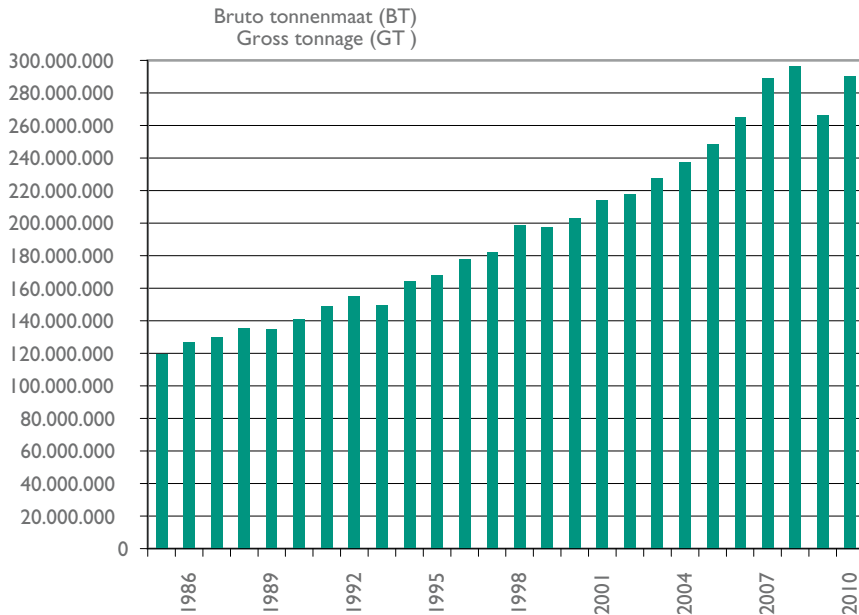
²¹⁸ Gemeentelijk Havenbedrijf, *Statistisch Jaarboek*, 2010.

185

188 Daarna volgen Europa, Afrika en Noord-Amerika. Met Port of Antwerp International zoekt de haven van Antwerpen bovendien naar partnerschappen, en begeleiding bij de

De evolutie van de bruto tonnenmaat (BT) van de inkomende zeeschepen

Bron: Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, Statistisch jaarboek 2010, p. 14

ontwikkeling van havens op strategische plaatsen in de opkomende regio's én strategische allianties in andere havens. Mits ze goed wordt uitgevoerd biedt deze aanpak allicht

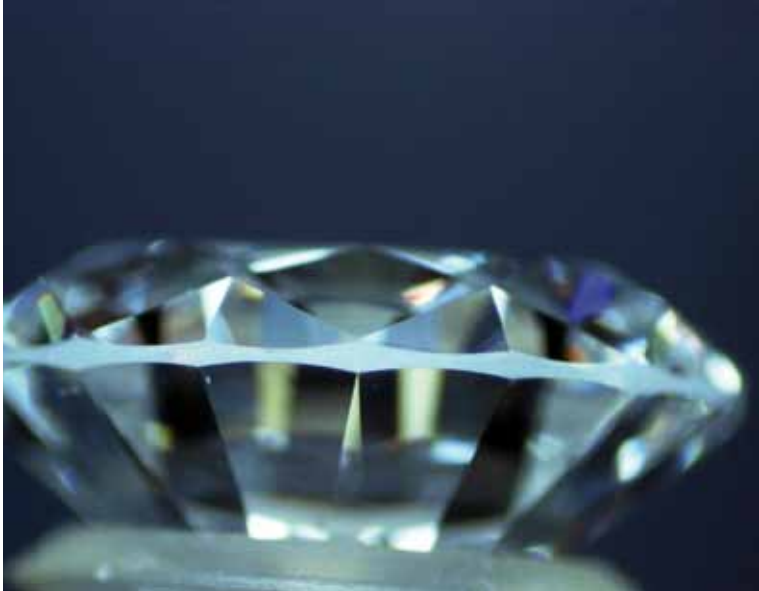
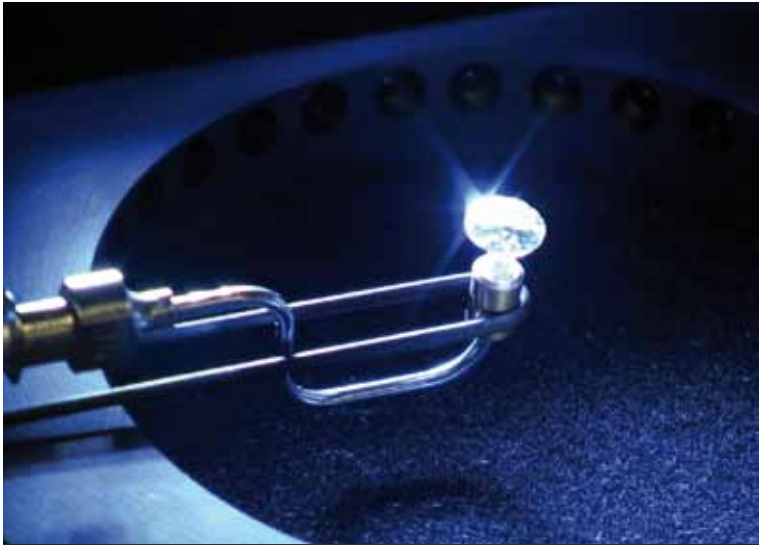
een grote bijdrage tot een toenemende aan- en afvoer van goederen met de grootst mogelijke toegevoegde waarde.

In 2010 werden er in de haven van Antwerpen 178.168.003 ton goederen behandeld. Een stijging van 12,9 procent tegenover het crisisjaar 2009. Bovendien zetten rederijen steeds grotere schepen in op de lijn van en naar Antwerpen waarmee ze aangeven dat ze verwachten voldoende import- en exportlading te kunnen vinden om de capaciteit zo goed mogelijk te kunnen benutten. Kortom de capaciteit die op Antwerpen vaart, stijgt. De schepen worden immers groter. Dankzij een permanent te bewaken én te bevechten nautische toegankelijkheid kan Antwerpen de wereldwijde evolutie overduidelijk haast moeiteloos volgen.

De containertrafiek in 2010 steeg met 17,5 procent naar 102.539.658 ton. In TEU was er een stijging van 15,9 procent naar 8.468.475 TEU.

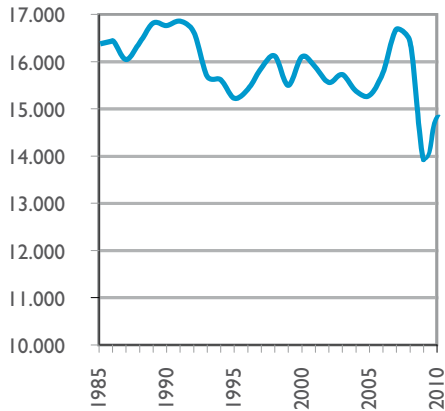
189

194 Een stijgend volume aan behandelde goederen en containertrafiek betekent logischerwijs ook een stijging van het aantal zeeschepen. Na de daling met 15 procent in 2009, steeg het aantal zeeschepen dat in Antwerpen voor anker ging met 6,2 procent tot 14783.

De evolutie van het aantal inkomende zeeschepen

Bron: Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, Statistisch jaarboek 2010, p. 14

3.3.2.2. Diamant

“Boomende exportgroei alom dus bij zowat al onze Aziatische topklanten, met als gretigste markten **India** (+53 procent - diamant), **China** (+26,4 procent - machines, diamant, organische chemie, auto's), **Japan** (+36,5 procent - farma, kunststoffen...) en **Hongkong** (+38,3 procent - diamant), **Zuid-Korea** (+31,6 procent - chemie/farma, machines, kunststoffen), en **Taiwan** (+29,3 procent - dezelfde sectoren). Hoge ogen gooiden ook Asean-landen (+25,2 procent) **Indonesië** (+52,1 procent), **Thailand** (+51,1 procent), de **Filipijnen** (+40,6 procent) en **Maleisië** (+30,6 procent), waar - naargelang van de markt uiteraard - vooral fors meer werd verkocht in de branches machines, vervoermaterieel en metalen”²¹⁹. Uit de meest recente cijfers van FIT blijkt andermaal hoe belangrijk de diamant is voor de Vlaamse export. Deze resultaten komen volledig op het conto van Antwerpen, al meer dan 550 jaar dé uitermate kosmopolitische en diverse wereldhoofdstad van de diamant²²⁰.

²¹⁹ [http://www.flandersinvestmentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/\\$File/UitgebreideAnalyseHandel2010.pdf](http://www.flandersinvestmentandtrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Nieuwsbrief/$File/UitgebreideAnalyseHandel2010.pdf)

²²⁰ J.-Ch. Verwaest, "Antwerpen levert de wereld het ultieme luxeproduct", *Ondernemers*, VOKA-Magazine, oktober 2011, Jaargang 12, 9-15.

198 Na een zwak 2009 deed de diamant het in 2010 opnieuw erg goed. Dat blijkt alvast uit het jaarrapport van AWDC (Antwerp World Diamond Center)²²¹. Zo steeg het volume aan ingevoerde geslepen diamant in de eerste helft van 2010 met 10,13% naar ruim 8 mio carat ten opzichte van dezelfde periode 2009. Deze volumestijging vertegenwoordigde een waardestijging met bijna 30%. Het volume aan uitgevoerde geslepen diamant steeg met 7 procent, goed voor een waardestijging met bijna 29 procent. De cijfers met betrekking tot de in- en uitvoer van ruwe diamant ogen nog spectaculairder. Zo steeg het volume aan import van ruwe diamant met 30 procent, goed voor een waardestijging met bijna 49 procent. Het volume aan export van ruwe diamant steeg met 31,4 procent wat een waardestijging met eveneens bijna 49 procent vertegenwoordigde. Het zal niemand verbazen dat de Antwerpse diamantsector niet enkel de traditioneel sterke markten prima blijft verzorgen maar vooral ook focust op de nieuwe veelal spectaculaire groeimarkten zoals Hongkong, China, India én Rusland²²².

Maar, de concurrentie op de internationaal vlak is voelbaar.

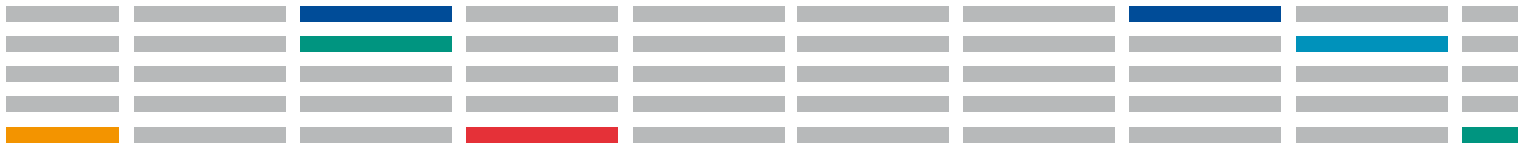
²²¹ <http://www.awdc.be/sites/default/files/AWDC%20Annual%20Report%202010.pdf>

²²² J.-Ch. Verwaest, *l.c.*, *Ondernemers*, 9-15.

199 Meer dan ooit heeft de Antwerpse diamant een doortastende strategie nodig om de diamantsector duurzaam te verankeren in Antwerpen. Dat is precies het ambitieuze opzet van het Antwerp Diamond Masterplan, een strategisch plan dat met de brede sector en talloos veel stakeholders is gerealiseerd. Het welslagen ervan zal mede afhangen van een goede, open en transparante samenwerking met de overheid en goede hefboomen o.m. op het vlak van de fiscaliteit.

3.3.2.3. Mode

Antwerpen is niet enkel de hoofdstad van de diamant. Sinds de jaren '80 van vorige eeuw is het ook zeer uitgesproken de wereldhoofdstad van de mode. Aange trokken door haar prima reputatie en de renomme van topontwerpers wagen topjongeren van over de hele wereld hun kans op een inschrijving aan de Antwerpse modeacademie voor een loodzware opleiding. Daarmee is mode uitgegroeid tot een unieke ambassadeur van en voor Antwerpen. Défilés van Antwerpse ontwerpers zijn een event waar velen steeds weer naar uitkijken. Creaties van Antwerpse ontwerpers zijn wereldwijd gegeerd en worden gedragen door een zeer internationaal cliënteel. Tijdens het rondetafelgesprek met de vele stakeholders van de modesector (modeacademie,

200 designers, verdelers, werkgeversorganisaties, Flanders Fashion Institute...) in aanwezigheid van HKH Prinses Mathilde was een nog betere promotie van de Antwerpse én Belgische mode in het buitenland thema nummer één²²³.

Antwerpen is net als Vlaanderen en België uitermate sterk geglobaliseerd. Zozeer zelfs dat de vraag rijst of Vlaanderen en België hun internationale roeping en reputatie behalve aan Brussel als zetel van buitengewoon belangrijke supra- en internationale instellingen niet in grote mate danken aan de kosmopolitische roeping van Antwerpen. Toch is er geen reden tot gejuich, laat staan voor een zelfgenoegzaam op de lauweren rusten.

Zowat de hele wereld is vertegenwoordigd in Antwerpen, maar...hun potentieel blijft sterk onderbenut. Hoe veel sterker zou de Antwerpen presteren mocht de diversiteit aan migratieachtergronden (kunnen) worden uitgespeeld als een troef die leidt tot succes en niet als een zwakte die al te vaak leidt tot schoolse achterstand en gebrekkige aanwezigheid op de arbeidsmarkt?

★★★

²²³ Voor het verslag van die rondetafel zie: http://www.provant.be/bestuur/beleid/gouverneur/antwerpse_troeven/mode/

Hoe goed bewust zijn we ons van de grote geopolitieke verschuivingen en transitie? Bereiden ouders, leerkrachten en professoren kinderen en jongeren voldoende voor op hun mogelijke rol in de sterk veranderende wereld? Aan welke randvoorwaarden moeten we blijven werken om de interesse van de wereld in Antwerpen te versterken? Hoe dragen we ertoe bij dat bedrijven en personen met wortels in Antwerpen veerkrachtig en succesvol zijn en blijven op de platte aarde?

201

4. Sterkmakers en sterkhouders van Antwerpen in een grenzenloze wereld

203

劳特

程宇

特贺

丽热

亚得

卢卡

路尹亚

诺儿

*Ik vertrek vanuit het idee dat iedere mens de verantwoordelijkheid draagt om al zijn mogelijkheden en talenten maximaal te ontwikkelen. Maar dat kan hij niet alleen. Hij heeft daarbij de zorg, de hulp en de ondersteuning van anderen nodig. Familie, vrienden, je omgeving bepalen mee of dat proces lukt. Maar ook de samenleving speelt daarin een cruciale rol: die moet namelijk de materiële, juridische, politieke, sociale, culturele en intellectuele voorwaarden scheppen om dat mogelijk te maken. Dat is samengevat mijn ‘capability approach’²²⁴,
Martha Nussbaum*

4.1 Het begint in onze hoofden. Het juiste referentiekader en de juiste spirit: over opvoeding, onderwijs en openheid

De kansen en uitdagingen waarvoor ook Antwerpen wordt gesteld door het platter worden van de aarde zijn enorm. Hoe kunnen we de voordelen en kansen van de platte aarde zo goed mogelijk aanwenden en tegelijkertijd diegenen beschermen die moeite hebben met de overgang? En dit in een context van een EU die hopelijk nooit haar toe-

²²⁴ M. Nussbaum, “Voor wat hoort wat? Dat is niet sociaal rechtvaardig” dubbelinterview met Bea Cantillon en Martha Nussbaum, *De Morgen*, 23 juli 2011.

210 vlucht zoekt in traditioneel protectionisme of genadeloos kapitalisme. Een antwoord op die vele uitdagingen moeten we in de eerste plaats in onszelf zoeken. Wie weet in welke wereld hij/zij speelt, vindt makkelijker een goede weg. De eerste opdracht is dan ook eerder (ped)agogisch van aard. Gezaghebbende stemmen en opiniemakers bewijzen de gemeenschap een heel grote dienst als ze de globalisering omarmen, daarover correct informeren en berichten²²⁵. Nog belangrijker is het om hervormingen in bijv. onderwijs, economie, werk, welzijn en zelfs stads- en regio-ontwikkeling te toetsen aan de vraag of ze het perspectief, de opleiding, de vaardigheden en veiligheidsnetten bieden die met name Antwerpenaren nodig hebben om de samenwerking, kennisuitwisseling én concurrentie met andere individuen op de platte aarde aan te gaan. Overheden en politici maken mensen immers iets wijs als ze hen beloven dat ze hen zullen afschermen tegen de wispelturigheid van de mondiale arbeidsmarkt. Daarvoor is moed en leiderschap nodig.

²²⁵ Boeiend in die zin: T. Naegels, "De wereld verandert (nu de krant nog)", *De Standaard*, 14 september 2011, 27 en de uitstekende rubriek "Wereldzaken" in de weekendeditie van *De Tijd*. Wie echt meer en systematisch in de diepte wil gaan, is aangewezen op internationale kranten en tijdschriften zoals *The Economist*, *The International Herald Tribune*, *Die Zeit*...

Een vriend vroeg eens aan Isidor I. Rabi, Nobelprijswinnaar natuurkunde, hoe hij wetenschapper was geworden. Rabi vertelde dat zijn moeder elke dag als hij uit school thuiskwam met hem over zijn schooldag praatte. Ze was niet zozeer geïnteresseerd in wat hij die dag had geleerd maar ze vroeg wel altijd: "heb je vandaag een goede vraag gesteld?". "Het is het stellen van goede vragen geweest", zei Rabi, "wat me tot wetenschapper heeft gemaakt"²²⁶.

Het is niet alleen de taak van overheden, politici, opiniemakers en bedrijven om mensen te helpen bij hun voorbereiding op en aanpassing aan de platte aarde. Het is tevens de taak van de ouders. Vooral ook zij moeten weten in wat voor wereld hun kinderen opgroeien en wat ze moeten doen om hun kinderen alle competenties mee te geven om zich daarin het best te kunnen ontplooiën en waar te maken²²⁷. Daarvoor is meest van al "strengere ouderliefde" nodig.

²²⁶ T.L. Friedman, o.c., 319; Zie ook in dezelfde zin: D. De Boe, B. Lernout, P. Sprangers, *Edushock. Breinoptimizer voor leren in de toekomst*, Tielt, Lannoo, 2011, 16.

²²⁷ Zie ook: G. Noels, *Econoshock*, "Studies zijn en blijven de beste garantie op welvaart en geluk. Investeer dus in de opleiding van uw kinderen. Moedig ze aan om het maximum uit hun talenten te halen. Te veel talent gaat verloren omdat kinderen hun eigen mogelijkheden niet hebben leren ontdekken. Alle onderzoeken wijzen uit dat studies het hoogste rendement geven van alle beleggingen", Houtekiet, Business Contact, p. 364.

212 Er zijn veel momenten dat Game Boys en de Ipod/Ipad aan de kant moet worden geschoven en kinderen aan het werk moeten worden gezet. Onze tijd en ruimte van overvloed voor velen is allerminst een evidentie.

Opleiding begint in een gezin waar lezen²²⁸ intrinsiek waardevol en noodzakelijk wordt geacht²²⁹. Waar waardering voor hard werk gerelateerd aan opleiding en goede schoolresultaten topprioriteiten zijn. Waar ouders samen met de school hoge verwachtingen hebben ten aanzien van het succes van hun kinderen.

Het is daar dat jongeren moeten leren dat uitstel van behoeftebevrediging geen straf maar een zegen en les voor het leven is. Ook Antwerpen heeft nood aan kinderen die opgroeien in gezinnen waarin ze worden aangemoedigd

²²⁸ Dat Europeanen en Amerikanen beter konden lezen, gaf Europa en Noord-Amerika eeuwenlang een strategisch voordeel (N. Ferguson, o.c., 101). Het dreef de verlichting aan en droeg bij tot de brede verspreiding van de verworvenheden ervan (N. Ferguson, o.c., 299). Misschien was de grootste bijdrage van de religie aan de geschiedenis van de Westerse beschaving wel deze. Het protestantisme zette het Westen niet alleen aan het werk, maar ook aan het sparen én het lezen (N. Ferguson, o.c., 299 e.v.).

²²⁹ Over het immense belang van betrokken, geïnteresseerde ouders die met liefdevolle strengheid hun kinderen opvoeden, hen uitdagen én helpen om hun intrinsieke aanleg en capaciteiten te volle te ontplooiën, zie: R. Kahn, *De Appel en de boom. Waarom ben je wie je bent. Is dat aanleg of opvoeding?*, 255.

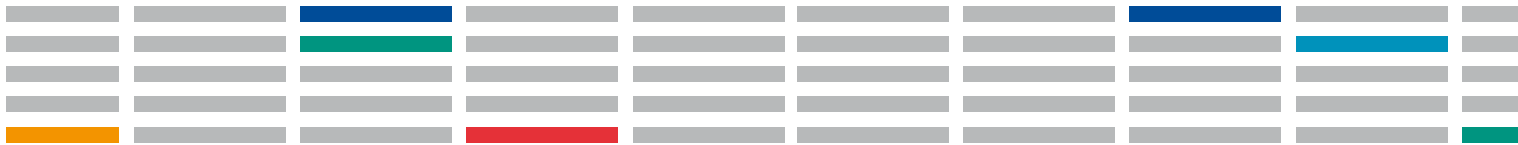
om hard te werken, behoeftebevrediging uit te stellen, empathisch te zijn én te begrijpen dat ze hun vaardigheden, talen- en cultuurkennis moeten bijschaven en onderhouden om een belangrijke rol te spelen in en ten dienste van de wereld. Dit staat niet haaks op, maar is het fundament van een gelijke onderwijskansen beleid. De "strijd" gelijk maken doe je niet succesvol door anderen omlaag te halen of medelijden met jezelf te hebben of die van anderen te verwachten, maar door zelf beter te (willen) worden.

Er is niemand die zich zo inspant om te leren als een nieuwsgierig kind²³⁰.

Wat thuis begint, heeft nood aan verdieping en verbreding op school. Een toverformule die kinderen als het ware behoedt voor de concurrentiële wereld van vandaag en morgen, bestaat uiteraard niet. Jongeren daar goed op voorbereiden kan wel. Hervormingen aan het onderwijssysteem gebeuren dan ook best met dat perspectief voor ogen: draagt het bij tot een grondig inzicht in de globaliserende wereld en tot veerkrachtige jonge mensen die snel én goed kunnen inspelen op niet-routinematige werkzaamheden en

²³⁰ T.L. Friedman, o.c., 325.

213

214 veelvuldige veranderingen in beroepen? En, als een toverformule allerminst bestaat dan is de grootst mogelijke aan verantwoordelijkheid gekoppelde vrijheid voor de scholen om hoge (conceptuele en meer technisch, technologische en beroepsgerichte) standaarden te halen die zijn gebenchmarkt met de beste regio's op vlak van onderwijs allicht de beste hervorming²³¹. Misschien is een debat over noden, doelen en de verdeling van middelen in functie daarvan vruchtbaarder dan een debat over het aantal uren van een bepaald vak in een bepaald jaar en het ogenblik waarop voor dat vak kan worden gekozen.

Trouwens, ook hoe we onze kinderen opleiden en niet alleen hoelang en welke opleiding we bieden, maakt het verschil²³².

²³¹ Zie ook D. De Boe e.a., o.c., 171p.

²³² T.L. Friedman, o.c., 320 e.v.; D. De Boe e.a., o.c., 35.

Een eerste belangrijke vaardigheid op de "platte aarde" is de vaardigheid om te leren: het voortdurend in je opnemen van nieuwe manieren om oude dingen te doen en van nieuwe manieren om nieuwe dingen te zien en te doen. Niet alleen wat je weet en kunt is van belang maar ook, h6e je dingen leert. Wat je vandaag weet en kan, raakt sneller achterhaald dan gemakshalve wordt aangenomen. Wie van leren houdt of heeft leren houden, heeft de beste kaarten. Het gaat er immers om dat je gemotiveerd wordt of bent om jezelf dingen te leren. Wie niet het geluk heeft om met die motivatie te zijn geboren, kan die attitude overigens perfect ontwikkelen of dankzij de juiste leraar of ouder aangekweekt krijgen.

Nu vooral ook kinderen en jongeren vaak zonder filter met de wijdere wereld, met alles wat zich op het wereldwijde net bevindt 6n met mekaar in verbinding staan is het van bijzonder groot belang dat ze leren hoe ze in die virtuele wereld moeten surfen. Hoe ze het koren van heel veel kaf moeten scheiden. Hoe ze smeerlapperij, leugens, pogingen tot oplichting... moeten onderscheiden van feiten, inzichten, degelijke bronnen van kennis en wijsheid. Computerontwikkelaars en -producenten kunnen kabels en handleidingen maar helaas geen "gezond verstand" bijleveren.

215

216 Surfvaardigheden, het talent en oordeelsvermogen verwerven om wijsheid en kennis te vinden in de overvloed van informatie die zonder “reliëf”, structuur of zichtbaar onderscheid in kwaliteit wordt aangeboden is bijgevolg cruciaal. Kinderen en jongeren afsluiten van het internet is geen optie, ze er goed en heel kritisch mee leren omgaan des te meer. Ook hier kunnen en moeten scholen creatief, innovatief – en in een goede wisselwerking met ouders – de weg wijzen.

Passie, nieuwsgierigheid en enthousiasme...: leerkrachten en scholen die deze levenshouding en ingesteldheid doorleefd en succesvol kunnen (helpen) stimuleren en overbrengen,

zijn de echte helden van vandaag en morgen²³³. Intelligentie, IQ en aangeboren aanleg blijven ontzettend belangrijk voor

217

²³³ D. De Boe e.a., o.c., 171p. Met *Edushock* geven D. De Boe, B. Lernout en P. Sprangers na een beknopt overzicht van de wereld van vandaag en morgen dat ze eveneens ontlenen aan o.m. T.L. Friedman bijzonder interessante tips en suggesties over hoe de school, het schoolbeleid en de overheid best kan inspelen op de fundamentele transitie. Ook aan de leerlingen geven ze heel wat tips om het leren boeiender te maken met het oog op een (nog) grotere en beter verankerde leerwinst en noodzakelijke flexibiliteit. Het beste beleid, de beste school, leerkrachten en leerlingen zijn allicht die welke lukken in een optimale integratie en synthese van de zeer waardevolle aspecten van het actuele onderwijs én de aangewezen innovaties. Dat is een complexe maar m.i. zeer uitdagende opdracht voor álle scholen in Vlaanderen. Zie ook: “Electronic education. Flipping the classroom”, *The Economist*, 17-23 september 2011, 42-43 <http://www7.economist.com/node/21529062>. In de “MacSchool” van Los Altos op een boog-scheut van Silicon Valley is de klassieke onderwijsmethode radicaal omgegooid. De algemene, theoretische lessen volgen de jongeren via hun computer buiten de klas, bij wijze van “huiswerk”. Oefeningen en concrete toepassingen maken jongeren niet langer thuis maar via de PC in de klas (“the flip”). De leerkracht volgt de vorderingen van de groep en van elk van de leerlingen op de voet. Zodra hij/zij merkt dat één of meerdere leerlingen er niet in slagen bepaalde oefeningen foutloos te maken, dan krijgen ze specifieke uitleg en begeleiding op maat tot ze weer verder kunnen. Deze aanpak laat bijv. toe om alle klassen van eenzelfde jaar dezelfde theoretische (jaar) cursus aan te bieden (gegeven door de pedagogisch best onderlegde leerkracht). Bovendien laat een dergelijke aanpak meer differentiatie toe. De sterke leerlingen kunnen extra uitgedaagd worden voor de vakken waarin ze uitblinken. Leerlingen die wat meer moeite hebben met bepaalde vakken en/of vakonderdelen kunnen opdrachten krijgen. Jongeren die sneller vooruit willen, kunnen die kans grijpen. Deze school haalt bovendien één van de hoogste scores op de “Performatie-index” van California http://en.wikipedia.org/wiki/Los_Altos_California.

218 succes in het leven²³⁴, zeker als ze zich in de best mogelijke omgeving kunnen ontwikkelen. De kans is bijzonder reëel dat nieuwsgierige en gepassioneerde mensen het meest gemotiveerd zijn om zichzelf steeds opnieuw bij te scholen en gretig zijn om bij te leren, nieuwe innovatieve inzichten te verwerven en ideeën te ontwikkelen. Overigens, geen motivatie is sterker dan de intrinsieke²³⁵. Wie iets leert en/of doet omdat hij/zij het zelf wil kennen en kunnen en niet omdat het moet van de juf/meester en/of een ouder zal allicht het meest doorzetten en de hoogste eisen stellen in de leerkracht én zichzelf. Niettegenstaande Vlaamse leerlingen nog steeds behoorlijk tot goed presteren op de OESO-PISA-testen rijst de vraag of alle scholen en leerkrachten er effectief alles aan doen om de capaciteit van elke leerling tot zijn individuele maximum te stimuleren. Die grens wordt trouwens pas meetbaar wanneer ze effectief overschreden wordt. Welnu, goede scholen en leerkrachten stimuleren leerlingen tot aan hun intellectuele grenzen. Anders zal de aangeboren capaciteit nooit volledig benut worden en dus

²³⁴ R. Kahn, o.c., 53: “Intelligentie is van grote invloed op de loop van ons leven”. Volgens Kahn is het zelfs de belangrijkste factor.

²³⁵ D.H. Pink, o.c., 59; Steve Jobs, “I was lucky — I found what I loved to do early in life”, in ‘You’ve got to find what you love,’ Speech S. Jobs bij de aanvaarding van zijn eredoctoraat in Stanford, 14 juni 2005 <http://news.stanford.edu/news/2005/june15/jobs-061505.html> .

onzichtbaar blijven²³⁶. Dat is niet alleen een gemiste kans voor die individuele leerling of student, maar voor de hele gemeenschap. Op een platte aarde is die opdracht bijzonder urgent.

Wetenschappelijke, technische en technologische kennis zijn onmiskenbaar erg belangrijk op de platte aarde. Maar echte kennis, innovatie en creativiteit veronderstellen toch op de eerste plaats samenvoegen, (originele) verbanden leggen en kruisbestuivingen tussen geschiedenis, kunst, politiek én wetenschap.... En dat impliceert kennis en inzicht in min of meer uiteenlopende disciplines zodat het inzicht in de ene helpt om vanuit een nieuw perspectief te kijken naar de andere en vice versa. Zo kan de ene specialiteit de andere kan voeden²³⁷. Het is overigens allerminst toeval dat hogere onderwijsinstellingen multi- en interdisciplinariteit steeds sterker structureel verankeren in hun beleid²³⁸. De landen en onderwijssystemen die er niet of onvoldoende in slagen om wis- en natuurkunde te laten bevruchten door kunst, literatuur, muziek, (klassieke) taal- en letterkunde

²³⁶ R. Kahn, o.c., 215-217.

²³⁷ D. De Boe e.a., o.c., 99-103.

²³⁸ D.H. Pink, o.c., 115.

220 zullen allicht ook achterop raken in de wereldwijde strijd en concurrentie om innovatieve en creatieve ideeën waar het (vooral) op aankomt.

Besparen op kunst en cultuur is evenmin een goed idee. Net zomin als het niet maximaal uitspelen van troeven als meerstaligheid én bijvoorbeeld wonen in een land of regio dat zich uitgerekend bevindt op een snijpunt en/of ontmoetingsplaats tussen verschillende grote taal- en cultuurfamilies die bovendien de woonplaats is geworden van mensen uit de hele wereld. Mits ze goed wordt uitgevoerd lijkt de **Talennota** die minister Smet van Onderwijs en Jeugd op 25 juli 2011 bekendmaakte alvast een sterke beleidsbeslissing, al zou het erg wijs zijn om zeker ook het Duits niet te veronachtzamen.

Uitermate relevant voor toekomstige hervormingen van het onderwijs, zijn de inzichten van o.m. Daniel H. Pink²³⁹. Zijn thesis luidt dat we in het conceptuele tijdperk of op de platte aarde ons L-gerichte lineaire redeneren zullen moeten aanvullen met zes rechterhersenheld-gerelateerde talenten. Deze thesis bevestigt het grote belang van horizontaal denken en de noodzaak om wetenschappelijke,

²³⁹ D.H. Pink, o.c., 63 e.v. Zie ook: D. De Boe e.a., o.c., 171p.

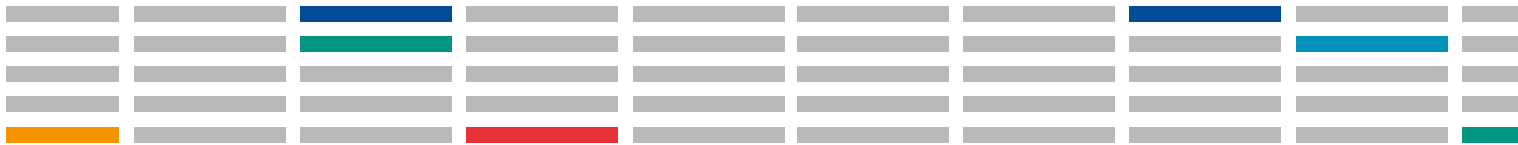
technische en technologische kennis steeds ook te verkrijgen met grote aandacht voor kunst, cultuur, literatuur... 221

Samen kunnen deze zes "high-concept" en "high-touch" zintuigen een volledig nieuw complementair brein helpen ontwikkelen dat vereist of minstens erg nuttig is in de nieuwe tijd zoals hij eerder is geschetst:

1. **niet alleen functie**, maar ook **design of vorm** is belangrijk. Dingen moeten **niet enkel functioneel** zijn maar ook op één of andere manier **aantrekkelijk**. Anders gaan ze ten onder in een wereld van overvloed;

2. **Niet alleen argument maar ook verhaal**: een veelheid van data worden mentaal amper gecapteerd zonder goed verhaal. Bovendien, in de overvloed aan informatie en data is altijd wel informatie te vinden die een –met data onderbouwd- argument even onderbouwd tegenspreekt. Zo verschuift de kern van overtuiging, communicatie en (zelf) begrip naar een sterke vertelling;

3. **Niet alleen focus maar ook symfonie: niet enkel analyse, maar vooral ook synthese**. Het hele plaatje zien, grenzen verleggen veronderstelt ogenschijnlijk losse stukken combineren tot een boeiend nieuw en origineel geheel;

222 4. **Niet alleen logica maar ook empathie.** In een wereld overladen van informatie en geavanceerde analytische instrumenten volstaat logica op zich niet meer. Wat mensen die vooruit willen komen steeds meer zal onderscheiden is hun gave en vermogen om te begrijpen wat anderen drijft, om zinvolle relaties aan te gaan en oprechte belangstelling en waardering te hebben voor anderen.

5. **Niet louter ernst, maar ook spel.** (Samen) lachen, lucht-hartigheid, humor; erover waken dat de veer niet steeds gespannen staat... het is –naast de nodige inzet en ernst – allemaal erg goed voor de mentale veerkracht en gezondheid én dus ook voor het werk;

6. **Niet enkel steeds meer materiële welvaart in een wereld van overvloed voor steeds meer mensen,** maar ook oog en zin voor waar het echt om gaat: doel, spirituele en immateriële bevrediging en een meer fundamentele verbondenheid. Welnu, deze inzichten in het belang van nieuwe manieren van denken en handelen verdienen ook een doorvertaling in het onderwijsbeleid, het onderwijssysteem en de diverse pedagogische projecten. Scholen en schoolgemeenschappen zijn allicht best geplaatst om die doorvertaling succesvol te

doen²⁴⁰. De overheid geeft hen daartoe best alle ruimte, vrijheid en verantwoordelijkheid. Afdingen op cultuur, geschiedenis, (klassieke) talen... kortom, algemeen vormende vakken ongeacht de studierichtingen of "interessesgebieden" lijken allerminst de beste aanpak. Uitstel van studiekeuze in functie van de talenten, inzet én motivatie van leerlingen evenmin.

*Vreemd? zegt Koning Torelore. Hoezo vreemd? Wie is hier vreemd? We wonen toch allemaal op dezelfde wereld. Alleen wie van een andere planeet komt, is vreemd!*²⁴¹

Empathie en oog voor synthese en verbanden dankzij kennis van en inzicht in cultuur en taal zijn bovendien dé sleutel bij uitstek om de gegevenheid van de multiculturele samenleving en diversiteit waarachtig om te buigen tot een troef en kracht²⁴². Uiteraard is samenleven in diversiteit allerminst een evidentie. Het vergt niet zelden grote inspanningen van alle kanten en kan ook in verlies met zich meebrengen.

²⁴⁰ "The great schools revolution", *The Economist*, 17-23 september 2011, 19-22 en in het bijzonder 22.

²⁴¹ S. Hinglais en T. Schamp, *Het heerlijke eiland van Koning Torelore*, Tielt, Lannoo, 2010, 15, tweede bedrijf, 2de pag.

²⁴² Zie in het bijzonder ook: D.H. Pink, o.c., 135 e.v.

224 En ja, "als de wereldburger van Brussel de wereldburger van Senegal ontmoet is dat een verrijking. Als de burger die in eigen land door de mazen van het net valt tegenover een vluchteling staat (waarmee hij niet of amper kan communiceren), die in zijn land door de mazen van het net is gevallen, is dat conflictstof. De een kan door de globalisering van de economie aan de slag in het buitenland, de ander verliest door diezelfde globalisering zijn werk in eigen land"²⁴³. En toch is er geen alternatief.

De samenleving is zeer divers en zal dat altijd zijn, ongeacht of er op een plattere aarde nu meer dan wel geleidelijk minder migratie zal zijn. Laten we daar vooral bijzonder eerbij over zijn. Overigens, stel u eens voor dat provincie Antwerpen evenveel wist als alle Antwerpenaren wisten? Hoe wijs zouden we dan niet zijn? Hoeveel talen en culturen zouden we kennen? Die kennis en kracht aanboren is de uitdaging: "in een echte multiculturele samenleving is de heersende elite multicultureel geworden. Je ziet er artsen, (hoog) leraars, advocaten, politici, journalisten... die een prominente plaats hebben in de samenleving, maar er toch anders uitzien. Dat zelfvertrouwen van de elite in een veelkleurige samenleving"

²⁴³ F. Rogiers, *Eigen schuld eerst. Wat we niet willen horen over extreem-rechts in Vlaanderen*, Amsterdam, Nijgh&Van Ditmar, 2001, 38.

ving straalt ook af op de rest van de samenleving. Allochtonen worden niet langer vereenzelvd met mislukking, waardoor de middenklasse haar kinderen naar gemengde scholen stuurt. Bovendien verdwijnt ook de tweedeling tussen "wij" en "zij". Wie elke dag samenwerkt met collega's uit de vier windstreken, denkt gewoon niet meer in dat soort termen"²⁴⁴. Als verschillende culturen met elkaar in harmonie samenleven wakkert de creativiteit aan. Er ontstaan nieuwe combinaties van ideeën wat bijdraagt tot innovatie en creativiteit²⁴⁵.

Oproepen tot wederzijdse empathie, openheid, samenwerking... heeft geenszins tot doel om het debat over samenlevingsuitdagingen en –moeilijkheden en complexe veiligheidsproblemen in de kiem te smoren. Verschillende talen, culturen, gewoonten en gebruiken impliceren verschillende vaak botsende verwachtingen.

²⁴⁴ D. Chakrabarty, "Tolerantie begint bij een multiculturele elite", *De Tijd*, 9 april 2011. Deze Indiase historicus kreeg in 2011 een eredoctoraat aan de Universiteit Antwerpen.

²⁴⁵ D. De Boe e.a., o.c., 117 e.v.

225

226 Die moeten – blijvend – worden gemanaged en veronderstellen klare afspraken en verantwoordelijkheden die bovendien consequent moeten worden gehandhaafd.

Globalisering maakt landen, regio's en mensen bovendien bijzonder kwetsbaar voor criminele netwerken en (terroristische) aanslagen waarvan plaats en tijdstip steeds moeilijker te voorspellen, maar de impact steeds groter lijkt/is.

Als we binnen die krijtlijnen alle talent, positieve verbeelding en ambitie (helpen) aanboren en in het bijzonder ook de positionele en justitiële²⁴⁶ samenwerking bovendien stimuleren en uitbouwen dan zijn we als regio allicht onklopbaar op de platte aarde. Laat dat onze overtuiging en ambitie zijn!

Op vele van deze domeinen heeft de provincie Antwerpen een relatief beperkte slagkracht. Toch maakt ze mee het verschil op de platte aarde. Ze kan en moet dit blijven doen.

²⁴⁶ Zie hierover: C. Berx, *De angst voorbij*, Rede 2009.

Voorstel I. We blijven positief, open én in verschillende talen communiceren over en inspelen op de kansen en troeven van de globalisering via onze sterke internationale samenwerking met o.m. China (Shaanxi en meer recent Chongqing), Zuid-Afrika (Vrijstaat), Rusland (Leningrad Oblast) en dichterbij huis met Nederland (Noord-Brabant). We dragen ertoe bij dat zoveel mogelijk Antwerpenaren de vruchten plukken van die samenwerking. Daartoe ondersteunen en/of organiseren we toptentoonstellingen en voorstellingen uit de partnerregio's in eigen regio. Desgewenst helpen we (podium)kunstenaars, ontwerpers, muzikanten... uit Antwerpen om hun werk elders in de wereld te tonen²⁴⁷.

We blijven laagdrempelig en breed inzetten op en communiceren beter over de finaliteit van internationale festivals en grote happenings als Mano Mundo en initiatieven zoals de schrijversflat van PEN-Vlaanderen internationaal...

²⁴⁷ Wat is er mooier voor Antwerpen dan lyrische recensies in de Franse pers die zelfs poneert dat Guy Cassiers met "Bloed en Rozen" van het Toneelhuis uit Antwerpen het Festival van Avignon 2011 heeft gered (zie ook *NRC Handelsblad*, 25 juli 2011). Positieve recensies over de Antwerpse mode, dans, schilderkunst...in bijv. Shanghai (*A story of image*, de tentoonstelling met werken uit het Muhka en het KMSKA), Tokio (Modetentoonstelling van het Antwerps modemuseum), Sint-Petersburg (modeshow van Antwerpse ontwerpen), Frankrijk...zijn goud waard voor de hele regio. Bovendien biedt het –zover nodig– een extra kans aan kunstenaars om zich verder te laten inspireren, nieuwe ervaringen op te doen en/of contacten te leggen.

Voorstel 2. We integreren kennis van en over de wereld van vandaag en over de inspanningen die leven op een platte aarde impliceert in de opvoedingsondersteuning, het (provinciaal) onderwijs én het onderwijsflankerend beleid. We helpen leerlingen van het provinciaal onderwijs om – doorgaans met veel succes- deel te nemen aan internationale wedstrijden. We ondersteunen strategische partnerschappen en samenwerking met buitenlandse universiteiten en hogescholen. Zo dragen we bij tot de uitwisseling van meer studenten én kennis. We ondersteunen unieke programma's zoals de Master in Global Leadership van Antwerp Management School (AMS) en maken ze beter bekend²⁴⁸. We bouwen een strategisch netwerk uit van buitenlandse jongeren die in Antwerpen studeren met het oog op wederzijdse informatie- en kennisuitwisseling.

Voorstel 3. We optimaliseren de contacten met leden en vertegenwoordigers van de internationale gemeenschappen in Antwerpen. Samen met partners realiseren we gezamenlijk strategische projecten die in het gemeenschappelijk belang zijn.

²⁴⁸ <http://www.antwerpmanagementschool.be/MGM>

4.2 Lokalisering van het mondiale...de provincie als scharnier en nuttig kruispunt

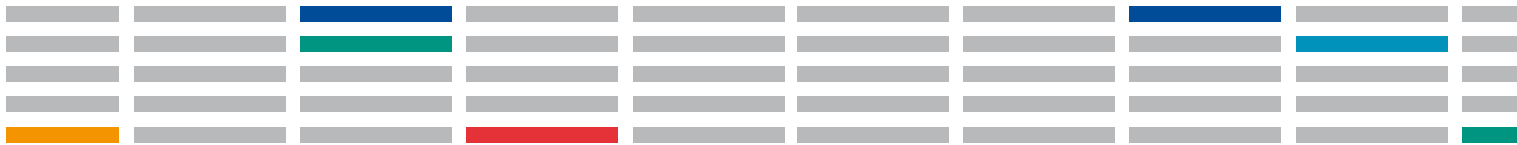
231

*From provincial to universal*²⁴⁹

“Er komt een enorme hoeveelheid werk voor kleine en middelgrote bedrijven en organisaties die leren hoe ze gebruik moeten maken van al die mondiale mogelijkheden die zich aandienen en ze kunnen aanpassen aan de noden van de lokale gemeenschap. Het is de lokalisering van het mondiale en we zien er nog maar het begin van”²⁵⁰. Tal van Vlaamse, federale en provinciale diensten, waaronder POM-Antwerpen, ondersteunen kleine en grote(re) ondernemingen in hun ambitie om nieuwe markten te verkennen en zo mogelijk te veroveren. Tegelijk trachten ze Vlaanderen en Antwerpen in heel diverse regio's ook strategisch te promoten bij potentiële investeerders.

²⁴⁹ Eén van de opschriften in het paviljoen van Saoedi-Arabië op de Wereldexpo Shanghai 2010 *Better City, Better Life*.

²⁵⁰ T.L. Friedman, o.c., 314 e.v.

232 Een kennis- en infokruispunt waar enigermate wordt getracht om het geheel te blijven overzien, blinde vlekken²⁵¹ te detecteren, falen en succes te registreren en analyseren, dwarsverbanden en kruisbestuivingen te faciliteren, ontbreekt. En toch vindt iedereen dat belangrijk: Buitenlandse Zaken, het FIT, de POM, de Haven van Antwerpen, de Universiteit Antwerpen, de Dienst Economische en Internationale Samenwerking Antwerpen en mogelijk ook VOKA en de specifieke sectoren.

Zo reikt ook de Antwerpse diamantsector in haar "Antwerp Diamond Masterplan", de hand aan alle geïnteresseerde bedrijven. Meer concreet wil de Antwerpse diamant industrie zijn uitgebreid netwerk openstellen ten voordele van de Belgische bedrijven, met het oog op het promoten van Belgische handel in internationale markten. Sommige van deze markten zijn op zoek naar producten, diensten en investeringen soms zonder dat Belgische bedrijven er weet van hebben en vice versa. De Antwerpse diamant industrie kan en wil daarbij dienst doen als brug, interface en/of deuropener.

²⁵¹ Zoals bijvoorbeeld Turkije.

Zonder afbreuk te doen aan de specifieke missie, finaliteit, eigenheid, expertise en dus specificiteit van elk van de partners zijn de provincie en de functie van de gouverneur uitstekend geplaatst om – als neutrale partner- én vooral vraag gestuurd en dienend die kruispuntfunctie te vervullen.

233

De provincie en de gouverneur kennen de regio in al zijn diversiteit en zijn vele actoren. Bovendien heeft de provincie een uitgesproken link met de Belgische en Vlaamse overheid respectievelijk met de lokale besturen die vaak te klein zijn om de bedrijven op hun grondgebied en/of potentiële buitenlandse investeerders met raad en daad bij te staan. In het belang van alle partners kan de provincie studieopdrachten initiëren en/of realiseren, de resultaten ervan met alle partners delen, strategische doelstellingen helpen uitzetten en de opvolging ervan mee bewaken, good practices (do's en don'ts) ophijsten en ontsluiten. Tot slot kunnen de provincie –gelet op de bestuurlijke bevoegdheden op het vlak van regio-ontwikkeling en diverse vergunningen - en de gouverneur – vanuit zijn/haar coördinerende opdracht – bedrijven en organisaties ook bestuurlijk van groot nut zijn. Zij kunnen de tafel bieden aan alle betrokken diensten en besturen om oplossingsgericht én samen met potentiële investeerders– binnen krappe deadlines als het moet – samen

234 te werken om een gedeelde finaliteit (het naar Antwerpen halen van belangrijke projecten en (buitenlandse) investeringen) te helpen realiseren.

De provincie(s) en de gouverneurs hebben **de ervaring** (op grond van jarenlange succesvolle en faciliterende internationale samenwerking en het zeer gewaardeerde beheer van Europese fondsen, de voorbereiding en de goede opvolging ervan), **de expertise** (kennis van de sterkten en zwakten van de regio en de diverse partners en goede contacten met het diplomatiek korps) én **het gezag** (specifieke eigen bevoegdheden evenals de mogelijkheden om diensten en organisaties rond de tafel te krijgen en er afspraken mee te maken) om deze ambitie waar te maken.

Strategische grensoverschrijdende samenwerking begint met goed nabuurschap. Sinds 2003 werkt de provincie Antwerpen structureel samen met de provincie Noord-Brabant. Met de provincie Zeeland is er, al dan niet bilateraal, geregeld bestuurlijk overleg zonder formele structurele samenwerking. De provincie(s) en de gouverneur(s) hebben de ervaring en expertise om verder werk te maken van een bottom-up strategische win-win netwerksamenwerking met Nederlandse Provincies, in het bijzonder in de

Vlaams-Nederlandse (haven)delta²⁵². Zo organiseerden de provincies Antwerpen, Noord-Brabant én de Benelux de Conferentie van Hoeven²⁵³. Het opzet is ambitieus, onze rol pragmatisch en dienend: hoe kunnen we deze uniek gelegen regio economisch blijven stimuleren en aantrekkelijk(er) maken voor onderzoekers, ondernemers, investeerders? Via jaarlijkse opvolgconferenties en een strakke opvolging van de realisatie van concrete door de private sector, de havens en de kenniscentra geïnitieerde projecten willen we de dynamiek gaande houden en concrete voor de regio noodzakelijk resultaten boeken.

De principiële keuze voor deze eerder vraaggestuurde, ondersteunende en faciliterende rol heeft uiteraard ook consequenties: een dienstbare, neutrale en eerder terughoudende opstelling. Anders is de kans erg klein dat de partners (diensten, ondernemingen, haven...) informatie zullen willen delen en de rol van provincie en gouverneur zullen blijven aanvaarden en optimaal benutten.

²⁵² Over het strategisch belang van die samenwerking, zie: T. Notteboom en I. Vonck, *Economic Analysis of the Rhine-Scheldt Delta Port Region*, September 2011, 106p.

²⁵³ Zie ook *Jaarverslag okt' 09-dec '10 Commissaris van de Koningin Noord-Brabant*, 78-79.

HET GROTE PROJECTENBOEK

HET GROTE

237

REALISATIES
EUROPESE PROJECTEN
2011-2012
IN DE PROVINCIE ANTWERPEN

PROJECTEN BOEK

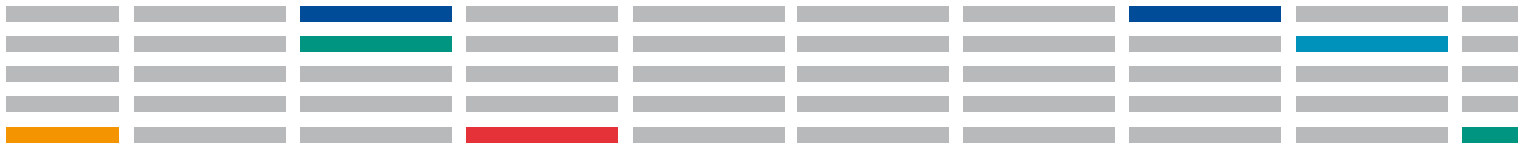
Europese Unie
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

met steun van het
algemeen overheidsonderzoek

**PROVINCIE
ANTWERPEN**

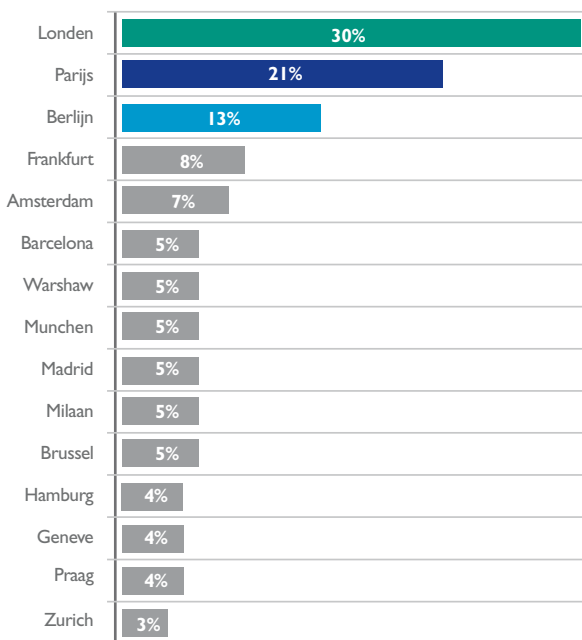
238 Dat de regio belangrijk is en best alle kansen krijgt om haar rol te spelen, blijkt uit de **Top Urban regions for FDI in Europe**. Inzetten op (grote) steden draagt bij tot succes. Steden zijn die omgeving bij uitstek die creativiteit, innovatie en een zekere excentriciteit aanmoedigt en ondernemerschap beloont. Stedelijke contexten zijn bovendien het meest uitgelezen om van goede ideeën wereldwijde business te maken. Het promoten en cultiveren van de creatieve energie en originaliteit van de inwoners van de steden met hun diverse achtergronden zou niet enkel innovatie stimuleren maar beïnvloedt ook de positieve perceptie van potentiële investeerders. Europese steden moeten zich er wel voor hoeden om niet als het ware de “openluchtmusea” van de wereld te worden die enkel nog teren op de glorie van weleer in een schier onbetaalbare omgeving. Kortom, de provincie Antwerpen zou vooral de stad Antwerpen dankbaar moeten zijn waar ze – met dit in het achterhoofd – alles zou ontlene en rustig kan op teren...

Welnu, de onderzoeksresultaten spreken dat alvast tegen. Wie kijkt naar de lijst van meest aantrekkelijke Europese steden om te investeren vindt Londen aan de kop (30%), gevolgd door Parijs (21%) en Berlijn (13%). De eerste Belgische stad is Brussel (5%). Brussel deelt die plaats met Barcelona, Warschau, Munchen, Madrid en Milaan. De stad Antwerpen komt in dit lijstje niet eens voor.

239

240 Wordt niet op steden, maar op regio's gefocust, dan staat de provincie Antwerpen op een zeer verdienstelijke 10de plaats.

Wat zijn de meest interessante steden om in te investeren?

Bron: Ernst & Young's 2011 European attractiveness survey, 'Restart', p. 32

Ze laat Bovenbeieren (München), Catalonië (met Barcelona), Stockholm County en Noord-Holland (Amsterdam) achter zich.

241

Top 15 van verstedelijkte regio's voor directe buitenlandse investeringen.

Rang	Urban Region	2010	Vershil 2009 10
1	Greater London (London)	289	9%
2	Ile de France (Paris)	162	-5%
3	Rhone Alps (Lyon)	122	51%
4	Dusseldorf (Dusseldorf)	73	0%
5	Autonomous Community of Madrid (Madrid)	71	8%
6	Darmstadt (Frankfurt)	68	31%
7	Moscow (Moscow)	65	20%
8	County of Dublin (Dublin)	62	35%
9	Lombardy (Milan)	55	104%
10	Antwerp Province (Antwerp)	55	8%
11	Oberbayern (Munich)	54	64%
12	Cataluna (Barcelona)	53	-20%
13	Stockholm County (Stockholm)	48	55%
14	Noord-Holland (Amsterdam)	45	22%
15	Koln (Cologne)	42	35%

Bron: Ernst & Young's 2011 European attractiveness survey, 'Restart', p. 32

Voorstel 4. We profileren ons als provincie/gouverneur als zinvol platform voor kennisdeling en samenwerking op het vlak van internationale samenwerking en promotie van de regio in relevante buitenland en regio's en handelen daar zeer consequent naar:

Voorstel 5. We realiseren op korte termijn een organisatiebrede algemene brochure in verschillende talen waarin we ons voorstellen aan buitenlandse partners en correct informeren over onze vele troeven en eventuele gebreken.

Voorstel 6. We stimuleren de constructieve en positieve interactie en wisselwerking tussen de grootstad, provinciesteden en de ruimere regio. Ook hier kan de som veel meer zijn dan de loutere optelling van de individuele delen.

4.3 Kritische succesfactoren en randvoorwaarden

243

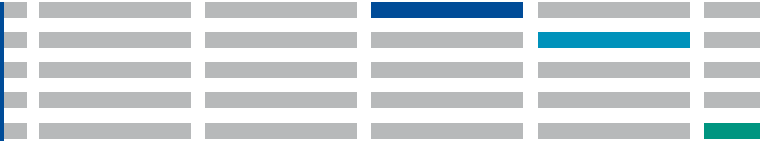
De nieuwsgierigheid van vooral jongeren prikkelen en hen helpen opvoeden en opleiden tot veerkrachtige, open en flexibele mensen die voluit kunnen profiteren van de kansen en mogelijkheden op de platte aarde... Talent vanuit de hele wereld blijven aantrekken en activeren... Jezelf goed promoten in het buitenland... Zeer aantrekkelijk zijn en blijven voor buitenlandse investeerders... Bedrijven en kennisinstellingen het optimale kader aanreiken om te investeren, te ondernemen, samen te werken... Kunst- en cultuurcreatie en participatie stimuleren. Innovatie en creativiteit aanmoedigen... dit alles veronderstelt dat ook de basisinfrastructuur van de hele regio – zowel de software (intellectuele, morele en culturele context, onderwijs, innovatie, activering, gezondheid, veiligheid...) als de hardware (duurzaamheid, haven, hinterlandverbindingen, spoor-, water-, autowegen, veiligheid...) – in topconditie zijn, blijven en/of gebracht worden. Deze aandachtspunten werden in eerdere redes uitgewerkt.

5. Uitgeleide

245

“De wereld verandert. Antwerpen doet het goed, maar kan/ 247
moet nog beter. Dit veronderstelt volgehouden gedreven-
heid, inzet, kennisdeling én samenwerking van iedereen
ongeacht functie, positie, achtergrond, herkomst, leeftijd..
Ook de provincie kan daarbij een belangrijke rol spelen”.
Meer plaats en tijd kost het niet om deze rede 2011 heel
kort samen te vatten. Deze ambities waarmaken blijft de
uitdaging.

Intelligentie is een eigenschap die grotendeels gegeven, want
aangeboren is. In het bijzonder de omgeving kan ervoor
zorgen dat mensen die aangeboren capaciteiten tot aan de
grenzen van hun mogelijkheden ontwikkelen. Het omge-
keerde geldt evenzeer: genen die tot intelligente mensen
leiden, scheppen een omgeving waardoor intelligentie nog
verder toeneemt²⁵⁴.

Waarom zou wat opgaat voor mensen niet ook kunnen
gelden voor regio's? Welnu, onze regio is begenadigd met
een veelheid aan troeven en mogelijkheden en beschikt
over een exquis DNA. Het zijn onze ligging (“Antwerpen

²⁵⁴ R. Kahn, o.c., 13.

*dankt de Schelde aan God en al de rest aan de Schelde*²⁵⁵), visionaire projecten en bovenal de volgehouden inzet van zeer veel mensen. Op een platte aarde is het meer dan ooit onze plicht om de best mogelijke omgeving te blijven creëren om al deze troeven tot voorbij de grenzen ervan te ontwikkelen. Op de platte aarde kan en moet iedereen daar – binnen de grenzen van zijn/haar mogelijkheden- en in onderlinge wisselwerking toe bijdragen.

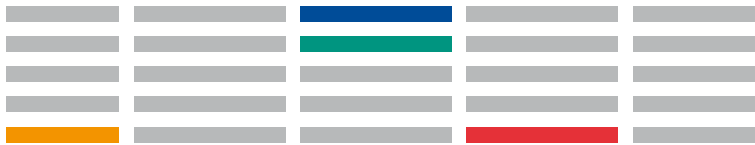
De sleutelwaarden zijn gekend: grensoverschrijding, kennis en inzichten delen en zo bijdragen tot meer kennis, samenwerken en verbanden leggen, inzet, openheid – iedereen laten meedoen én verplichten om mee te doen -, motivatie, veerkracht, veel ambitie, trots, lef, durf, zelfvertrouwen... maar ook solidariteit en grote dankbaarheid.

Sinds kort heeft Antwerpen er ook een prachtige metafoor en nagelnieuw icoon voor: het Museum Aan de Stroom

²⁵⁵ Het is één van de vele, lyrische beschrijvingen en verheerlijkingen van Antwerpen als Stad aan de Stroom. Een variant op deze uitspraak vinden we terug bij wijlen George Van Cauwenbergh voormalig stadsgids en begenadigd verteller, in zijn *Gids voor Oud-Antwerpen*, Uitgeverij C. De Vries-Brouwers, 444 p.: "Antwerpen dankt de Schelde aan de voorzienigheid en al het overige aan de Schelde". In de 17de eeuw schreef Joost Van den Vondel, behoorlijk onder de indruk van Antwerpen, over de stad het volgende: "Een paerl aen Filipes croon en self de croon der steden".

op het Eilandje, in de historisch oude havenbuurt, waar het voor de stad allemaal begon. Het perfecte beeld voor Antwerpen in de wereld en de wereld in Antwerpen. Zo is de nieuwe toren die verwijst naar de typische oude pak- of stapelhuizen in de Scheldestad ook in de rest van de wereld onthaald²⁵⁶. Laten we ook de mensen uit Antwerpen koesteren die haast als icoon die ambitie waarmaken, zoals Pieter Paul Rubens, Guy Cassiers, Jeanne Brabants, Sidi Larbi Cherkaoui, Wim Vandekeybus, Anne Teresa barones De Keersmaecker, Piet Raes, Wim Henderickx, Jef Neve, Tom Barman en dEUS, Bart De Baere, Luc Tuymans, Jan Fabre, Panamarenko, Jef Geys, Jan Declair, Erik Van Looy, Eric Antonis, Jerry Aerts, Barbara Wyckmans, Dimitri Leue... in (podium) kunsten, muziek en film; Dries Van Noten, Ann Demeulemeester, Walter Van Beirendonck, Dirk Van Saene, Dirk Bikkembergs en de hele generatie creatieve en ambitieuze modestudenten die maar wat graag in hun voetsporen treden of net ervoor kiezen om hun eigenzinnige parcours

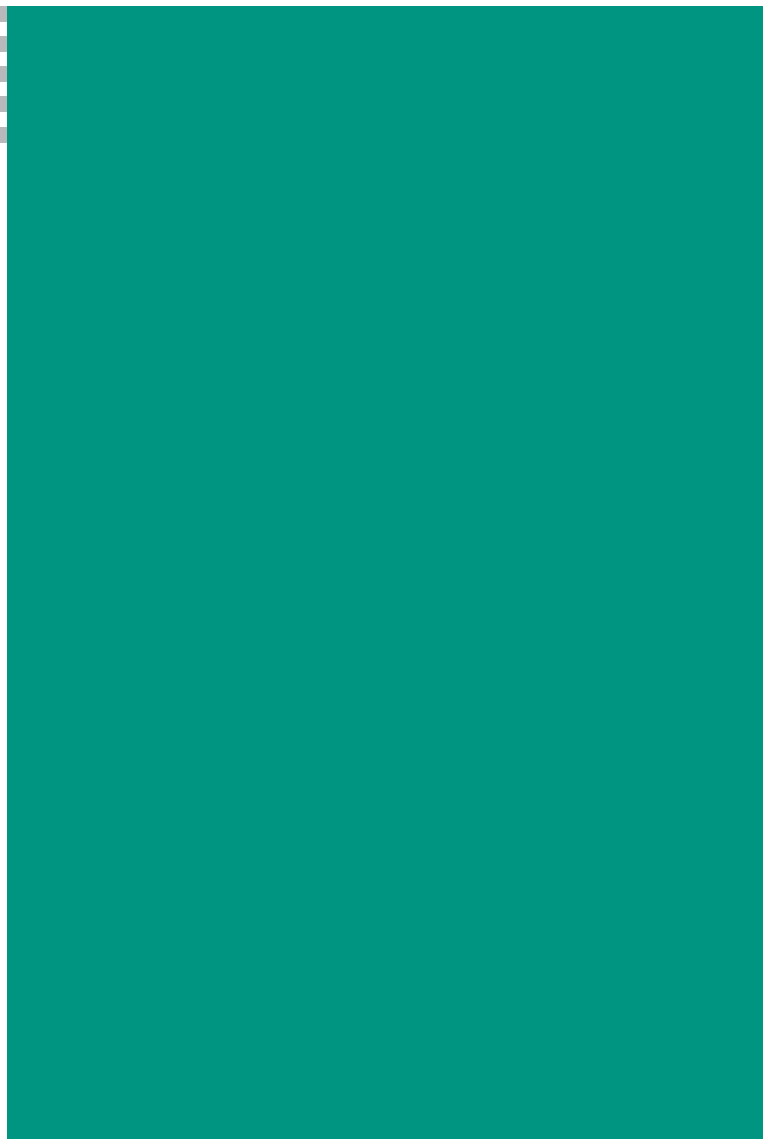
²⁵⁶ In het MAS komen de stadshistorische, volkskundige, maritieme en etnografische collecties van de musea van de stad Antwerpen samen. In het MAS pakt de stad, behalve met erfgoed over zichzelf en haar haven, uit met voorwerpen die van over de hele wereld komen. Het toont een stad en een haven die al eeuwen lang een boeiend kruispunt zijn van mensen, ideeën en goederen en vertelt het verhaal van de verbondenheid van stad en haven met de hele wereld in vice versa.

250

te bewandelen en een vernieuwende stempel willen drukken op de uitstraling van de Antwerpse modesector; Bob Van Reeth, Stéphane Beel, Christine Coninx, wijlen Jo Crepain, Sven Grooten... in de architectuur; Tia Hellebaut, Seppe Smits... in de sport; Tom Lanoye, Bart Moeyaert, Anne Provoost, Kristien Hemmerechts, Monika Van Paemel... in de literatuur; Christine Van Broeckhoven, Eddy Van de Voorde, Reinhart Ceulemans, Herman Goossens, Pierre Van Damme, Zwi Berneman, Staf Van Tendeloo, Philippe Naert... in de academische wereld; Christoffel Plantijn, Paul baron Buysse (Bekaert), wijlen dr. Paul Janssen (Janssen Pharma), Thomas Leysen (Umicore, KBC), Christian Leysen (Ahlers), Alain Bernard (DEME), Luc Bertrand (Akkermans en Van Haren), Fernand Huts (Katoennatie), Wouter De Geest (BASF), Nicolas Saverys (Exmar), Geert Noels (Econopolis), Gabriël Fehervari (Alfacam), Vic Swerts (Soudal), familie Van Hool, familie Moortgat, Dries Buytaert (Drupal), Luc Hooybergs (NIKE), Paul Stoffels (Johnson&Johnson), Nishit Parikh (Diarough/AWDC), Ari Epstein (AWDC)... in de wereld van de ondernemers enz. en dan ben ik er ongetwijfeld nog heel veel vergeten.

Bent u het volgende icoon van Antwerpen op de platte(re) aarde waaraan anderen en de hele regio zich kunnen optrekken?

Colofon:

253

'Iedereen houdt de grenzen van zijn eigen gezichtsveld voor de grenzen van de wereld', zei pessimist Arthur Schopenhauer ooit. Deze rede bewijst met klem het tegendeel. Ze verplicht ons verder te kijken dan onze spreekwoordelijke neus lang is. Een open, onbevooroordeelde maar allesbehalve naïeve blik op de wereld biedt ons immers een waardevoller perspectief op onze kansen, uitdagingen en mogelijkheden in de geglobaliseerde wereld.

In zijn roman, *De zwarte met het witte hart*, verwoordt schrijver Arthur Japin die treffende waarheid als volgt: *'Als je nooit de horizon gezien hebt, weet je niet dat er een grens is aan je blik. (...) hoe beperkter je zicht, hoe groter de wil om te zien. (...) Een beperkt beeld doet een oneindigheid vermoeden. Weidsheid echter toont je dat er grenzen zijn.'* De uitspraak van T. Kim Mai Lee voegt daar nog een hoopvolle dimensie aan toe: *'Je gaat pas je grenzen verleggen als je er vaker tegenaan loopt.'*

Openheid, kennis van onszelf én van andere culturen, begrip voor (de gevoeligheden van) migratie, daar waar nodig op

254 anticiperen en er constructief mee omspringen, leergierigheid en een grote mate van flexibiliteit helpen ons om de uitdagingen waarvoor de globalisering ons elke dag plaatst, met kennis van zaken, veel zelfvertrouwen, lef en moed aan te gaan. Ze sterken ons om ons op de platte aarde te handhaven, of veel meer dan dat., er onszelf te overtreffen. Waar of wanneer welke ontmoetingen en (kennis)uitwisselingen plaatsvinden, kunnen we meer dan ooit zelf bepalen. De mogelijkheden zijn schier eindeloos.

Opnieuw legden bijzonder leerrijke gesprekken en een erg constructieve brainstorm onder leiding van bevoegen marketingexpert Jan Callebaut, de basis voor deze rede. Heel in het bijzonder wil ik dan ook Michel Patteet en Peter Jaspers (Flanders Investment & Trade); Liesbeth Franssen (Provinciale OntwikkelingsMaatschappij), Filip Herremans (Haven van Antwerpen), Herwig Mannaert (Universiteit Antwerpen) en Tanja Mattheus (Provinciale Dienst Economie en Internationale Samenwerking) danken voor hun goede ideeën, denkpistes en suggesties ter zake.

Wat betreft het aangeleverde cijfermateriaal, gaat mijn gewaardeerde dank uit naar Luc Bral, medewerker van de studiedienst van de Vlaamse regering.

Last but not least dank ik mijn trouwe medewerkers voor hun engagement, hun open blik en frisse kijk op de verschillende hoofdstukken van voorliggende rede: Hans Ides, de kabinetschef én de medewerkers Nathalie Milio en Dieter Wouters.

Tot slot wens ik Hans Joris en in het bijzonder ook Anne-Marie Druyts van de communicatiedienst van harte te bedanken voor alle goede zorgen bij het lay-outen van de teksten en de frisse vormgeving van het boekje.

Cathy Berx
20 oktober 2011

255

Inhoud

257

0. Inleiding

Grensoverschrijders.

Antwerpen: start hier, raak overal!

I. Wat voorafging in een notendop

- I.1 Gouden eeuw
- I.2 Het verval
- I.3 Economische heropbloei en havenexpansie
- I.4 Naar een nieuwe diamanten eeuw?

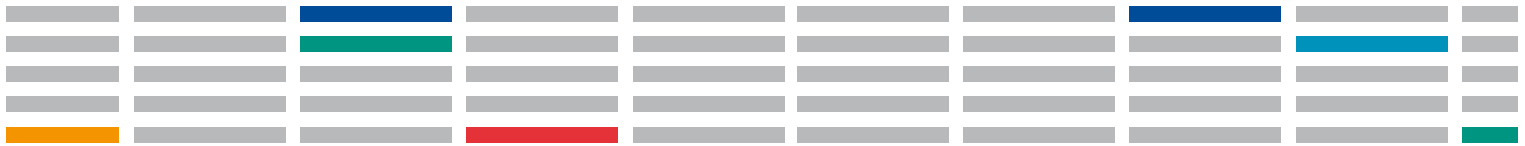
II. “Een ontdekkingsreis door een globaliserende wereld”

- 2.1. Drie golven van globalisering
- 2.2 Groei!
 - 2.3. Vermeende schaduwkanten...en mogelijke antwoorden
 - 2.3.1. Globalisering leidt tot ongebreidelde migratie
 - 2.3.2. Globalisering leidt tot eenheidsworst en monocultuur

- 2.3.3. Globalisering kan het milieu ernstige schade berokkenen
- 2.3.4. Globalisering vergroot de kloof tussen arm en rijk in de wereld
- 2.3.5. Mede door de globalisering verschuift het economisch en machtsevenwicht in de wereld naar Azië en boeten Europa en de VSA steeds meer aan belang in
- 2.3.6. De globalisering werkt vervreemding in de hand en voedt populisme: waar komen we vandaan, wie zijn we en waar gaan we naar toe?
- 2.3.7. Verslachte aandacht, een verruwing van zeden en communicatie en het nakende einde van de privacy?
- 2.3.8. Verspreiding van ziekten én de toegenomen risico's op misbruik van informatie en netwerken voor criminele en/of terroristische doeleinden

III België, Vlaanderen en Antwerpen in de wereld in facts and figures

- 3.1. België in de wereld.
 - 3.1.1. Buitenlandse investeringen in België.
 - 3.1.2. Internet
- 3.2. Vlaanderen & de wereld
 - 3.2.1. Onderwijs
 - 3.2.2. Ondernemerschap
 - 3.2.3. Flanders Port Area
 - 3.2.4. Innovatie & creativiteit
 - 3.2.5. Creatieve industrie.
- 3.3. De wereld in Antwerpen...Antwerpen in de wereld
 - 3.3.1. De wereld in Antwerpen
 - 3.3.2. Antwerpen in de wereld
 - 3.3.2.1. De Antwerpse haven
 - 3.3.2.2. Diamant
 - 3.3.2.3. Mode

260 **IV Sterkmakers en sterkhouders van
Antwerpen in een grenzenloze wereld**

261

- 4.1. Het begint in onze hoofden. Het juiste referentiekader en de juiste spirit: over opvoeding, onderwijs en openheid
- 4.2. Lokalisering van het mondiale... de provincie als scharnier en nuttig kruispunt
- 4.3. Kritische succesfactoren en randvoorwaarden

V. Uitgeleide

